עלה זכרון

רשומות לתולדות אישים וקהלות, אגרות ומסמכים

בהוצאת מכון 'זכרון' להנצחת יהדות הונגריה

בית 'חוג חתם סופר' שיכון ה'

רח' בית יוסף 11 בני ברק - דוא"ל: 3446@okmail.co.il

בגליון:

רבני קהלת ווערעשוואר — **ב**

'ווערעשוואר' בתשובות חתם סופר / רבי מאזוז ענגעל וצוואתו / רבי אפרים פישל סטופאווא אביו רבי יוסף סטופאווא אב"ד סעמניץ ובנו רבי יוסף משה זילברברג אב"ד טיניע / רבי יוסף לעפלער ואביו רבי משה פ"ב אב"ד גראן, אגרת ממנו / רבי א.י. ליכטנשטיין / רבי שמחה קופשטיין / רבי חיים בוים

ייחוס משפחות בערגער וזילברשטיין מלייפניק — **לב**

אבות משפחות בערגער וזילברשטיין בלייפניק, משפחת זילברשטיין מבאניהאד, רבי פנחס זעליג בערגער מצעהלים וצאצאיו - מהרב **יעקב גולדשטיין**

רבי שמעון פוקס מפרעשוב — **מו**

לתולדותיו, בית חמיו ר' יוסף ווינגרטן משיראקא וצאצאיו, ומשפחת חתנו ר' אריה זלקא אדלר - מהר' **דוד אדלר**

רבי אברהם יונתן ליב קריצלר בבאניהאד — **נה**

לתולדותיו, ייחוסו למעלה בקודש ודברי תורה בשמו - מהרב **אילן גרינוולד**

לפני תשעים שנה (10) — **סא**

לקט ידיעות מהעתונות בשנת תרפ"ו / פטירת ה'עצי חיים' מסיגעט - מהרב **שלמה יהודה הכהן שפיצר**

עוללות — **עז**

מצבות ממשפחת זאנענשיין, הערצאג ופישעל בקאסטאלאני - הב' **ע.ב. וידר**, **ש. יוסט** / ר' אברהם ב"ר געציל שפיץ מפרשבורג - הרב **א. אסטרייכר**

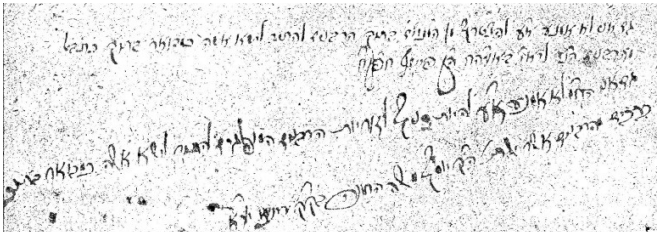
רבני קהלת ווערעשוואר

'ווערעשוואר' בתשובות חתם סופר

בשו"ת חת"ס (חאו"ח סי' קעז) נכתב: "שלום וכ"ט לידיד נפשי הרבני המופלג כבוד מו"ה יוסף משה נ"י בווערעשוואהר. הגיעני שאלת חכם... ואחתום בהצלחה ובברכה. פ"ב כאור בוקר ליום ד' כ"ה שבט תק"צ לפ"ק". בתשובה נוספת (שם חחו"מ סי' קמז) נכתב: "שלום וכ"ט לידיד נפשי ורב חביבי הרב המאה"ג המופלג כמו"ה פישל נ"י אב"ד דק"ק שארווער(!) יע"א ושלום תניין לבנו הרב המופלג החרוץ כבוד מו"ה יוסף משה נ"י ועל שניהם הוא אומר ה' עליהם יחיו... כתבתי וחתמתי שמי פ"ב כאור בוקר ליום ג' דשבט תקצ"ה לפ"ק".

על רבי פישל נכתוב עוד להלן, ואילו אל בנו רבי יוסף משה ישנה תשובה גם בשו"ת מהרי"א חאה"ע סי' נא: "חו"ש וכ"ט לאהובי ידי"נ הרב המאור הגדול המופלג ושנון כבוד מוה' משה יוסף פטופייע אבד"ק ווערשוואר נ"י... מצאתי בדברות קדשו מלא ברכת ד' בשאלת חכם דינא שיכל ידיו רב לו למשקל ומטרי בדבר הלכה... והנני חותם בברכה מרובה כאות נפשו ונפש דש"ת מוכן לטובתו. הק' יהודה אסאד". [אליו גם התשובה בספר לא יסור שבט מיהודה (עקשטיין) סי' מא (עמ' קנ): "תשובה להרב המה"ג מו"ה יוסף משה נ"י"].

על סמך הנ"ל כתב רבי מאיר שטיין בספרו Magyar Rabbik (רבני הונגריה) שנה רביעית עמ' 4: ר' יוסף משה פטופייע רב בווערעשוואר בשנות תק"צ. כן גם בשם הגדולים מארץ הגר (אות י סעיף קא) מו"ה יוסף משה בהג"מ אפרים פישל אב"ד שארווער(!)... מילא מקום אביו בשארווער(!)". ובערך נוסף (אות מ סעיף ר): מו"ה משה יוסף פטופייע... בשנת תק"צ אבד"ק ווערעשוואר". גם כותב השורות בספרו 'אישים בתשובות חת"ס' בערכו (עמ' קעא) נמשך אח"ז: "רבי יוסף משה נולד לאביו רבי אפרים פישל פטופייע אב"ד ווערעשוואר. לאחר פטירת אביו בשנת תר"ד, מילא מקומו שם". ובספרי 'החת"ס ותלמידיו' בערכו של רבי יוסף יעקב ניישלאס אב"ד סערדאהעל צוין: חתנו רבי יוסף משה פטופייע אב"ד וערעשוואר. וזה על סמך התשובה בספר הנ"ל לא יסור שבט מיהודה סי' י (עמ' סח): "קושי' אחת שכתב לי הרב המאה"ג מו"ה יוסף אב"ד דק"ק ווערעשווארער, מחותנו הרב המאה"ג מו"ה יעקב וועטש אשר היה אב"ד דק"ק סערדאהעל ולע"ע הוא בא"י [=באויבן ישן]". [וזו כנראה טעות שכן רבי יוסף

חתימות רבי פישל ובנו רבי יוסף משה זילברברג על היתר מאה רבנים, תר"א

משה לא שימש כרב בווערעשוואר, וראה להלן שהכוונה כנראה לרבי יוסף לעפלער].

מה שהיה מפליא שלא מצאנו במקורות רמז על תאריך פטירתו. אמנם מצילום מצבת אבן הניצבת בבית החיים של קהלת טיניע (סמוכה לווערעשוואר. באיזור בודאפעסט), שקבלנו מידידנו הרב ברוך אבערלאנדער, נפתרה התעלומה, והוכח שהדברים שהובאו למעלה אינם מדויקים.

המדובר במצבת רבי "יוסף משה סטופאווי זילבערבערג רב פה דינא (טיניע)" (כך מצאתי חתימתו על מסמך רשמי. ובלועזית: SILBERBERGER STUPAWA MOSES JOSEPH). בשם הגדולים מא"ה (אות י סעיף קג): "מו"ה יוסף משה זילבערג... אבד"ק טיניע. חתימתו נמצא בפתגם האיסור [נגד הסמינר לרבנים] תרל"ו".

וזה נוסח המצבה בטיניע: פ"ט / יוסף משה אהה למרום עלית / בין צדיקי עולם / שמת קנך עטרת תפארת / עדתך היית השקיתם לרויה / ממעיני תורתיך ה"ה הרב / הגדול חריף ובקי המפורסם / בצדקתו ובחסידותו בנדיבות / לבו הטהור הי' אבי יתומים / ודיין אלמנות בנן של קדושים / מה"ו יוסף משה בן הרב החסיד / המפורסם מה"ו פישל / סטאפאווי זצוק"ל שמש פה / קהלתינו בכתר הרבנות מד / שנה ויצאה נשמתו בטהרה / יום כ"ו סיון ונקבר בכבוד גדול / עש"ק כ"ז סיון בשנת תרל"ז / תנצבה.

פרטים נוספים אנו למדים מרישום פטירתו במאטריקל הרשמי: הרב יוזעף מור זילבערבערג יליד סענץ (סעמנץ) נפטר בטיניע 6 יוני 877 בן פ' שנה. הרי רבי יוסף משה נולד בסעמנץ בשנת תקנ"ז לערך לאביו רבי אפרים פישל סטאפאווי שהיה לאחר מכן אב"ד ווערעשוואר (עליו ראה עוד להלן). משנת תקצ"ג לערך כיהן כרבה

של טיניע עד לפטירתו. כך שכיהן בטיניע כבר בחיי אביו, והוא עצמו לא שימש כלל ברבנות וועראשוואר.

בהערת רבי אברהם סג"ל שישא על גליון שם הגדולים מא"ה מציין: "ראיתי שני מכתבים כתובי ידו שחתם יוסף משה סטופאווי, מועניים להרה"ג ר' חיים פליישמן אב"ד זשאמבאק. בשו"ת משיב דבר להג' מזשאמבאק [הנ"ל] נדפסו כמה תשובות אליו". ואכן מצאנו בשו"ת משיב דבר תשובות מהרב מטיניע (בעילום שם) ואליו, בסימנים ו, י, טז, כב, כג, כה, כח, כט, לח. בגנזי הרב יוסף בוקסבוים הי' כרך כתב יד מחידושיו וחידושי אביו. נספד ע"י רבה של שוראן בספרו לקוטי חבר בן חיים (ח"ד צ, ב; ח"ה בחלקו הראשון כה, ב): דרוש לכל נדרי תרל"ח ובו הספד על ... והרב מו"ה יוסף משה אב"ד בקהל דינע [היא טיניע].

בשו"ת מראה משה לרבי משה פירסט (נ"ש) יליד וועראשוואר ורבה של מאראש-וואשארהעלי [נזכר בסוף המכתב שבנספח ב למאמר זה] ישנה תשובה (סי' מד) מיום "ג' לך לך שנתר"ו לפ"ק פה וועראשוואר", אל "אהובי אדמ"ו חביבי כנפשי הרב המאה"ג המופלג בתורה חרוץ בעל פפיות אוצר בלום שלשלת היוחסין כקש"ת מהר"י מ"ס [=יוסף משה סטאפאווי] נ"י אב"ד דק"ק דינא ... ועוד גדלה השמחה בי כי ראיתיו ת"ל עומד על התורה ועבודה ונפשו הטוב לא מרה עליו ולא נטבע במצולות הדאגון ועצבון על דבר אנשי בליעל אשר קמו עליו עדי שקר. אשרי לו כי בו בחר ד' לעמוד אותו על אבן הבוחן לקיים את התורה מעוני וכו'. יהי ד' אלקיו ואלקי אבותיו עמו להתאזר לו חיל לעמוד נגד המתקוממים עליו. עוד יפעול ויעשה חיל גדול בארץ להגדיל התורה ולהאדירה עד תשוב לציון מלוכה...".

לאחר כתבי כל זאת העירני הרב שלמה וייס, שרבה של טיניע בתקופה יותר מאוחרת רבי ישראל וועלץ במאמרו בתל תלפיות (כרך מה, תרח"צ, עמ' קמד), אכן מעיר בנוגע לתשובת החת"ס חאו"ח סי' קעז הנ"ל: "והתשובה הנ"ל סובבת הולכת אל הרב הגאון ר' יוסף משה זילבערג אבדק"ק טיניע ז"ל בהיותו עוד בבית אביו הגאון ר' פישל סטופאווא ז"ל אבדק"ק וועערשוואהר סמוך ונראה לק"ק אובין ישן".

הקהלה ורבניה

ובכן מי היו הרבנים שישבו על כס הרבנות בקהלת פילישוווערעשוואר (Pilisvörösvar) שבמחוז פעשט-פילישוולט-קישקון סמוכה לעיר הבירה בודאפעסט. בלקסיכון היהודי-ההונגרי נרשמו רשימת הרבנים בשמותיהם הלועזיים: מוזעס ענגעל, יוזעף(!) זילבערבערג, יוזעף לעפלער, מוזעס שענפעלד, שימון קופשטיין, יאקאב בוים.

על הקהלה מובא שם ובפנקס הקהלות הונגריה קצת פרטים. במפקד משנת תפ"ה נמנו במקום 3 משפחות, ובשנת תק"ו 13 נפשות. במשך הזמן גדלה הקהלה ובשנת

תקמ"ה כבר היו בה 155 נפשות, ויובל שנים לאחר מכן הוכפל מספר הנפשות. הקהלה התארגנה בראשית שנות ת"ק והיתה כפופה בתחלה לקהלת אויבן-ישן. לאחר שנעשתה קהלה עצמאית, סונפו לקהלה תושבי ישובים רבים שהיו בסביבה. הם גם נקברו בבית החיים בוועריעשוואר.

בית הכנסת בוועריעשוואר

בית הכנסת במקום נבנה בתחלת שנות ת"ק, ובמרתפו היתה מקוה טהרה. המבנה עלה באש פעמים מספר ושוקם מחדש. הדליקה הגדולה ביותר פרצה בשנת תרכ"ו, ולשם שיקומו הם פנו לעזרה גם לקהלות אחרות במדינה (צילומי בית הכנסת מארכיון היהודי בבודאפעסט).

כעת ננסה לדלות פרטים לתולדותיהם של רבני הקהלה לדורותיה.

רבי מאזוז ענגעל

נולד בשנת תצ"ט לערך לאביו רבי יהודה ליב ענגעל אב"ד באלאשא-יארמוט, שלפי הידוע היה הרב הראשון שם, וכיהן כבר בשנת ת"צ (מקורות לקורות ישראל עמ' 24). עוד בילדותו נתייתם רבי מאזוז מאביו.

במשך מ"ב שנה כיהן ברבנות ווערעשוואר, וגם ייסד בה ישיבה שמשכה אליה תלמידים מכל רחבי המדינה. שם כיהן עד לפטירתו ביום ט"ז חשון תקפ"א ושם מנו"כ. על מצבתו נחרתו השורות הבאות:

פ"ט / ה"ה הרב מהור"ר / מאזוז בן הרב / מהור"ר יהודה ליב / זצ"ל אשר היו(!) פה / ק"ק ווערישוואהר מ"ב / שנים – ונפטר / ונקבר ביום ג' / ט"ז מרחשון / שנת תקפ"א לפ"ק / ת'נ'צ'ב'ה'.

לאחר פטירתו נדפסה צוואתו "של הרב הגדול המנוח מהור"ר מאזוז הרב דק"ק ווערישוואר סמוך לק"ק אובן ישן... הובא לבית הדפוס על ידי בנו ר' אנטשיל וחתנו כהר"ר משה בערגר מסעטשין". שנת ומקום ההדפסה לא צוין. טופס ממהדורה זו נמצא בספריה הבריטית (לא הי' למראה עיני). בביבליוגרפיה העברית משערים שמהדורה זו היא הנזכרת בהקדמת המו"ל לספרו 'שירת אדון' (ראה לפנינו): "וכבר הוציא ר' מרדכי לעווי ע"ה אותה בדפוס... זה ימים רבים וגם שנים". [רבי מרדכי ניהל בימ"ס והוצאה לאור של ספרי קודש בבודאפעסט (אויבן). יליד פרשבורג תקנ"ג, בן רבי אפרים סג"ל לעווי, נזכר ב'פנקס המוהל חת"ס' עמ' עט].

צוואה זו נדפסה שוב בראש ספר 'נר המאיר' (פאקש תר"נ) לרבי מאיר הלוי גרינפלד חתן רבי יצחק אייזיק פרידמן אב"ד נירעדהאז, וכפי שמציין המו"ל גיסו רבי משה פרידמן [בן הרב מנירעדהאז הנ"ל] 'מורה הוראה דק"ק האדהאז וכעת הוא הרב דקהל ארטהאדאקסען בנייפעסט': "אמרתי אציג פה מגילה עפה שמסרה לי הנגיד ר' מאיר שמואל סאמעק נ"י, ה"ה הצוואה מזקינו הרב הגדול... מאזוז ז"ל אב"ד דק"ק ווערעשוואר יע"א הנדפסת פעם ראשונה ע"י בנו ר' אנטשיל וחתנו ר' משה ז"ל, כי היא מלאה מדברים המתוקים מדבש להלהיב את לבות בני אדם ליראת ה'...". [נכדו ר' מאיר שמואל הנ"ל, כנראה זהה לנזכר בפנקס המוהל (בכת"י) של רבי וואלף סאמעק, ברישום מילה משנת תקפ"ד: "הילד מאיר שמואל בן אחי משה יהודה"].

קוים לדמותו של רבי מאזוז אפשר לדלות מבין שיטי הצוואה, אשר בה הוא כותב בין השאר: "...הנה זקנתי לא ידעתי יום מותי כי באתי לכלל שבעים... והנה רוב ימי הייתי מדוכא ביסורים ורפה המזג, אשר כמעט לא הי' בי כח לעמוד בתפילתי ובלימודי לעבוד עבודת ה' בתמימות... גם לא הי' ביכולתי להתמיד בלימודי בימי נעורים כאשר נצטויתי מרופאים חכמים, גם בתענית וסיגופים לא הי' אפשר להרגיל עצמי... אבינו אב הרחמן זאת יעמוד לי שהרביתי בכיות רבות בתפילתי כל

הימים... ובמסתרים תבכה נפשי כי שפכתי שיח עד שנשרו ריסי עיני, ולכן יש לי ריסי עיני רעות מן כמה שנים אשר המה באים עלי מהדמעות הזוחלין ויורדין על פני... כל ימי הייתי מסתפק את עצמי במועט... ולא הלכתי אחר מותרות... זכר לי זכות אבי הצדיק... כי לכבדו בחייו לא זכיתי... כי במותו עדיין קטן הייתי...". לאחר שמאריך ב'התנהגות שיתנהגו עמי' מיציאת הנשמה וכל ימי האבלות, הוא מתייחס בקשר ל"מצבה מה שיעמדו לי לא יהיה נכתב עליו שום דבר שבח רק כזה, פה נטמן ר' (פב"פ) ויום המיתה וקבורה". צילום הצוואה מספר הנ"ל להלן בנספח א.

[הצוואה נדפסה כאמור בראש הספר נר המאיר. מצאתי זאת בטופס שבספרית בר-אילן. בטפסים נוספים שראיתי היא לא נמצאת, ראה גם בעלי זכרון עלה 11 עמ' יד. כן חסר בטפסים רבים עוד שני עמודים בראש הספר תחת הכותרת 'אהל רבקה', ובו הספד ודברי הערכה על מרת רבקה אשת רבי יצחק [ב"ר משה אהרן] רייך מנייפעסט ממייסדי וראש הלשכה האורטודוקסית בארץ הגר. מנוסח הדברים נראה שלא הי' להם זש"ק, וראה גם מש"כ עליו בעל ה'לקוטי חבר בן חיים' במכתבו שבספר 'מלחמת מצוה' (דף פז): "ודי לו שם טוב מבנים ובנות". לפי"ז צריך בירור מה שמסרו לי ממשפחת רייך שזקינם רבי משה אהרן רייך מנייפעסט הי' בנו של רבי יצחק, ואולי הוא מהיתומים שנתגדלו בביתו, וכפי שכתב בנר המאיר שם: "ועל היתומים קטנים שנתגדלו בבית יצחק יר"ה השגיחה [זוגתו מ' רבקה] בעינים פקוחות להשריש בלבם יראת ד' כל היום...". עכ"פ כנראה הוא ממשפחתו של רבי יצחק, שכן שמו כשם אביו של רבי יצחק רייך].

שירת אדון

לשורר בזין באדר, בכל שנה בתדר, לעלי שבעה דר,
לעט הור והדר, ומכל יציר מאדר

מחוץ לתחום

מתוך הסנקט של החברה קדישה דק"ק וועריעשוואר יע"א אשר חבר הרב הנגיד הצדיק
המפורסם מרה מאזוז ענגעל זצ"ל שהיה אבד"ק וועריעשוואר יע"א בן להרב
הצדיק המפורסם הנגיד מרה יהודא ליב ענגעל זצ"ל שהיה רב בק"ק
באללאש-יארמוטה זצ"ל.

ההערות ונם תרגום אשכנזי

ממני שמחה קאפשטיין רב אבד"ק הקהלות קדושות ה"ה וועריעשוואר,
פאמאז, וסי ענדרעש.

בשנת

אדון בגימ"ריא המחבר מאזוז לפ"ק.

Pest, 1872.

Druck von Weiber Brüder & M. Heimann.

כן נדפס ממנו בפעסט תרל"ג: "שירת אדון – לשורר בזין אדר... מועתק מתוך הפנקס של החברה קדישה דק"ק וועריעשוואר יע"א... אשר חבר... מו"ה מאזוז ענגעל... בן להרב ... יהודה ליב ענגעל זצ"ל שהיה רב בק"ק באללאש-יארמוטה... ההערות וגם תרגום אשכנזי ממני שמחה קאפשטיין רב... וועריעשוואר, פאמאז וסי' ענדרע...". בהקדמת המו"ל מציין: "ואיזה שבועות שעברו באה בתו יחידה של הרב הצדיק המחבר ז"ל, וביקש[ה] ממני שאל אמנע הטוב מבעליו, לשלח שירת אדון עם תרגום אשכנזי בתוך גולת אריאל". וכן בסוף הספר: "הובא לדפוס ע"י האשה החשובה במעשיה מ' פיגלא בערגער שת' מגזע נועם בת יחידה של הרב המחבר זצ"ל".

לפי ידיעה זו שמרת פיגלא בערגער היא 'בת יחידה' של רבי מאזוז [אם לא שנאמר שהיא היחידה שעדיין בין החיים בעת כתיבת שורות הנ"ל], צריך בירור מה שמובא ב'מנורת אהרן' עמ' טז: "הרבני התורני המופלג מוה"ר יהושע [קנאפפלער מטיניע] זצ"ל [אבי משפחת קנאפפלער מטיניע], חתן הגאון הגדול מאזס ענגל זצ"ל אבדק"ק ווערעשוואר יצ"ו, שהי' חתן לנכד הגאון הגדול רשכבה"ג רבי צבי הירש אשכנזי זצללה"ה בעל חכם צבי". מהדיר ספר הנ"ל [רבי יצחק נפתלי קנאפפלער] באחת מרשימותיו שתח"י מוסיף שאשת רבי מאזוז מנוחתה כבוד בטיניע, ובתם היתה מרת שרה אשת רבי יהושע קנאפפלער. וכה דבריו במכתב משנת תשל"ו: "אביו של ר' יוסף [קנפפלר] ז"ל היה צדיק תמים איש אלוקים בעל מקובל מהו"ר ישוע ז"ל, ושם אשתו שרה ז"ל בת הרב הגאון מבעלי קבלה ר' מאזעס ענגל ז"ל שהיה אב"ד דפילישווערעשוואר אשר בין אויבן ישן ובין טיננע, סמוכים מאד. אשת המאור הגדול מוה"ר מאזעס ענגל זי"ע היתה בתו(!) של הרב הגאון המפורסם מוה"ר צבי אשכנזי זי"ע מחבר שו"ת חכם צבי שהיה אז באויבן ישן ומשם ברח לסאראיעווא. אשת הצדיק המקובל מוה"ר ישוע קנאפפלער זי"ע מרת שרה ז"ל, ואמה אשת הרב המקובל ר' מאזעס ענגל זי"ע, נקברו יחד בטיננע ומצבתם קיימת משוקעות בקרקע ונראה ראשם בבית החיים הישן בטיננע. זכורני שלפני 50 שנה בערך הראה לי אבי מורי ז"ל אותם ואז היה חצי המצבות מחוץ לקרקע".

[בקשר לשמו של רבי מאזוז, ראה 'בשערי ספר' עמ' 128: "והנה מצאתי רב נוסף באונגאריה ששמו היה משה ונקרא מאזוז, הריהו הרב מאזוז ענגעל שחיבר את הספר 'שירת אדון, לשורר בזין באדר'...". לא מצאתי בינתיים סימוכין ששמו היה משה, לא בצוואתו (גם בחרוזים רק 'מאזוז') ולא על מצבתו. אם כי מסתבר שכן הוא].

מן הענין להעתיק כמה שורות מהקדמת המו"ל של 'שירת אדון': "הצדיק המחבר זצ"ל כתב בעצמו ולא ע"י השליח צוואה לפני מותו (וכבר הוציא ר' מרדכי לעווי ע"ה אותה בדפוס לאור העולם זה ימים רבים וגם שנים), ושם נאמר: בשעת השפכת ט' קבין עליו לטהרת נשמתו, לא יגעו בו האנשים כלל וכלל לא, ואני בוטח במקוה ישראל ד', שהוא יסייע אותו לעמוד בשעת השפכת ט' קבין וגו'. ורבים מבני קהלתי ד' עליהם יהיו מעידים שעמד הצדיק הנ"ל בשעת השפכת ט' קבין בלי סיועת אדם". [כה לשונו בצוואה: זאת תהי' לכם למשמרת בזמן ההשפכה ט' קבין לטהרה אל יאחוז שום אדם בי רק המה יעמדו לי מעצמי וה' תהי' לי בעזרי, ומובטח אני שה' יתן לי כח ותעצומ' ואלקי אברהם יהי' לי בעזרי].

בין צאצאי רבי מאזוז נמנה גם רבי מאיר שטיין אב"ד טירנא, וכפי שמצאנו ברישומיו בכת"י: "זקנינו היה הרב ר' מוזז ענגעל הרב דק"ק ווארשוואר בן הרב ר' יהודה ענגעל אבדק"ק באלאשא דיארמוט". אך אינו מציין את סדר הדורות ממנו אל רבי מאזוז.

בוערעשוואר נמצאת מצבת הרבנית גיטל שנפטרה בשנת תקע"ג, אולי זו זוגתו של רבי מאזוז: פ"ט / ה"האשה הרבנות(!) / מרת גיטל ב"ה"ח / ר' ליב נפטרת / ונקברת יום ב' יוד / אייר תקע"ג ל' / ת'נ'צ'ב'ה.

רבי אפרים פישל סטופאווא

מיד לאחר הסתלקות רבי מאזוז מילא את מקומו בוערעשוואר רבי אפרים פישל סטופאווא הנזכר למעלה שעמד במו"מ של הלכה עם החת"ס. בה כיהן עד להסתלקותו ביום כ"ט שבט תר"ד ושם מנו"כ. על מצבתו נחרטו השורות הבאות:

פ"נ / הרב המאור הגדול / המפורסם חסיד אמתי מרנא ורבנא / אפרים פישל / זצוק"ל / בן ה"ר הגאון מהו' יוסף ז"ל / שהי' אדונינו מורינו ורבינו / עטרת לראשינו / אב"ד דקהילתנו דד שנים / ויגוע ויאסף אל עמיו ביום ער"ח / אדר ונקבר באבל גדול ליהודים / ביום ר"ח אדר בשנת ת'ר'ד לפ"ק / ת'נ'צ'ב'ה'.

זוגתו מרת יטל שנפטרה בחייו, בשנת תקצ"ז, גם היא מנוחתה כבוד שם, ועל מצבתה נחרט: ...האשה / הרבנית הצדקת א"ח / כאביגיל הצנועה וחסו' מ' יטל / אשת הרב מוה' פישל / אב"ד דפה נ"י / נפטרת בש"ט כ"ו שבט / תקצ"ז לפ"ק...

כאמור למעלה בנו רבי יוסף משה רבה של טיניע נולד בסעמניץ בשנת תקנ"ז לערך. ולפי זה ניתן לקבוע שאביו של רבי פישל, "הגאון מהו' יוסף ז"ל" כפי שנכתב על מצבתו, הוא רבי יוסף סטופאווא רבה של סעמניץ, שנפטר שם בשנת תקל"ב. על

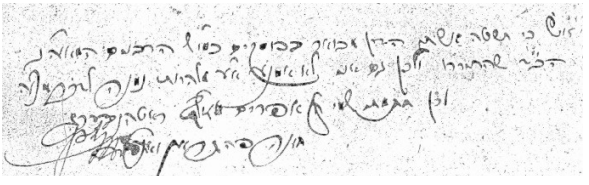

מצבתו נחרט: פ"נ / יקוננו והיללו / ספדו פורת יוסף הוא / המסביר וגמיר יום / ולילה ידרשהו לישיבה / של מעלה העלהו הוא / אדוננו מו' הרב המאה"ג / ע"ה פ"ה נ"י מ"ו יוסף אב"ד / דקהלתינו שנפטר ונקבר / בטהרה ביום א' ג' כסליו / תקל"ב ל' בו ביום ניטלה / עטרת ראשינו ווי ווי / להאי שופרא דבלי פה / תנצב"ה.

[בספר ההתאבקות להיעב"ץ (מהדורת לבוב תרל"ז, דף עד ע"א), הוא חתום על מכתב משנת תקכ"ו 'יוסף סטיפיאו חבק"ק סעמניץ'. כן חתום 'הק' יוסף סטופאווי חפ"ק סעמניץ' על פס"ד בנוגע לקהלת סאבאטישט בשנת תק"ל (נדפס במאדיאר זשידא סעמלע שנת 907 עמ' 363)].

רבי יוסף לעפלער

זהות ממלא מקומו של רבי פישל ברבנות וועריעשוואר לא נזכר בספרי הביוגרפיות, מלבד מה שנזכר בלקסיכון ההונגרי ששמו היה 'יוזעף לעפלער'. ואכן הגיע לידינו מכתב מרבי יוסף לעפלער (שנעתיקו בשלימות להלן בנספח ב) שכתבו בוועריעשוואר בפרשת וארא תר"ו, ובתוך הדברים מזכיר "ובדרשה ראשונה שאמרתי בקהלתי בעזהית"ש כאשר באתי הלום שבת שלפני מ"ת הארכתי..", דהיינו לכאורה שהגיע לכהן בוועריעשוואר לקראת חג השבועות תר"ה, אמנם במסמכים הרשמיים הוא כבר מוזכר כאן בחודש תמוז תר"ד, ולפי"ז הוא הגיע לקראת חג השבועות תר"ד, חודשים ספורים לאחר פטירת הרב הקודם. המכתב ממוען אל רבי אפרים זאב וואלף רוטנברג אב"ד עסטרגום (גראן). נולד בעסטרגום בשנת תקנ"ח, בשנת תקע"ו למד בבייאה אצל האב"ד רבי אליקים געץ שווערין, ולאחר מכן נתמנה לרבה של קהלת עיר מולדתו, כבר בשנת תקפ"ו ועד לפטירתו ביום ט' שבט תרל"א. משם עמד במו"מ של הלכה עם החת"ס, ראה 'אישים בתשובות

חתימת רבי אפרים וואלף רוטנברג על היתר מאה רבנים, תר"א

חת"ס בערכו. מהמכתב הנ"ל אנו למדים שרבי יוסף נמנה בין תלמידי רבי אפרים וואלף ושאב מבאר תורתו.

רבי יוסף נולד בעסטרגום (גראן) לאביו האב"ד שם רבי משה פ"ב לעפלער ולאמו מרת מרים. רבי משה כיהן שם כבר בשנת תקע"א, ובשנת תק"פ נדפס באויבן קונטרס ע"י 'מרכוס' ברעזניץ מורה באויבן-ישן, הכולל דרשה בל"א שנשא רבי משה לעפלער הרב הראשי בגראן בבית הכנסת לפני בני הקהלה, לכבוד הנסיך אלכסנדר מרודנא (שאנדור רודנאי). סקירה על קונטרס נדיר זה בכתב-עת 'ידישע ארכיב' (וויען, גליון טבת-שבט תרפ"ח, עמ' 30-29). כנראה הוא "הרב מגראן" שנזכר בתשובות חת"ס (אה"ע ח"א סי' סד, סה) בשנת תקפ"א, ראה גם ב'אישים בתשובות חת"ס' עמ' רצג.

שרד ממנו בכת"י תעודת 'החבר' שנתן להב' מרדכי ב"ר שמחה גראן (התודה להרב שלמה וייס על פיענוח התעודה וכן את מכתבו של רבי יוסף לעפלער שהועתק להלן בנספח ב למאמר). על מרדכי ואביו ר' שמחה [דודו של רבי אהרן סודיץ אב"ד סערדאהעל] ראה גם ב'עלי זכרון' 18 עמ' יט-כג. וז"ל התעודה:

בע"ה. ומרדכי לבוש בלבוש מלכות דרבנן ה"ה הבח' המופלג כמר **מרדכי** ב"ה **שמחה מגראן** מילדי עירי אשר אנוכי יושב בקרבם, ומה שאהבה נפשי מצאתי בו כי הוא מבחורי חמד אשר קרי ותני בשמעתא דרבנן אצל רבני זמני'[נו] חריפים ובקיאים ומצא כדי מדתו כמה ככרי דנרד למרדכי קנה חכמה קנה בינה תורת אלקיו בלבו כחשיכה כאורה, לא תמעד אשוריו סותר ובונה דרך ושביל לתורה בסברה הישרה, ומן קדם דגירסא לא פסיק ובתורה ובמצות הוא עוסק, לכן הדין נותן יכיר לו לתת פי שנים לקרוא בשמו תרי זימני לשון חיבה יתירה נודעת לו להיות נודע ביהודה וגדול שמו

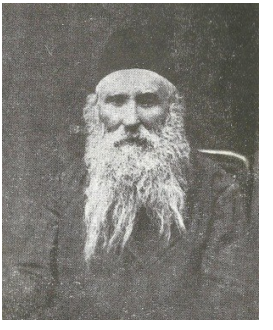
בישראל בשם החבר חיבר טהור לגברא, ולזה הרימותי את ידי להלל ולשבחו בשבח המגיע לכתבים כי הוא מושלם במדות ובמעלות וראוי לאיש אשר אלה לו לקרותו לכל דבר שבקדושה בשם החבר הב' ר' מרדכי בן החבר ר' שמחה זה שמו וזכרו לשם ולתהלה לכל אחינו בני ישראל לתת לו מדור לפי כבודו למעלן בקדושתו ביתד שלא תמוט בכל מקום אשר תדרוך כף רגלו לכבדו בכבוד חכמים לסמכו בסמוכין דרבנן לקיים עמו עשה דכבוד התורה. ואליו אני נושא את נפשי להגיד כי ישר דברי המדבר לכבוד אכסניא של תורה בכתב יושר היום יום א"ח שבועות תקע"גל פה גראן לראי' באתי עה"ח

הק' **משה פ"ב** החונפק"ק הנ"ל ואגפי'

לאחר פטירת רבי משה נתמנה כאמור לרב בעסטרגום רבי אפרים וואלף רוטנברג. כשרבי יוסף לעפלער נתמנה לאב"ד בוועריעשוואר עברה כנראה אמו אלמנת רבי משה לגור לידו בוועריעשוואר, כך עולה משולי מכתבו הנ"ל: "ד"ש אונד דאנקזאגונג [=ותודה] מא"מ הרבנית הצנועה". כפי הנראה התגוררה אמו אצלו עד לפטירתה בשנת תרכ"ז ומנו"כ בבאטורקעז. על מצבתה נחרט (התודה להרב יצחק אהרן פישר שמסר לנו צילום מהמצבה):

פ' ט' / האשה הרבנית החשובה הצנועה / והצדקת שהיתה מגדלת / את שני בניה לתורה ולחכמה / עד שלבשה אותם בחלוקא דרבנן ה"ה / מרים / זכרונה לברכה / אשת הגאון מו"ה משה לאפפלער / רב דק"ק גראן / שנפטרה ביום ה כג אדר ראשון / תזכר לפ"ק תנצבה / שם אמה פייארל.

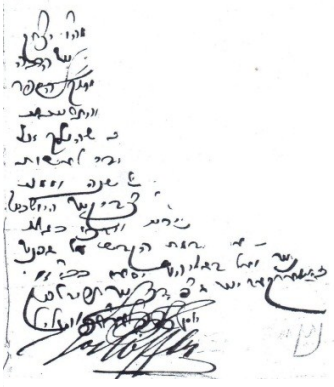

רבי ליב לעפלער
(מספר 'עוד יוסף חי')

"שני בניה... שלבשה אותם בחלוקא דרבנן", האחד הוא כמובן רבי יוסף, והשני אחיו רבי יהודה ליב לעפלער, שכיהן 'קרוב לעשרים שנה' כרבה של קהלת זשאמבאק, ולאחר מכן "עשרים ותשעה שנים" כרבה של קהלת סעמניץ, עד לפטירתו בן פ' שנה ביום כ' כסלו תרמ"ז ושם מנו"כ. בין תלמידיו בסעמניץ נמנה רבי יוסף חיים זוננפלד רבה של ירושלים.

על זהות חותנו של רבי יוסף ניתן אולי לקבוע עפ"י תשובתו של רבי יהודה ליב עקשטיין שנדפס בספרו לא יסור שבט מיהודה, שהוזכר למעלה: "קושי' אחת שכתב לי הרב המאה"ג מו"ה יוסף אב"ד דק"ק ווערעשווארער, **מחותנו** הרב המאה"ג מו"ה יעקב וועטש אשר היה אב"ד דק"ק סערדאהעל ולע"ע הוא בא"י [=באויבן ישן]". מסתבר שכוונתו לרבי יוסף דנן, ולפי זה היה חתנו של רבי יוסף יעקב ניישלאס אב"ד סערדאהעל ובסוף ימיו באויבן ישן [אם הלשון הועתק מדויק. ואולי צ"ל 'ממחותנו'].

במכתב רבי זלמן מאהלער אב"ד ציפער אל גיסו רבי יהודה אסאד אב"ד סערדאהעל משנת תר"ז [נדפס ב'עלי זכרון' 13 עמ' יז-יט], אודות גיסם רבי זלמן ליב רעגנער שחיפש אז משרת ש"ץ ונאמן, הוא מבקש: "שימחול מעלתו לשלוח כתב ידו אל הרב דק"ק ווערעשווארער במליצה, כי שם עמד על הניסיון, ואמר הרב הנ"ל שימחול מעלתו לשלוח לו איגרת במליצה... והוא יניח אותו איגרת לפני קהל ווערעשווארער. וגם מחותני מה"ו משה ב"ה [באניהאד, דיין בסערדאהעל] עמד על זאת ושלח איגרת על בי דואר אל הרב דק"ק הנ"ל במליצה...".

חתימת רבי יוסף לעפלער בפנקס ר"ח גליקזון

בראשית שנת תרט"ז (כ"ז תשרי) עדיין מצאנו זכרו בווערשוואר, כמוהל של אחד מילדי הקהלה. ובהמשך שנה זו עלה על כס הרבנות של קהלת באטורקעז, על מקומו של רבי אהרן הלוי טויבר בעל 'יד אהרן', שעזב את הרבנות שם בשלהי שנת תרט"ו ועבר לסערדאהעל [ראה 'החתם סופר ותלמידיו' עמ' מב]. כן גם על מצבתו צוין "עשרים שנה הדרכתנו במשפט וצדק".

מעת תחלת שבתו בבאטורקעז שרד ממנו מכתב תמיכה מיום ג' פרשת דברים תרי"ז, לסייע לרבי יצחק חיים גליקזון מגערש [ראה עלי זכרון 31 עמ' סד] שהתעתד אז לעלות לארה"ק. כן מתנוססת חתימתו על כרוזים ופניות שונות לביצור חומת הדת. ביניהם פניה אל המלך בשנת תרכ"ד נגד ייסוד סמינר לרבנים בפעסט; חוות דעת בשנת תרל"ב להצדיק הקמת קהלה חרדית נפרדת בעיר הבירה וויען.

בבאטורקעז כיהן פאר עד להסתלקותו ביום י"ב תשרי תרל"ו ושם מנו"כ. על מצבתו נחרטו השורות הבאות (צילום המצבה קבלנו מהרב דובעריש וועבער):

רבינו צבי תפארתנו המאור הגדול צדיק נשגב אב"ד דקהלתינו / הרב מהו' יוסף ז"ל פ"נ / **יוסף** אינינו מר יבכיון בני הקהלה / **לא** יזרח עוד שמשך עלינו לתהלה / **ע**שרים שנה הדרכתנו במשפט וצדק / **פ**יך מגיד מישרים מחזיקי בדק / **לא** מש

מאהל תורה יום יומים / **ענו** גדול וגומל חסד מלא חפניים / **רב** לך למדור העליון שב הרוח / **בנוה** שלום תחת כנפי השכינה לנוח / **משם הוד** פניך עוד עלינו זרוח / נפטר ונקבר בכבוד גדול י"ב תשרי / ת'ר'ל'ו' לפ"ק / ת'נ'צ'ב'ה'

הספד עליו בלקוטי חבר בן חיים (ח"ד פח,ב) בדרשה לז' אדר תרל"ו. תשובות אליו בשו"ת פאת השדה ח"א סי' לו; ח"ב סי' ז.

במלאת השלשים לפטירתו קראו בני הקהלה עצרה ומספד על האבידה, וכפי שמוסר רבי יוסף נאבעל רבה של טאטיס (בעתון 'יידישע פרעסע', ברלין 8 דצמבר 875 עמ' 395. תורגם מגרמנית ע"י הרב שלמה יהודה שפיצר): "טאטיס דצמבר - קהלת באטורקעז לא הרחק מכן איבדו לפני חודשיים את רבם המפורסם ר' יוסף לעפלער ז"ל. האבידה הכואבת לא היתה רק בשעת הלויה, אלא גם קבעו הספד מיוחד עליו ביום שני פרשת וירא. כותב שורות אלו הספיד אותו בבית הכנסת היפה שנבנה מחדש בסיוע הרב. כותב השורות הרגיש שמלבד יקרא דשכבא, בפרט יקרא דחיי, דהיינו שידאגו לאלמנתו שגם בזכות עצמה מגיע לה עקב תכונותיה הנעלות, וכן שלא ישאירו את כס הרבנות ריקם. לצערי נראה לי שמינוי רב חדש יקח הרבה זמן. האחריות לזה גם על כל יושבי הישובים מסביב באטורקעז, ואם הם יפנו עורף יהיה בלתי אפשרי להביא רב בקרוב לקהלה שהיא מלאה בתורה ויראה".

אחד מחשובי התלמידי חכמים בבאטורקעז בתקופתו היה רבי בנימין גולדברגר [נפטר ט"ז טבת תר"ע], וכה יספר ההיסטוריון רבי יקותיאל יהודה גרינוולד מח"ס כל בו לאבילות ושא"ס (הצופה לחכמת ישראל חי"א עמ' 24): "בשנת (תרל"ה) [תרל"ו] נפל לו [לר' בנימין] חלקו בנעימים למלא מקום כסא הרבנות בבאטארקעס אחר פטירת ר' יוסף לעפלער ז"ל, עד שבא לשם אחר שנה אחת הרב ר' דוד ליב זאלצער ז"ל שהיה אחר כן רב בהאמאנא, אבל ר' בנימין הצדיק לא רצה לקבל משרת הרבנות על שכמו".

ובנו של ר' בנימין (שם עמ' 13): מציג "לפני הקוראים הנכבדים דרשתו הנחמדה אשר נשא [אביו ר' בנימין] לפני קהלת עדתו בליל כל נדרי בשנת (תרל"ו) תרל"ז, אבי ז"ל היה סוחר כאחד שאר אנשי קהילתו, ורק ע"י תורתו וצדקתו בקשו ממנו

הבעלי בתים לדרוש לפניהם ביום הקדוש, יען שאחר פטירת ר' יוסף לעפלער ז"ל, עוד נתיתמה ישיבת כס הרבנות בכפר מולדתי באטארקעס".

בדרשתו בתוך הדברים (שם עמ' 16, תורגם מאידיש-דייטש) הוא מזכיר את האבידה של בני הקהלה: "רבותי בשנה שעברה עדיין היה חי הצדיק רבי ר' יוסף לעפלער זצ"ל, הגם שאת דרשתו האחרונה מסר בראש השנה על אף חולשתו, ואילו ביום כיפור כבר לא היה לנו הזכיה לשמוע את דרשתו, אמנם כל זמן שהיה עוד בין החיים וכן מפאת גילו היה יכול להישאר בין החיים היתה לנו עוד תקוה. אולם השי"ת קראו אליו, ומידת הדין פגעה בנו, ואיך אנחנו לא נפחד ממידת הדין".

רבי א.י. ליכטנשטיין

את מקומו של רבי יוסף לעפלער מילא בוועריעשוואר, לפי הלקסיכון הנ"ל, 'מוזעס שענפעלד'. כן כתב גם רבי מאיר שטיין (כת"י) על גליון ספרו 'רבני הונגריה', שרבי משה שענפעלד כיהן כרבה של ווערעשוואר. לע"ע אין אנו יודעים לזהותו וספק אם הידיעה בכלל נכונה. אולם אי אפשר לשלול זאת שכן חסרים מהמסמכים הרשמיים (מאטריקל) של הקהלה בשנים 857-859 (תרי"ז-י"ט). [כאן המקום גם לציין שלפי מקור מסוים שימש כאן ברבנות רבי אביגדור הלוי אבלס מבלי לציין את שנות כהונתו ויש לברר אם זה נכון. מה שידוע שכיהן ברבנות קהלת טורוק-סענט-מיקלאש בין השנים תרי"ג-תרי"ט, ולאחר מכן בבודאפעסט כרב הח"ק. נפטר בן פ"ב שנה ביום כ"ב תשרי תרנ"ג ומנו"כ בבודאפעסט (בבית החיים שאלגאטאריאן)].

מהמסמכים הרשמיים של הקהלה (מאטריקל) עולה שבשנת 858 (תרי"ח) שימש כרב "א.י. ליכטנשטיין" (Lichtenstein A. J.), בסידור קידושין שערך בשנה זו ביום ט"ז תמוז בסענט-ענרע הסמוכה, צוין כ"ראבינער צו ווערעשוואר". ועדיין חותם על מסמך בחודש ניסן תר"כ כמנהל המאטריקל כאן. יש לשער שהמדובר ברבי אברהם יעקב ליכטנשטיין שאליו תשובה בשו"ת שואל ומשיב מהדורה קמא (ח"א סי' סט) משנת תרי"ג כ"אב"ד פענץ במדינת הגר" ('פענץ' הוא יישוב קרוב לוואיטצען, לא רחוק יחסית מווערעשוואר). מסתבר שהוא זהה לרבי אברהם יעקב ליכטנשטיין שכיהן בתקופה מאוחרת יותר כרבה של קהלת טיסא-בעא. תשובה אליו מרבו רבי יהודה אסאד אב"ד סערדאהעל, בשו"ת מהרי"א (לעמברג תרל"ג, חאו"ח סי' קמד): "לתלמידי היקר הרבני החרוץ מופלג כ"ש מוה' אברהם יעקב ל"ש נ"י וכעת האבד"ק טיסאבוהר" ('טיסאבוהר' כנראה טה"ד, וצ"ל 'טיסאבעא'). בשנת תרל"ב חתם כרבה של טיסא-בעא על החוות דעת של רבני אירופה להצדיק הקמת קהלה חרדית נפרדת בעיר הבירה וויען.

בעת כהונתו בטיסא-בעא, עקב איזה הלשנה, ישב בית דין בראשות רבי דוד שיק אב"ד טאקייא והחליטה שעליו לעזוב את הרבנות. לאחר מכן ישב בית דין נוסף

בראשות רבי ישראל יצחק אהרן לאנדסבערג אב"ד גראסווארדיין שהחליטה להחזירו לכהונתו. בשנת תר"מ לערך עבר לכהן כרבה של קהלת נאדי-קאטא, בה שימש עד לפטירתו בי"ז תשרי תרמ"ז (כך לפי המקורות, אמנם נראה שבשנת תרמ"ח היה עדיין בין החיים).

רבי שמחה קופשטיין

הרב הבא אחריו היה רבי שמחה קופשטיין (Simon Kopfstein). נולד בשנת תקפ"ח לערך לאביו 'התורני' ר' קאפל (בשנת תרל"ג היה עדיין בין החיים, מחתימת רבי שמחה בהקדמת 'שירת אדון'). מרישום פטירתו - כפי שמסר לי מר שאנדור באטשקאי - עולה שהוא יליד פרשבורג. ולפי זה מתברר שאביו הוא רבי יעקב קאפל קופשטיין שכונה בשם ר' קאפל לאקענבאך שהתגורר בפרשבורג. זוגתו היתה מרת רייצל בת רבי שמואל דייטש בפרשבורג [עליו בפנקס המוהל חת"ס עמ' רסג] חתנו של הרב"ד בפרשבורג רבי מרדכי טאסק. כמה מצאצאי רבי קאפל נימולו ע"י החת"ס בין השנים תקצ"ג-צ"ו, ראה בפנקס המוהל חת"ס עמ' תפא, ושם רשימה מצאצאיו. כעת ניתוסף בן נוסף, ה"ה רבי שמחה, שאכן נזכר במפקד הקהלה בפרשבורג משנת תר"ח כילד הראשון בבית אביו "שימון בן 18, תלמיד".

אשתו מרת שרל (כפי שמזכירה ב'שירת אדון'). לפי רישומים רשמיים שם אשתו בלועזית: סאלי לבית גלאס.

בשנת תר"כ כנראה כבר כיהן כרב בוועריעשוואר, שכן מצאנו בשנה זו שהיה כבר המסדר קידושין במקום. אמנם מרישומי לידת ילדיו (ראה להלן), עולה שבת אחת נולדה לו בוועריעשוואר כבר בשנת תרי"א לערך, וכמה שנים לאחר מכן נולדו לו ילדים בפאמאז הסמוכה, ואף סידר קידושין בפאמאז לראשונה ביום י"ד חשון תרי"ג בתואר "ראבינער צו פאמאז", ולאחר מכן נתקבל גם לוועריעשוואר, וכפי שחותם בשנת תרל"ג כרב בשני המקומות (ראה למעלה משער 'שירת אדון'. במסמכים הרשמיים הוא חותם כרב המחוזי). בשנת תרכ"ד הוא נזכר ברשימת המסכימים לספר 'אלדד הדני' כרב בוועריעשוואר, ובשנת תרל"ב חתם שם על החוות דעת של רבני אירופה להצדיק הקמת קהלה חרדית נפרדת בעיר הבירה וויען.

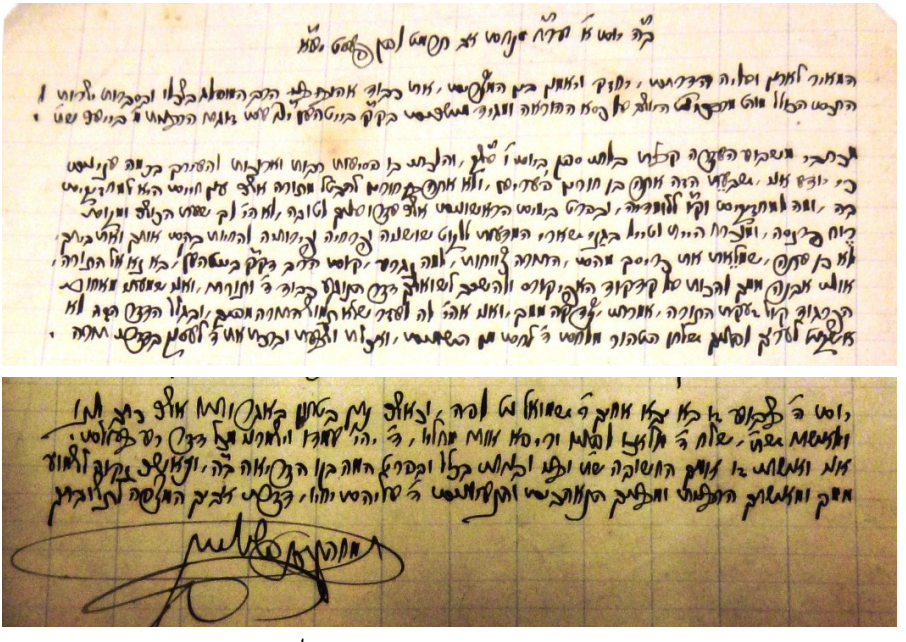
בתקופת רבנותו, בעת פירוד הקהלות בשנות תר"ל-ל"א, הצטרפה הקהלה לארגון הארצי של הקהלות האורטודוקסיות.

בתחלת תרל"ג (872) הוציא לאור "שמחה קאפשטיין רב אב"ד דקהלות קדושות ה"ה ווערעשוואר, פאמאז וס' ענדרע" את הספר 'שירת אדון' מהרב הראשון במקום כפי שהוזכר כבר למעלה, עם הערותיו ותרגום אשכנזי.

בשנת תרל"ו עזב רבי שמחה את הרבנות במקום (האיזכור האחרון במסמכים הרשמיים כמסדר קידושין הוא מחודש חשון בשנה הנ"ל), ועבר לעיר הבירה בודאפעסט, שם התגורר עד לפטירתו ועסק בהרבצת תורה. נפטר כאלמן ביום ו' ניסן תרס"ה בן ע"ז שנה ומנו"כ בבודאפעסט.

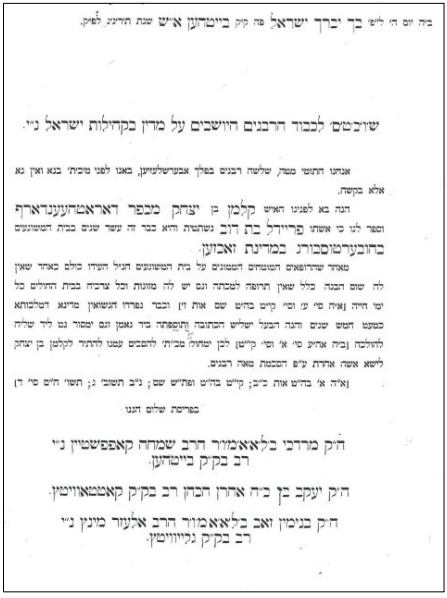
במכתב ששרד ממנו שכתב בפעסט בשנת תר"מ הוא מזכיר בסופו: "בשבת העבר קבלתי אגרת מידידי הצדיק מהו' משה נאוואמעסטי יצ"ו [תלמיד מובהק להחת"ס] היושב בארץ הקדושה תוב"ב, ובתוך רוב דבריו כולם לטובה, הקשה לשאול על המתני' ברכות משעה שהכהנים נכנסין, מאי נכנסין ולא תני משעה שהכהנים אוכלין או לישנא דברייתא דלקמן, ומכח זה בנה בית חדש על דרך פלפול. ואני בעודו בכפי בלעתיו...". (התודה להרב שמחה בונם יוסף סיימון שהסב תשומת לבי למכתב זה).

כן בקובץ התורני 'נזר התורה' (גליון כד, כסלו תשע"ב, עמ' ת) נדפס מכתב חידו"ת ממנו שכתב בפעסט תרמ"ח אל בנו רבי מרדכי אב"ד בייטהען, מתוך מה ש"הותיר אחריו מאות רבות של מכתבי תורה אשר טרם ראו אור... נשתמרה בארכיון בית הספרים הלאומי בירושלים". עוד מחידושי תורתו נדפס שם (גליון כה, תמוז תשע"ב, עמ' שנה). רצ"ב צילום קטעים ממכתב נוסף אל בנו מארכיון הנ"ל, שכתב בפעסט בשנת תרמ"ט, ותודתינו למערכת נזר התורה ולעורך הרב יהודה לוינגר.

קטעים ממכתב רבי שמחה קופשטיין אל בנו

מצאצאיו עפ"י רישומי הלידות והנישואין: בתו רוזה ילידת ווערעשוואר תרי"א לערך [נישאה שם בכ"א אלול תרכ"ח ל-איגנאץ פרסבורגר יליד ציפער בן 21 בן ג' פרסבורגר ופ' לבית קאהן]; בתו קאטארינה ילידת פאמאז תרט"ז לערך [נישאה בוועריעשוואר כ"ג אלול תרל"ג ל-שימון וואלף יליד פעסט אלמן בן 32 (הוריו נפטרו בקראקא?)]; בנו מרכוס יליד פאמאז י"א כסלו תרט"ז [רבי מרדכי קופשטיין. עבר לגרמניה, שם נתמנה בשנת 874 (תרל"ד) כדרשן ומורה דת ב-פאסעוואלק (פומען), ומשנת 883 (תרמ"ג) ב-עלבינג. בשנת 886 (תרמ"ו) אב"ד באד-עמס ומשנת 889 (תרמ"ט) ב-בייטהען. נפטר בבאד-נויהאם ביום י"ח אלול תש"ב]; בנו שאלאמון יליד פאמאז תרי"ט [כנראה זה בנו ר' שמואל קופשטיין שנזכר עם אשתו במכתב אביו משנת תרמ"ט]; בנו מוזעס יליד פאמאז תרכ"א; בנו אדוארד יליד ווערעשוואר תרכ"ד; בתו רעבעקה ילידת ווערעשוואר תרכ"ז; בנו אליאש יליד ווערעשוואר תרכ"ט [נפטר שם בילדותו י"א טבת תרל"ד. מצבת 'אלי' קופשטיין' קיימת בבית החיים בוועריעשוואר].

חתימת רבי מרדכי קופשטיין על היתר מאה רבנים

רבי חיים בוים

לאחר עזיבת רבי שמחה קופרשטיין את כס הרבנות בוועריעשוואר, נתמנה על מקומו רבי חיים בוים (Jakab Baum). נולד בשנת תר"י לערך בנאדי-אלוועד לאביו רבי יהודה ליב בוים לאחר מכן דיין בפארבאט [נפטר שם א' כסלו תרנ"ב. אבי רבי יחיאל בוים אב"ד גוטא מזיווגו השני] ולאמו מרת פייערל בת רבי ארי' ליב פריינד דיין בשאלא [נפטר שם כ"ג טבת תרמ"ג]. תלמיד רבי ברוך עקפעלד אב"ד טשוס בעל שו"ת פאת השדה, ובעל ה'כתב סופר' בפרשבורג [לא נרשם ברשימת תלמידי הכת"ס בספרי 'החת"ס ותלמידיו']. זוגתו הראשונה מרת שינדל (סופי) לבית שטרן ילידת קעטי (ערשעקקעטי מחוז עסטרגום), אֵם ילדיו.

בשנת תרל"ה-ו' נתמנה כרבה של ווערעשוואר (בחודש חשון תרל"ו כבר סידר קידושין במקום). חתימתו מצאנו על כרוזים ו'קול קורא' יחד עם שאר רבני ארץ הגר. ביניהם: בשנת תרמ"ז על פניה לשלטונות למניעת חילול שבת בבתי הספר ('עלי זכרון' 7 עמ' ז); בשנת תרמ"ט על גילוי דעת נגד קהילות הניאולוגים

והסטאטוסקווא ('זכור ימות עולם'); בשנת תר"ס על כרוז נגד עשיית 'מציצה' בכלי ('שדי חמד'); בשנת תרס"ח על מכתב מחאה נגד עשיית תנאי בנישואין ('אין תנאי בנישואין'); בשנת תרפ"ו למען חברת 'מחזיקי הדת' ובשנת תרפ"ח 'קול תורה' למען חברת 'תומכי ישיבות'. בשנת תרס"ה נמנה בין חברי ועד הרבנים של הקהלות האורטודוקסיות בהונגריה.

בשנת תרנ"ז נפטרה זוגתו מרת שינדל בת מ"ה שנה ומנו"כ בוערעשוואר. על מצבתה נחרט: "פ"נ / אשת חיל מנשים באהל תברך / אהוב למעלה ונחמד למטה / הרבנ[י]ת הצדיקת מרת שינדל בוים / מתה ביום ש"ק כ"ח ניסן שנת / ת'ר'נ'ז' לפ"ק פה ווערעשוואר יע"א / תנצבה / שם אמה שיבה(?)". (מספר A PILISVÖRÖSVÁRI ZSIDÓ TEMETŐ עמ' 48)

זוגתו השניה 'בארבאלה' לבית פירסט [עפ"י רישום הרשמי בפטירת רבי חיים בוים. שאנדור באטשקאי משער שהיא כנראה ממשפחת רבי משה פירסט אב"ד מאראש-וואשארהעלי שמוצאו מווערעשוואר, כנזכר למעלה]. אולי היא "הרבנית בינא בת אסתר בוים" שנפטרה ביום ו' אייר תרפ"א ומנו"כ בבית החיים האורטודוקסי (צ'רס) בבודא(פעסט).

לאחר מלחמת העולם הראשונה, בשנת תרע"ט, בימי ה'טרור הלבן' התנפלו כנופיות בריונים מאורגנות על היהודים, פרעו בהם קשות וחיבלו ברכושם. בפרעות ההן ניזוק קשה בית הכנסת, רהיטיו נותצו, 8 ספרי תורה נגזרו רח"ל לגזרים. ארכיון הקהילה על ספרי הלידה ומסמכים אחרים הושמדו, יהודים הוכו באכזריות, בתיהם ורכושם נשדדו. בעקבות פרעות אלה ברחו רבים מיהודי המקום, ואך מעטים מהם חזרו משנרגעו הרוחות. (מפנקס קהלות הונגריה)

בין הבורחים אז היה גם רבה של הקהלה רבי חיים בוים שעבר להתגורר בבודאפעסט. בשנת תרפ"ה לערך, כשחיי הקהילה חזרו לתיקנם, הרב המשיך לשמש כרבה של הקהלה אולם נשאר להתגורר בבודאפסט. כרב ממלא מקומו שהתגורר במקום מצאנו בשנת תרפ"ט את 'יענו' ביליצר ששימש גם כש"ץ.

מחידושי תורתו פירסם בכתבי-עת התורניים שיצאו לאור בזמנו, ביניהם: תל תלפיות, וילקט יוסף, תורה מציון. תשובות אליו בשו"ת פאת השדה ח"ב סי' י, כ, כא; שו"ת משיב דבר סי' קמא, קסב. כן חיבר קונטרסים בל"א: 'הבית ובית הספר'; 'התלמוד בבית הנבחרים ההונגרי' בענין עלילת הדם בטיסא-עסלאר.

רבי חיים נפטר כאלמן ביום כ"ג טבת תש"א בן צ"א שנה, ומנו"כ בבית החיים האורטודוקסי בפעסט (גראנאטוש). על מצבתו נחרט (צילום המצבה הרצ"ב קבלנו משאנדור באטשקאי לפני שנים רבות. בצילום שנעשה בשנה האחרונה נראית תחתית המצבה בהתפוררות):

פ"ט / אדמו"ר הרה"ג והצדיק / המפורסם לשם ולתהלה / שר התורה / כ"ק מוהר"ר חיים / בן מו"ה יהודה בוים זצ"ל / אב"ד פילישוואר-ווערעשוואר / והגליל / יצאה נשמתו / בקדושה וטהרה / בן צ"א שנה כ"ג טבת / בשנת תש"א לפ"ק / ת'נ'צ'ב'ה' / ושם אמו פיירל.

בפנקס הח"ק שם נרשם: "חיים בן פייערל, רב זקן מופלג בן צ"א שנים אבדק"ק וואָראָשוואר יע"א שנמלט לכאן מחמת המציק אחרי המלחמה בימי המרידה, וישב בכאן על התורה ועבודה עד יום מותו. ובני' הם יראי ד' ומהם אנשי מעשה והניח אחרי' בכלל דור ישרים תנצב"ה".

בשבועון האורטודוקסי בבודאפעסט, 'זשידא אוישאג' (גליון ד' שבט תש"א), התפרסמה ידיעה על פטירתו והלווייתו. התודה להרב שלמה יהודה הכהן שפיצר על התירגום מהונגרית:

"רבה הראשי של ווארושוואר זצוק"ל - הקהילה החרדית של בודפשט ליוותה בכאב לדרכו האחרונה את באום יאקאב (ר' חיים) רבה הראשי פילישווארושוואר. הלמדן הגדול והרב החרדי היגר לעיר הבירה בימי מלחמת העולם ושם זכה לכל אורך הימים באהבה רבה. השתתף באופן קבוע בשיעורי חברת ש"ס, ודרשותיו היו אהודים על כולם. היה תלמיד הכתב סופר המנוח. הגיע במלוא כוחו הרוחני והגופני לגיל 91. בסוף הכריעה אותו מחלה קצרה והציבור הופתע והצטער.

"בלוויה השתתף ציבור גדול והופיעו שם ראשי הקהילה האורטודוכסית של בודפשט ובראשם סגן הנשיא קאהאן-פראנקל שאמו [ר' שמואל זנוויל]. כל מוסדות הקהילה והחברות היו מיוצגות, כמו כן באו רבנים מכל בתי הכנסת של הקהילה. בהספדים ציינו את ידיעותיו הרבות ואת מידותיו הנעלות ואת צניעותו. הספידוהו

הרבנים [רבי פישל] זוסמן ו[רבי יונתן] שטייף. ובשם חברת הש"ס נפרד ממנו הנשיא קליין מרכוס [ר' מאיר שרגא הכהן]. מטעם קהילת פילווארושוואר הספידו הרב ממלא מקום ביליצר ובשם קהילת סנטאנדרה הסמוכה הרב ממלא מקום שטרן בלה. לאחר מכן כיסתה האדמה את גופת הרב באום המנוח ונכנס לעולם שכולו טוב. מעריציו כבר מרגישים בחסרונו. ת.נ.צ.ב.ה."

מצאצאיו: בנו רבי אליעזר בוים [אבי רבי יהודה ליב בוים בעל בימ"ס לספרי קודש במישקולץ ולאחר מכן בירושלים, שם כיהן כראש הקהל של ביהמ"ד פאפא. נפטר כ"ג תמוז תשל"א]; בתו מרת פיירל (פוליאנה) ילידת תרל"ז [אשת דיולה ווייס. נפטרה בשנת תרע"ד ומנו"כ בוועראשוואר. על מצבתה נחרט: "פ'ט' / האשת הצדיקת מרת / פיירל ווייס ע"ה / בת הרב הג' מה' חיים בוים נ"י / מתה כ"ב אייר תרע"ד לפ"ק / תנצבה". בעלה נפטר בשנת 938 (תרצ"ח) בן 64 שנה. נולדו להם 7 ילדים]; בנו מרדכי יליד תרל"ח [נפטר בילדותו ז' שבט תרמ"ב]; בתו אילונה ילידת תר"מ; בתו בעלא [אולי: בילא] ילידת תרמ"ג [נפטרה כ"ג שבט תרמ"ד]; התאום רבי יוסף בוים [בשנת תרס"ב למד בישיבה הרמה בפרשבורג אצל ה'שבט סופר'. בשנות תר"צ שימש כש"ץ בבודאפעסט. שרד לאחר השואה, ובשנת 945 (תש"ה) התגורר בבודאפעסט]; בתו קלארה ילידת תרמ"ד; בתו מרת גאלדא (אראנקה) ילידת 885 (תרמ"ה) [אשת לאיוש עהרנפלד. שרדה לאחר השואה והתגוררה בשנת 945 (תש"ה) בבודאפעסט. זמן קצר לאחר מכן נפטרה ביום י"ד חשון תש"ו ושם מנו"כ בבית החיים האורטודוקסי (גראנאטוש)]; בתו לינה ילידת תרמ"ו [נפטרה בילדותה ט"ו אלול תרמ"ו]; בתו רוזה ילידת תר"נ ['רוזה בוים' שרדה לאחר השואה והתגוררה בשנת 945 (תש"ה) בבודאפעסט]; בנו דוד יליד תרנ"א [נפטר בילדותו כ"ג אלול תרנ"ג].

ונסיים בציטוט אימרה בשמו, שבוודאי משקף את תרומיות מדותיו, שהביא ידידו רבי אברהם ביק מפרשבורג מח"ס בכורי אביב ושא"ס [בהקדמת המו"ל רבי יעקב יצחק ניימאן לספר זקנו בכורי אביב מהדורת תשל"ט כ': "בימי בחרותי סיפר לי הרה"ג מהור"ר חיים באום זצ"ל אב"ד פ' ווארשוואר, כי אא"ז [ר"א ביק] נתאכסן אצלו פעם אחת, ובלילה ביקש אא"ז ממנו כי יסגור כל החפצים המונחים בחדר שהוקצה עבורו, למען לא יביא עצמו לידי חשד ח"ו. ובלילה שמע הרב הנז' כי אא"ז חלץ מנעלו למען לא יפריע למארחיו בשנתם, וטייל בחדרו כל הלילה וחזר על לימודו"], בספרו אהל מועד כרך ט' (מונקאטש תרס"א, ט ע"א): "ולו אנחנו עמו (תהלים ק,ג), וכתיב ולא באל"ף... ויד"נ הרב החו"ב וכו' מו"ה חיים בוים נ"י רב בוועראשוואר אמר, כי האיש אשר חי רק לעצמו ולטובתו שקורים עגואיסט, אינו מן המובחר להתיחס להש"י אשר הוא מקור החסד, רק מי שהוא לא לעצמו, הוא הטוב והישר. וזש"א 'ולו אנחנו עמו', אימתי, לא אנחנו, אין אנחנו נחשבים כ"כ בעינינו ורוצים בטובת אחרים, עכ"ד".

[תודה למר שאנדור באטשקאי על איתור המסמכים הרשמיים של הקהלה]

בית הכנסת בווערעשוואר בשממונו

בית הכנסת בווערעשוואר בעת פירוקו

נספח א - צוואת רבי מאזוז ענגעל (מספר 'נר המאיר')

פ ת י ח ה.

הנה כי כן הוא הדרך סיעור שיבור לו האדם לפתוח פתח בשער הספר פיתחא רבה או פיתחא זעירא בדברי המוסרים לבו של אדם לירא את ה' כל הימים וכתו שתחז"ל אין לו להקב"ה בעולמו אלא ירא"ת שמים בלבד שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו' ותחז"ל כל אדם שיש בו תורה ואין בו ירא"ת שמים דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו בבי עייל, תמצא לא כן אתי עמי כי אין בלבושי מילה ולא ידעתי מקלחה אף לא כילה, ולא זכיתי לעיין למודים לדעת את יעקב דבר ע"ל אמרתי להגיה פ"ז **מגילה עפ"ה**, שמסרה לי הגביר ר' **מאיר שמואל סאמעק נ"י** ס"פ **הצוואה** מזקיני הרב הגדול המפורסם מו"ה **מאזוז** זי"ל אב"ד ק"ק ווערעשוואר יע"א הנדפסת פעם ראשונה עש"ו בנו ר' מנטשיל זי"ל ותחנו ר' משה ז"ל, כי היה תלמיד מובהק המחזיקים המובא להלביש את לבות בני אדם לירא"ת ה' ומוסר קורא בין עיניך וכן תעשה, ומזכה לתלמידות ימים ושנים טובים אמן כי"ר:

לשם יחוד קדושא בריך הוא ושכינתיה ליחד שם י"ה בו"ה בשם כל ישראל:

אתם קהלותי ישראל עם סגולה, אתי ורעי דברי שלום ואמת, אגיד לכם היה לפעמים לכם דברים של אמת המקדשים את האדם ונותן בו חסד ואמת, בהיות שנעלם ומכוסה יום המיתה מעיני בני אדם, ואינן יודעין קיצם מתי יהי' שיבא בעל הפקדון לתבוע ליתן את פקדונו ושוב למקום מהצבור אשר מתנו נחלבת, כי יתי אדם הוא כלל עובד, ויש לחוש למיתה פתאום חלילה או שימות בלי דיבור ח"ו, וכל שכן שתחוי' האדם לעשות תשובה מועטה מגד המחכל קודם שתחו לעלמא דקשוט כי זה דרך כל אדם, וכן בחוותו זמן תטרוף השעה חלילה, ובכן הוא וכיוכן תמרותיו על כן אמרתי להעתיק בעוד נשמתי בי, וגם הזמן גרמא אשר רוח ה' החל לפעמו ועל כל פיה הירת דבר ה' לפשפש במעשיו ולשוב קום תא לך גרדם בתרדמת הזמן, עד מתי עלל תחכה, הן קרבו ימיך לתבוע פתוך על מעשיך, כי אין שכחה לפני כסא כבודו לכן לחנו בני ישראל רחמנים ביישים גומלי חסדים לנפש תמרתי להחתיל לוותי בשם יחיד כנ"ל, לקבל ולקיים מלות יחוד הצורת בריך הוא עלי ועל נפשי בעודי בחיי ובתקצי, וזה יהיה במקום מסירת מודעי, שהני מתמין לתיכה שליחה בשם יחיד קדישא בריך הוא, ומשם אתא ואזרוי אתי ואני מתמין בשלם עשרה עקריים, וזי זכה חותי לעיל בפקודתי לנפש נשמתי בתחל, בנשמת רבי עקיבא, שיגיה נשמתו בתחל, ואל יקחני מעיל, וזה קודם זמני עד מלואת שבעים שנה, בתופן שאוכל לתקן את אשר שחתתי, ואל יפפלל כל חסיד אלך לעיל מלא והחי יתן אל לבו דברי של מיתה לגלא תן העולם הזה בלא חטא גם כל אלה הדברים היה נם כן תורת חיים ותוכחת מוסר לכל אדם לשום על לבו להתעורר ולשוב מדרכו הרעה, על כן אהובי אחי ורעי, תאמינים בני תאמינים כולם חכמים ונבונים, מגדולים ועד קטנים, זרע קטע נעמנים, גומלי חסדים רחמנים, שמעוני את אשר אני מצוה אתכם ואל יחסור שום דבר ושם תשמרון פותח בכל הכתוב כאן תהיו בטוחים אחת בשם יה' כי ביכולתי לתיות מתלין בעדיכם ולהתחנן לפני מוכן מרומים, ומתי תאמרו התפח חיים יודעים תמותה, הרבנים חיים יודעים כי טתו טתו יקרא להם ושטחים התה, אבל הלדיקים יודעים כי קדוש תמרו להם, כי תנחו עם סגולתו כאשר תלינו [בפתי ריבות כתוב' בתסב' ברכו] ושאר רחיות הנאמנים ויודעים, וכן מובא בזוהר הקדוש חלמלה זכותא תתחייא לן ויכלו מלמד לאחקריותא שעתא חדא, וכן הרבה כתבותר בגמרי וקשה עלי להעתיק כי

כשל כאי ורפה המזג כי נרפים המה, זה כתה שיש בידוע לכל, לכן מהיכי אחי ורעי קחו עמכם דברי, כי הנה זקנתי לא ידעתי יום מותי כי בפתי לכלל שבעים, בכללן תחה מוקת שבעים ופרטן תחה תוקת חסרון, כי לריכין להיות ימי מלואים, יום יום ידרשון ודעת דרכי יחפלון, ויש הרבה ימים שהם מופיכה, אשר הרבה בני אדם אשר לדרכם פוסים, וביותר מוזן ימים אשר המה פגומים, ולכו ימים שומעין ר"ל מוסיף כמוכח בזוהר הקדוש ובתיקונים, וכל ספרי קבלה וספרי ירחים מתריכים בזה, ועל זה נאתר בתברהם ודוד המלך עליו תלת בת בימים, רלה לומר שבתו שם על הימים ולתו כל אדם זוכה לזה, כי בחלי יתיו יעמדו, ויש אפי' מחנה לא עשה כנאתר תנשי דמים ותרמה לא יחלו יתיהם לכן אנו מתפללים אל תקנתו תעולם הזה עד תלישת שנותיו בהם, שיהי' כל הימים נמנים, ויש תיקון לאלו הימים אשר התה שומדים נזופים אשר פנם בהם לתקנם ביום המיתה, בשהולה מתולה ומתקם ותפקם שתהא מיתתו מכפרת על כל עוונות, כמו שכתוב שוב יום אחד לפני מיתתך, ובזה יהיו כל הימים מתוקנים, ומתו ביום הביפורים מכפר על כל יתות השנה, כן היסורים של תחולה והמיתה ממרקים העונות והחטאים, אלו הן העינים והזוועים, אשרי מי שזוכה להיות בדעה מובטח שימות בעלמי נשתתו ורוחו ילאה להקב"ה התקבל פקדונו אשר על זה נאתר אשרי כל ירא ה' ההולך בדרכיו, הנה רלה לומר ההולך לעולתו בירלת ה', והוא תתיין בשלם עשרה עקרים הנ"תנים, והנה רוב ימי חייתי תלוכה ביסורים ורפה המזג, אשר כתעט לא היו כה לעיתוי בתפילתי ובלימודי לעבוד עבודת ה' בתמימות, כי בשל כתי ואין תוש בעבדי, ובפרטות ליתי זקוניס, ובמה תקדם ה' תיקף לשלתי מרוס, גם לא היו ביכולתי להתיחד בלימודי בימי נעוריס כאשר נלטוויתי מרופיס תכמים, גם בתצעית וסיגופים לא היו' תפסר להרגיל עלמי בכך לעשות נתת רוח לנלטיהו היוסד ותשנית עלינו מתרום, תבינו מב הרתתן זאת ישמיע לי שהרביתי בכיות רבות בתפילתי כל הימים, ובזה סורו מתני כל פועלי און, ויבריהו ממני כל המסטינים, ויש מגיסים הרבה אשר אומרו שאינם יכולין לבכות וכן הסבבע, אין זה אלא תועבה, והמה אינן רולה להיות להם לבב לבכויים אך אין לך אדם שאינו לו שעה אחיקה ובאה לרות שבבו תוחב, ובפרט בשם יש האדם על לבו תבלית עולם הבא, ואת יהי' שיש בוודאי יפפח התעיין בתפילתו ויוכח טיפין התה הלחעות, כיון היוכח מגפים, לכן לו יהי' אותב לי יסכון בטח, ושמן מפחד רעה להרבות בכי ויתחרט על

מעשיו בכל עת, ובכל זמן תהא תפילתך בבכי כמו שכתוב זוהר בזכות בכי יתכוננו מן גלותא וכן הוא בכתובים בבכי יבואו ובתחנונים מובילים, כי אין לנו היום להגין עליהם כי אם לתמוך ידיהם כמו שכתוב בכו והתפללו לפני, ואני מעלה עליכם ככתוב המקריב קרבן, וכן כתב [בתיקונים תיקון כ"ח] ותפתח ותראה את הילד, שלבי שפתי תפתח ולא לישראל דפתחין בתיובתא בבכיה, ותיר ותחתול עליו וכן הוא [ביומא פרק מי"ו] דע כי מלא **בכים** מקומות, הרי לך מבואר מוכרחין **ב**ריך **כ**בוד **מ**קומיה, הרי לך מבואר שבכים של מדם הוא תלילת והפגה ומועלא גדול לנפשה גם מהם הדמעות יהיה לי לעדות ולזכות תיקף אחר מיתתי טרם יתלוו התולעים את בשרי, ובמסתרים תבכה נפשי כי שפכתי שיח עד שנכנסו ריסי עיני, ולכך יש לי ריסי עיני רשות מן כתה שנים אחר כתיב בהים עלי מהדמעות הזוחלין ויורדין על פני, לכן אם יהיה לי זכות שתהי' ביום מיתתי ושעה קודם מיתתי בדיעה מיושבת וכשכל טוב ובלבון תדברת שתוכל להתוודות החדשים וגם יאני' ומה טוב ומה נעים ותתוך יהי' לי המיתה כלפיחת בדבש לתקן כל העוונים בתשובה שלימה, ובפה לומר ח"ו בתתי לבקש שיתפללו לי מנשים טובים וחסידים, כמה יועתלו לי ויסבבו את מיטתי כשושנים, ובשפתותיהם ישמיעו תהילות ה' יתברך, וכתובת בספר [מעבר יבק] ובספר [הסל"ה הקדוש] הנאמרין וכהגרמזין טומרין ופנוים, כמה יעשו גדר ותחילה סביבותי שלא יעלו מלאכי חבלה לפני' בחון יעמדו לנו יאמרו לפה, ויכנסו מלאכי רחמים וישקני נשיקות פיהם כי טובים דודיך מן כל יינות ושמנים, ומה ככה תחם עושים לי פה כל זה כל התיבורי' דשנים ורעננים, ותחם תהיו לי תפלתם כשים עולמי חסדים ורחמים ותפלותם בתעמיד יזיכם ויועלת לי כל מעלותיכם, ותרגלו בנים ובני בנים אחר עוסקים בתורה ובתמות כל יתיכם תמן וכן יהי רצון:

ומעתה בתתי לבקש מכם חסד של תמת, וכל התהגות עם נפשתי וגופי של יחאר כל בו מהג"ל והוא קרן קיימת לכם לעולם הבא, כי מלוה לקיים דברי התת ובתלת זה נכללין הכל, אחד גדול ואחד קטן כי גדול וקטן אם הוא ואל תתמרו **מי אי**ם זה **ו**אל זה הוא אחר תלמוד לבו לצוות עליהם כזה, הלא תחם עם סגולתי זרע נאמנים בן של קדושים מבני אברהם יצחק ויעקב אמתו, אב אחד לכולנו השוכן בתרומרים, ותתיבו' תחם לשמוע לי, כי יש שקונה עולם הבא בשעה אחת, וזו אחת ואחת תפלתם עתידי עולם אחר העולם נשען עליו על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים שעושים עם המתים, ומה תגוד הפליגו חז"ל בכתה דוכתא שבא גדול מעלה הלויה ובזיהר עם גמילות חסדים שעושים עם החיים, וכל שכן עם החסד שעושין עם המתים כי זה הוא חסד של אמת שאין עושה לחבלתם גמול, והוא גם כן על פי דלויתא בגתרי [במסכת סוכה דף מ"ט] אמר רבי אלעזר גדולה גמילות חסדים יותר מן הלדקה שנאמר זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד, לדם זורע ספק אוכל ספק אינו אוכל אבל קוצר ודאי אוכל, תנו רבנן בשלשה דבריס גדולה גמילות חסדים יותר מן הלדקה, שהלדקה בממונו וגמ"ח בין בגופו בין בממונו לדקה לעניים וגמילות חסדים בין לחיים בין למתים הרי לכם בהדיא גדול שכר גמילות חסדים שעושין עם המתים, ומה לכם יותר ממה דתיתה [שם פרק קמא דסוטה דף י"ל] דרש רבי אחלאי מותה תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים, תחילתה גמ"ח דכתיב ויעש ה' למדם ולאשתו כתנות עור ולביהם, וסופה גמילות חסדים דכתיב ויקבור אותו בגיא, לכן לתו ולתדו מתנות הקב"ה ומתורתו כתה גדול שכר של גמילות חסד כאילו קיים כל התורה מרתשית ועד סופה, ואלה שני הדברים נקראו אתת, התורה נקראת אתת וגמילות חסדים שנאמרים עם המתים נקראת גם כן אתת, היינו אחד של אתת, ולכן כתב אלא אל"ף מרתשיתו וחי"ו בסיפו להורות שעל ידי חסד של אתת מקיים כל התורי' מן אי' ועד ת' וכן מיתא שם וזה לשונו ואתר ר"ת ב"ה מה לכתיב מהרי ה' תלכון, וכי תפשר לאדם להלך אחר שניצה והלא כבר נאמר כי ה' אלהיכם הוא מוכיח אלא להלך אחר תנותיו של הקב"ה, מה הוא מלבים ערומים לכתיב ויעש ה' לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם אף אתה כן, הקב"ה מבקר חולים לכתיב וירא אליו ה' בתלוני מתרת אף אתה כן, מה הקב"ה קובר מתו בגיא אף אתה כן, הרי לכם שמיקר לציקות ה' אלו בזה ע"י חסד של אמת ואין מן הנורך להרבות רחיות יותר, ובטוח אני בזה שיתלא את רצוני לכבוד השוכן רומה, ותכליח לגוף ונפשה, כי אדם מוע"ט לעולם ולהבל דמה, וגם מועלת רב לנפשי תשימה, עד אחר תמוד ותעבד לאדמה, וה' יתן לכם כח ותעמוה ולא יחסר כפי אשר לויתי אתכם ממנו מעומה, מכל התהגות אשר אתם מתהגו עמי ויהיו מעשיכם לצדקה ולחיות לכם תקומה ויאמר לציון קומה ולהאיר עיניהם בתורתו התמימה וכן יעשה הלל הסיכן רומה:

והנני מעתה אני מסדר לכם כל התהגות אשר תהגו עמי כי בא יום הפקודה על אחר שמתו תוכו בבור, ובטוח אני בכם שלא יחסור ולא יועצ ממני סוס מהנהגים עמי בחסד וכו' מיתים לי לחם לאכול ושותלי עמי ברב חסד כפי יכולתם ולא כי אחרי מות, ולא עליכם בלבד אני מלוה אתכם גם בניכו ילמדו, ומצוה אני גם על בני הבתרים אשר נתן לי אלהים בזה, סם זרע כאר ואתת, ואתויבים אתם לשמוע לי כפי אשר אנכי מלוה אתכם השתרון לעשות, כן דברים הניעשים לי, הן דברים המוגעים לכם, כי אתם מוסבין ומומדי' אהר סיני על זה, וברית מוכה אבא ויהי' לכם לזכרון גם שלא יהיה לבבם עלי על שלא הלתתי לכם ירושה כשאר אבות ולדרך כל הארץ, הלא אתם יודעים כי הכל נקנה לכל השדם מתת הבורא ב"ה אם רב אם מעט ואתת ה' היתה זאת כאשר אתם יודעים, שכל יתי הייתי מסתפק את שלמי בשעתו ולהיקת לי שעתא ומשכה קץ קצי לי, ולא הלכתי אחר מותרת כי יתר בשטוח דמי, לא הייתי מתקווה מ"ו לאסוף מתון רב רק יום יום ידראון להיות רק לחם לאכול ובגד ללבוש, ועורש יפתחי מבטן אתי ועורם אשיב לבית עולמי ולא לקחתי עתו סוס דבר, התלהים הוא התורים והמעשיר משפיל אף מרומם, לכן השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך, ולכל הבטוח בה' חסד יסובבנו, ולהיות בידכם הסותה זו לתסתרת למען תשמרו את אשר תעשון, וללמד אתכם את דרכי ה' אשר אתם תלכון בו ותיכתה מוסר ואורח חיים לזורותם, ולכל דברי הם תרפא לגוף ונפשה ולתכלית האדם אשר על פני האדמה וכי יסים בלבבכם להבבה ולירתה אותו ולעבדו בתמימה, וכי יוליכני קומתיות אל אחת אבות אשר התה יהותי אתה ולהשקיל בעדכם ליתן לכם כלבבכם ולהיות לכם תקומה לעלות מעלה מעלה ליבד בעולם הזה ברומה. כה דברי אביכם המעתיר בעדכם ותתחנן פני בוחן לבות ומחבת, ליתן לכם סוסר ולבוד הקב"ה וסכינה, תריך בשתה ואתימה, ואתחתי תשים לתתימה, וחכם יניני ברשתו יבין ויסכיל אתת.

על כחת יקרב ותלמעלה לעטה לטוב תערוב בכל העורה החבורים למזכרת על קלוחו לתפארת, על כן תשרה ותביעה רננות:

כא מלוך יגעתי בתכחתי, על שפשפתי ומריתי, לכן תלרחם תחטאתי:

אי לי לגלגים תשם דברתי, עוויי ופשעי לא כסיתי ואתה תשא לעון חטאתי:

ב את תקרע לך לך חטאתי עייתי, ותם חן בעיניך תלצחי תחטאתי ועתה עניי ואני לכל חטאתי:

ג עם חסד השבר חטאתי, הכבו ורחם את דמעתי סלח נא לעון חטאתי:

ד זכור לי זכות תבותי, קולי תלוך תקרע ושמע תחנתי, למחול לי עווי וכל חטאתי:

ה ערב ילין בכי ולבוקר רנתי, כי דך ה' חסיתי:

ו לי לגלגי דבריך ואור לנתיבתי, תלכי ישועתי:

ז מהר ענני תלהי לדקי תגיבי ועיניי, תכני ושמע תפלתי

ח דריכיי בתלויתך כי בו תפלתי, כי לישועתך קויתי:

ט תשמעם בתלויתך תשר תהבחי קומה נא לעזרתי:

י תם עני ושמלי ושן לכל חטאתי, לפני ה' תשפוך שיחתי:

יא תמיך רבים ה' הפבר חטאתי, בשפרך שיחה דמעתי:

יב וגעתי בתנחתי אשחה בכל לילה בדמעתי, קח נא את תפלתי:

יג סתרי ומגיני ואור ישועתי כי לנגדי תמיד שויתי:

יד תל תקחני תעולם הזה קודם ימלא סאותי, לעבוד ה' בתפלתי:

טו דכי ה' בחרתי ושמע קול תפלתי, כי תליך תי פניתי:

טז ריש קול תל תלהים ושמים דברתי, ותקבל ברחמים את תפלתי:

יז לך בטחתי ולישועתך קייתי, הוא נותן ישועתי:

יח חיל שוא כי לך לבד בטחתי כי אתה לור לבתי:

יט שפתי תלוך תחתון תתיתני, תחרי פקדי תנה לי תחיתני:

כ **זכר** לי זכות תבי הלניק תשר לבבודו בחתי **צדיק** אתה ה' כי לכבדו בחייו לא זכיתי:

לברכה תזכירני כי בתוכחו עדיין קטן הייתי, טרם ידעתי לתתום ברכתי, ותפלת עיני לכל לד ותעלן יבא עזרתי, זעת שיבה על לבבי לא לחזור על דלתות בית התדרש, לתלות תבלית ללמוד עתי את תורתי, תשרה כי גמל עלי ולא הסיר את תפילתי, וחסדו תלוה עד כי על התעוזה בחתי נער הייתי ואבחני בהיכלי כבוד תומר כולו בתקוים יפיבתי לך כל ימי תסתפק עלתי בתועט ותמוסר פרנסתי, גם זקנתי ושרוב גודל הלמן זו להחק לעת זקנותי, וכל ישראל יבני בליק"ת גם לי ריקם נבינתי, ופן חיו תעודל הלחן יגרום לי לנפלת תקור העיר ולהון לכסב בתדינה כדרך כת"ם ולפתחי, על זה עתק בפתי לעורר לבבם ולחדבה לנגדם ולחביב לתבוקשת, ולמען לעורר לבם לגמול עתי ולעבוד את ה' בלבבו ובלוים יהי' ובירך את תרמניהו:

והחי יתן לב לבו דברים של תיתה ולורח חיים ותוכחת תוסר תעורר את האדם לתשובה, ותדריכם לילך בדרך תלהים חיים, ובטוח תני בתבטי תקוותי תשר תני בהוכח סנים רבים ותמיד התה היו בתוותי נפשי ללכלל שוחי ואת נפש ביתי לחם לפי טבע, הלא כתה בעודתי יומתו ויקיים פקודתי כפי תשר כתוב פה בתכתב הלוותה שלי, אלא גם לרבות תנשים תשר תיגנו פה תעיניני ר"ל שותן תנשים קדושים ותתיתים וטיהרים תשר בתרן התה, בכל תקוותות מוסבותיהם, שנם התה לא יחסרו תתני שום דבר תפי התנהגות תשר כתוב בתכתבי לקתן, שם יהיה ביטולתם לעשות, ושם לא יעשה כולה יעשה תקלתן, והנה שם יזיעת הזמן תיתה יעשה תשם יהיה נאוה בידינו, אזי יכול האדם לבחור זמנו להיותו בביתו ולהכין לו לידה לדרך ולשוב לה' יום אחד לפני מיתתו, אך כי נעלם זאת תעיני כל חי והכל בידי שמים הוא ונעלם ומכוסה יום התיתה תעיני בני אדם מתי יבוא הזמן שיתבע בעל הפיקדון את פקדונו, ויש כתה ואתה תנשים בעלי תמיתים וקדושים תשר יוכבים בביתם, בהשקט ובבטחה זמן רב ועוסקים ג"כ בעבודת ה' וקדוש יתמרו לו ועלה בדעתם לנסות עכיתם לדרך יום יום, ובא בעל הפיקדון לתבוע פקדונו בדרך, היפלא תה דבר כי כן יסד התלך תלכו של עולם והכל נעזר תלת ה', לכן לאחם גם לאחם בכל תקום שאתם יוכבים לנסות עתי בחסד של אמת ולכלי התה על תלוה כוונת לקבל שכרם ודשניים ורעניים יהיו, ויזכו לעלות לציון ולא תכון שבתיהו בריכה ולהלה אתן סלה:

והנה רשיונו סליקו על מטתי תה יהיה תכליתי, ובתוך עתקי תחבוניתי לל לבי נתתי, לבנות בית זבול למותתי, כי סם הוא תרן תגורי תבותי, לכן תמרתי טוב לי לקתת בעלתי תוסר, כי אבי ואתי עזבוני ועשתרתי ככלי ריק בחומר, על כן אתם גם אתם תקחו אתני תוסר, לקיים כל הכתוב בו בלי תחסר, תכל הדברים התני לא תסור, אשר כל אית ניש בתיקי בשבתו ובלכתו בדרך לעשות טוב ואמרא לסור, כל זה תעורר לאדם לירתת ה' על אין תספר, ויסיגו דרך התיים בפירות גסוי"ב, ואשא עיני אל ההוריס ותוריס העומדים ותתעסקים בירתת ה' ברוחו של עולם, לתען להתפלל עלי בתפילתם לתעון שוכן תרוחים, שתיי ורעי הביטו ורחו כתה גדול התשתה בבירת האדם לעולם הזה על שב לעולם העובר, לא יומו ולא ישקט זעך היותו בחייו שבר על שבר עד כי יתות ויובל לקבר, ותסל כחרס הנשבר, תה נאתר ותה נדבר, כי יקיש אל ליתן תשבון ויבוא יום הדין תי יוכל להלטלק בדין, כי יבוא אל ויפקדנו אז חיל ורעדה יאחזו, ואכל בכתב ידו ירתנו, ולזה הקדיש הס"ת ובדרו תשובה, קודם בריאת העולם תלפים קדושה, כי רואה שוכן רוחם, שיתנת האדם ויעשה תציותו ח"ו בערמה, ובווידוי דבריס שיתודה האדם קודם מותו יהיה לו תקוה, ובעבור זה יש לו נפש תשיבה, להתחנן ולהתפלל לה' ולשוב בתשובה תשר לגוף ולנפש תטוב, ע"כ גם אני גם אתם כשוב לה' תלהיך, כי כשלת בעוניך, ושוב יום אחד לפני מוקך שתת יתות תחר ותעלת תהיה בתשובה כל יתיך, והכן לך לידה לדרך בתחריתך, ושר עוניך ותחטתיך, ותו תלליה ותתריך יתיך תמן:

התגהג ת תה שיתנהגו אתי ש"י כן בא יבואו על תנותתי ברוכה, תתים תהיו לשוכן תעונה, ובכל התסדים ושעשיתם יתפללו לה' תחוד בכוונה, לתען השוכן רוחה, לבוא על תקום תחלבת סם יהיה דיורה, ושם יתפלה תחוד תעולה, תשם סגולה, ובו נתשלה, כי כל התתפלל על חבירו הוא יהי"ה תחלה, וכל התנהגות על קלוחו ש"ש **א"ב** רשומה:

א בוא תקדם לענין תסירת תודעי, שלריך להיות דווק בתיוך למיתת תתם, לקבל תחדות הכורה ב"ה בהסבה, לך תלתגב תדבר ח"ו שלא יתבלבל דעתי ותשתקול תגולי, לכן הנני נותן כח והרשתה לשני בני ח"ק שהתה יעשו כל תלה תסירות תודעי, ועשייתם כעשייתי תתם, והתה עותדים כגשמ, יבירהם כלבורו ונתן לי כח להפך, ולפילו תקלת דבר, ולא שום דבר בעולם תכח והרשתה זאת רק יהיה בתקפה וקיימה ובתקופה עותדת עד עולם:

ב שנת יגיעת נפשתי יעמדו החברה קדושה ויסבבו את מטתי כשושנים, ובספוקותיהם יסמיכו תהלות

כי ידברו, כתבותר בספר [מעבר יב"ק] ובספר [סליח הקדוש] הנהמרין ורמזין רזין טמירין ופסוקים המה ישבו גדל ותחילה סביבותי סלח יעלה לבוש ח"ו מלמלי חבלה לפנים, בתוך תעמודו נאו תמרו להם ויכנסו מלמלי רחמים ויקשרו מנשיקות פיהם, כי טובים דודיך מן כל יומת ושמנים, והתשוב המה ירחו ויביטו סלח יעלה שום אבר מאיברי חוצה, כולם יתפסו בו מטתי סלח יגלה שום אבר חון למחילתו, ולפנים מעטפת יהיו טמונים ויזכרו הפסוק הנאמר ביעקב ויתפוש רגליו של המטה ויגוע, כתובה בסם הרקחתי בתריכות אשר

בזה כל המיברים דשנים ורעננים יהיו:

ג"ס גם אין גת אלא לשון בקשה לבקש מן אלו התנשים

אשר יבואו לגמול עתי חסד של אמת הנקראים חסדי דוד הנאמנים, כאשר ירחו יגיעת נפשתי תעורר האם לבבי ותחמונים, ובכוונה גדולה יעשו הברכה, ברוך היין אמת, ואמי מבקש מה"ש בקשתנו כל"ל שיתקבלו עתי כאשר אני מלוה, וכאשר יניחו את גופי על הארון יפשטו כתים את לבם ויאמרו כי עפר אתה ואל עפר תשוב, עת ללדת ועת למות, עת להטליך מנשים ועת כנום מנשי:

ד' מיתות ב"ד יתנהגו עתי כזה, בשעת הוצאת הגוף

מהמטה לשכוב על הארון יבואו נשים, אחד יטול שני ידיו ויתחזו כי סביב הצוואר יד אחד מאחל הצוואר גם בפיסוק מלבועתיו סביב ויד אחד מאחל הצוואר גם בפיסוק מלבועתיו על שוגבעים זה לזה ויתחזו בתוך כתו חבל או סודר שיכול להדק ולמותם בתוך זה יהיה נגד דין חנק ותקלת בני אדם יתפסו, ויתחזו בראני בתוזק ויוליכו אותי חון למטה ויפילו אותי על הארון נגד דין קלילה, ויטפסקו על הלב ג' כיפין מנר שעה דווקא ולא פחות ולא יותר, וזה הוא נגד דין שריפה, ומ"ש יקחו מהן ולא לבבה ויסימו מרפשותי ויהיו מונח רגלי עליו לערך ליזה רגע' וזו הוא נגד דין הרג, ויאמרו הכל סם נתחייב זה הנפטר [סב"ש] מרבע מיתות ב"ד, יהיה חנוק ותקובל לפניך כאילו קיבל עליו מבער ויהיה זה בתקום זה, ולכפר על כל עוונותיו, ויאמרו יהי רצון מלפניך שיהיו זה חנוק ותקובל לפניך כאילו היה מקבל עליו בחיין, ותסלח ותמחול לו על כל תעלוו ועוונותיו ופשעיו, ותסלח לו מלמלי רחמים, ויאמרו בוא בשלום יעות את משכבותיו, כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך, ותלילהו תחיבות הקבר ומדיני של גיהנם, ותסתירהו בצל כנפיך להנות מזיו כבודיך ויעלה תפלתינו עם כל תפלת עמך ישראל בחסד

וברחמים אמן סלה:

ה'מתעסקים מיד אחר יציאות הנשמה כלי שהי' ועיניהם קודם שכיבתי על הארון יתקנו בשופר

תקיעה אחת, וקודם טהרה תקיעה אחת ולאחר טהרה תקיעה אחת, ועיקר זמה לתינוק בנים מתחיתים בלא המה נגעי בני אדם, אין לי עסק בהם, כי בני זנוזים המה, ומלמה אני מותם גדם יגדרו על ארן גזירה, ארן אחר לא עבר בו מיש, ואין להם חלק ומחלה עתי: זמן הספדה תעשה קבין לטהרה, כה יהי' מיספדו על רבשי ס' קבין בבת אחת, כי כל שניהו בבת אחת בלא זמה לא מהני, ואתייב יתמרו יר"מ הי ג"וע שבשם מלמי מטהר אתו מלמלה בן מטהר נשתהו למעלה בשם הי צור עולמים, ויאמר ג"כ ויהי מעט הי מלהיגו ומעשה יזיגו וכו'. ומ"ב ירחץ בקיבון כפי את שני ידיו ויכוון משם מיב [י"ב ה"א וי"ו ה"א] כל אות ואות על שתי ידי, ואחלה יאחרה מים על יד ימין ויכוין בחות ה' פשוטה, ואחר כך יחזור ויאחרה מים על יד ימין ויכוין בויו של שלי הויה רחזר ויאחרה מים על יד ימין ויכוין בלילא

של מילוי הוי"ה ויאחרה ביד שמאל ויכוין ג"כ בלל"ת דמילוי הוי"ה וכן על זה הסדר שאר האותיות ומשלש תאחרה על כל יד ד' פעמים ואח"כ יסוב בכרשאונה ויאחרה על יד ימיני ד' פעמים רלופים זו אחר זו ויכוין היוי"ה אותיות הנזכר בכל פעם אות אחת פעם אחד ד' פשוטה, פעם ב' ד' דמלוי היוי"ה פעם ג' ד' דמלוי היוי"ה ושאר האותיות על זה הסדר, ואפל זה הדרך ביד שמאל כן מלאתי בכתבי הקדוש:

ו'אם תהיי לכם למשתרת בזמן הספדה טי קבין לטהרה

אל יחשוו שום אדם כי רק המה יעמדו לי מעפתי וה' תהיי לי בעזרי, ומובטחה אני שכי יתן לי כח ותעצומי

ולהלוי אחרהם יהי' לי בשחרי:

ח'ניני חנוני המלופים ק"ק ג"ם מיד אחר יציאת הנפש יתחספסו פנים אל שלשה לומדי תורה ויבנו בחתימות

נללי ולימדו מסניות, כי תכנה תורות נשמה ואחר מסניות ילמדו גמרא, כי ר"ת ב'בריאל כ'יכאל ר'פאל א'וריאל והמה מלאכי רחמים, ושלשה מנשים מחרים יאמרו הכלים מעת שכיבת הגוף על הארון עד שיוציאוני לקבר, ואחר כל הלימוד יאמרו ויתפללו לה', יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שיהיה זה הלימוד מסניות שהת מותות נשמה, זו תעלה לפניך לפני כסא כבודיך ויהיו לו לתועלת נשמתו ולזכות הגוף נפש רוח ונשמה של עבדיך [סב"ש] שתשלם ותתמהל לו כל תקוניו ומוטיותיו ושעניו ועל ידי ליזות גמרא שהת מותות ד' מלאכי רחמים "גבריאל "מיכאל "רפאל "אוריאל שהן מלאכים ישלח לו לפניו יהלך שתמרו את גופו וגפשו רוחו ונשמתו שלא ישלטו בו מלאכי חבלה ומשחית, כדכתיב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך ותלילהו תחיבות הקבר ומדיני של גיהנם, ותדלון על פתחי הקבר, ותקבל נשמתו בשתחה, ולהנות מזיו כבודך, ויזכה ליסב בגן עדן עם שאר לדיקי עולם שתן כן יהי רצון:

ט'רס פיתום תביתי מיד כשנוסעים המטה ויגלו מפתח

ביתי יסבבו המטה לכל הפחות שבעה פנשים, ושוהן מנשים יטבלו מקדם במקוה, או יספכו עליהם מעשה קבין, לכל הפחות שלשה או מרבע תכם כי אין מטרחינין את הציבור יותר מדי, וגם שוהן שטבלו המה יהיו ג"כ מטהי המטה, ויתי כשיגלו מפתח ביתי יאמרו כולם שיר של פגעים ויהי נועם עד גמירה פשעים רבות עד ז' פעמים, וכן כולן מקטן ועד גדול יאמרו זאת, וגם לבסוף יאמרו כולן תפילו שוהן שמלווין, הספו' כי מלאכיו יצוה לך ושוי עד עשתה ועד עולם, וכן יעשו בבית הקברות יסבבו הטבולים המטה והקבר ויאמרו תמיד ויהי נועם עד לאחר סחיתת הגולל, ומש"ז יאמרו הפסוק בהתלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא שיחתך ועי' דרשו חכ"ל בשכבך תשמור עליך בקבר והקיצות היא שיחתך לחתיית המתים

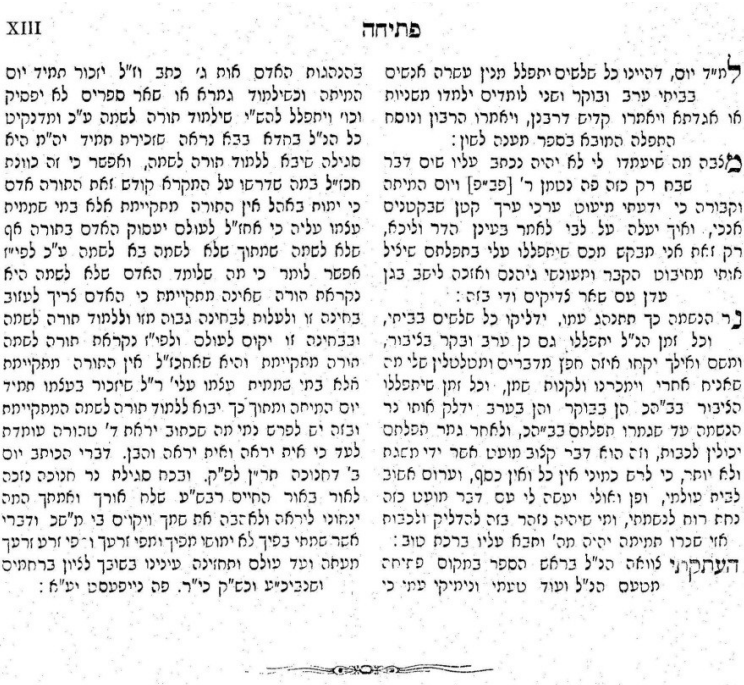
י'גמלו עתי אח"ק אשר כל זמן שיותי כאן טי שבתי

במקום לר ושוחק, לא כן יתנהגו עתי שכשיו רק יראתיבו מקום שהלו לבית מנוחתי, שלא יהו לי מקום לר וגם יעמיקו לי בכדי שאזכה לבוא על עסק הברון לחבר נשמתי בחבורת הלדיקים אשר המה שמה ויהיו לי מקום בגים שוכני עפר הנקבריס שם:

כ"ל י"ב חודש של יתי תודעות תבני טי עד כלות שנה

רשומה יקרו תלופים חיק ג"ת ס' תיל אחד הקבורים שלשה זהי ממעות שלי, או יקרו ליזה דבר מטלטלין שלי ויתברו לאחרים דבר השוה שלשה זהובי, ואותו התעות המה יהו ויתברו ליד אדם כשר דפה, ואותו הדבר שלריך להשליך לכל קופות החבורות ולצדקה תם שתשבעים והלכין בב"ה כל שני ואחת תיל מהשבון

בסבול נשתה [סב"ש] שיהי לו לתועלת בשתה:

XIII פתיחה

לתי"ל יום, דהיינו כל שלשים יתפלל מנין שערה מנשים
בביתי ערב ובוקר ושני לומדים ילמדו משניות
או מגדתא ויאמרו קדיש דרבנן, ויאמרו הרבון ומוסח
התפלה התובא בספר תענה לשון:

כלבבה מה שיעתדו לי לא יהיו נכתב עליו שים דבר
שבח רק כזה פה נטמן ר' [פב"פ] ויוס המיתה
וקבורה כי ידעתי מיעוט ערכי ערך קטן שבקטנים
מכל, ואיך יעלה על לבי לומר בעיני הדר וליבא,
רק זאת לתי מבקש מכם שיתפללו עלי בתפלתם שיגיל
מוחי מחיבוט הקבר ומעונשי גיהנם ומזכה ליהד בגן
עדן עם שאר לדיקים ודי בזה:

כר הנשמה כך תתנהג עתו, ילדיקו כל שלשים בביתי,
וכל זמן הע"ל יתפללו גם כן ערב ובקר בביבור,
ומשם ומלך יקחו מיזה חפץ מדברים ומטלטלין שלי מה
שתגיע מחדי ויזכרנו ולקוות טמן, וכל זמן שיתפללו
בביבור בס"כ הן בבוקר והן בערב ילדק מוחו נר
הנשמה על שנמרו תפלתם בס"כ, ולאחר גמר תפלתם
יכולין לכבות, וזה הוא דבר קלוב מועט תשר ידי תבנית
ולא יותר, כי לרש כתיבי אין לו ואין כסף, ועכרם תשוב
לבית עולמי, ופן ואולי יעשה לי עם דבר מועט כזה
נחת רוח לנשמתי, ומי שיהיה נזהר בזה לתלוק ולכבות
מזי שכרו תמיתה יהיה תם, וחבת עליו ברכת טוב:

העתקרני לוחות הנ"ל ברשם הספר בתקוס פרישה
מטעם הנ"ל ועוד טעתי ונימוקי אתי כי

בהנהגות התלם תוא ג' כתב וז"ל יזכור תמיד יום
המיתה ובשילמוד גמרא או שאר ספרים לא יפסיק
וכו' ויתפלל להש"י שילמוד תורה לשמה ע"כ ותדבקות
כל הנ"ל בתלת בבא נראה שזכירת תמיד יום"מ היא
סגילה טובה ללמוד תורה לשמה, ותפשר כי זה כוונת
מכוז"ל בתם שדרשו על התקרא קודם זאת התורה תלם
כי יתום בלתל אין התורה מתקיימת אלא בתי שמתים
עלמו עליה כי תוז"ל לעולם יעסוק התלם בתורה אף
אלא לשמה שתתוך אלא לשמה בא לשמה ע"כ לפי"ז
אפשר לומר כי תה שלומד התלם אלא לשמה היא
נקראת תורה שהיא מתקיימת כי התלם לריך לעזוב
בחינה זו ולעלות לבחינה גבוה תז וללמוד תורה לשמה
ובבחינה זו יקום לעולם ולפי"ז נקראת תורה לשמה
תורה מתקיימת והיא שתחכז"ל אין התורה מתקיימת
אלא בתי שתמית עלמו עלי' ר"ל שיזכור בעלמו תמיד
יום המיתה ותתוך כך יבוא ללמוד תורה לשמה מתקיימת
ובזה יש לפרש נתי תה שכתוב ירלת ד' טהורה עומדת
לעד כי תית ירלה ותית ירלה והבן. דברי הכיתב יום
ג' דחנוכה תרי"ן לפ"ק. ובכח סגילת גר תנוכה נזכה
לאור בתור החיים רבים"א שלח תורך ותמתך התה
ינחוני ליראה ולעבדה תת שתך ויקיים בי מ"ש בדברי
תשר שתתי בפיך לא ימוש מפיך ותפי זרעך ו"כ זרע זרעך
תעתה ועד עולם ותחזיק עיניתי בשובך לציון ברחמים
ושביבי"א וכן"ק כי"ר. פה ניידפעסט יע"א:

נספח ב

אגרת מרבי יוסף לעפלער אב"ד וועריעשוואר ובאטורקעז
אל רבי אפרים וואלף רוטנברג אב"ד עסטרגום (גראן)

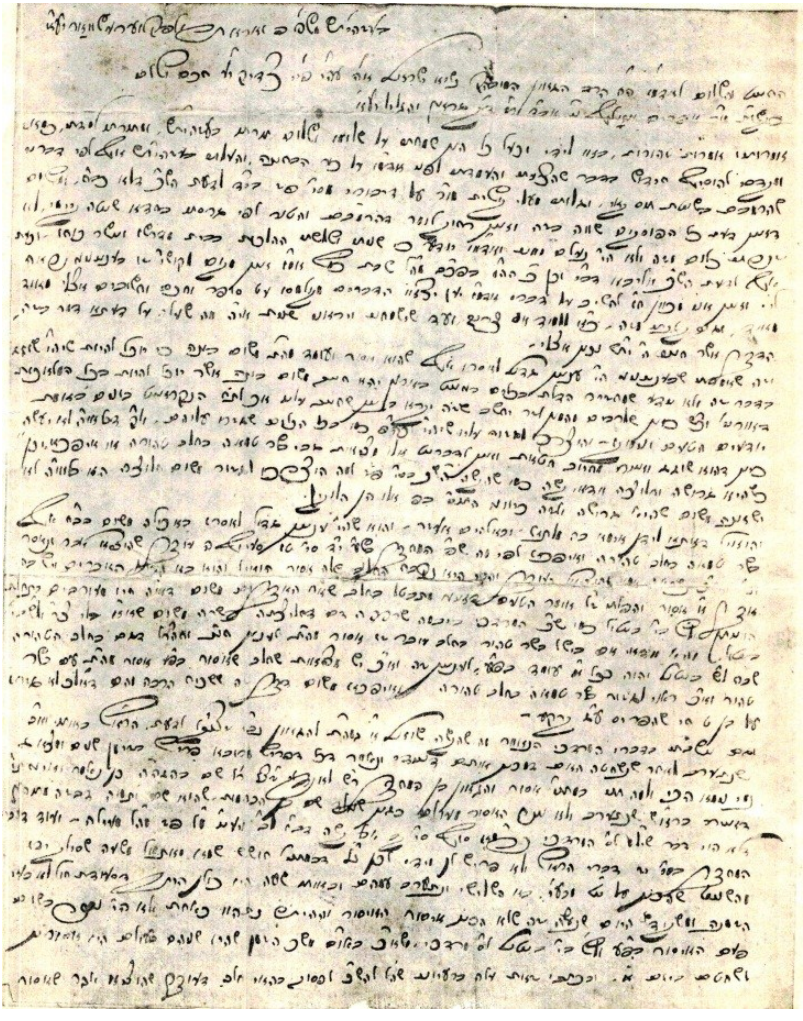
בעזהי"ת ש"ק פ' וארא תר"ו לפ"ק ווערעשוואַר יע"א

החיים והשלום לאדמ"ו ה"ה הרב הגאון המובהק נשיא ישראל א"ה עה"י פ"ה צדיק י"ע חכם ושלם כקשו"ת מו"ה **אפרים וואלף** נ"י אב"ד ור"מ דק' **גראן** והגליל יע"א

אמרותיו אמרות טהורות, באו לידי וכעל כל הון שמחתי על שלומו ושלום תורתו בעזהי"ש, ומתורתו למדתי, כמאז ומקדם להוסיף חידוש דבר שהצעתי והעמדתי לפני אדמ"ו על כור הבחינה, והעלתי בעזהי"ש אף לפי דבריו שהרמב"ם בשיטת תוס' קאי, וגלותי מעלי קושית מו"ר על דיבורי מסי' פז בי"ד לדעת הש"ך (סק"ג) דלא כב"ח, ומשום דאין דעת כל הפוסקים שווה בזה ואין רחוק לומר דהרמב"ם והטור לפי גרסת[נ]ו בחדא שיטה קיימי, לא שכחתי כלום מזה ולא הי' נעלם ממני ואדמ"ו יודע כי שניתי ושלשתי ההלכות בבית מדרשו ויישר כוחו. - וכעת אף לדעת הש"ך אליבא דב"י וכן כ' הה"מ בפכ"ב מהל' שבת (הכ"ה) כמ"ש אמ"ו אין מקום לקושי' זו בענייניו נראה לי, ואין אני מכוון ח"ו להשיב על דברי אדמ"ו יען יצאו הדברים

מקולמסו עט סופר וחכם וחשובים אצלי מאוד מאוד, וגם קטנתי מזה, כ"א ללמוד אני צריך ועד שישמחני ויראני שנית אי"ה מה שעלה על דעתא דמר בזה, הדבר אשר חנני ה' ית"ש נכון אצלי.

וזה שאמרתי שבעניינינו הי' עניין גדול לאסרו אף שהוא אסור ועומד מה"ת משום בונה, כי יוכל להיות שיהי' שוגג בדבר זה ולא יידע שמחזיר הדלת בכלים בנויים בארץ יהא חייב משום בונה אשר יוכל להיות בכל המלאכות דאוריי', וכ"ש כאן שלרבים מהמון לזר יחשב שזה יקרא בניין שחייב עליו, אך לת"ח הנקראים בונים באמת יודעים הטעם ונימוקו - והוצרכו לגזור עליו שיהי' לכה"פ כמו בכל הכלים

שגזרו עליהם, ול"ק דבלאו"ה לא יעשה כיון דהוא שוגג ואירי מחיוב חטאת ואין לדברים אלו מציאות גבי בשר טמאה בחלב טהורה או איפכא, וכן כשהיא גרושה וחלוצה וודאי קשה כמו שהקשה הש"ך בסי' פ"ז (סק"ג הנ"ל) למה הוצרכו לגזור משום חלוצה הא בלאו"ה לא ישאנה משום שהיא גרושה, ולזה כיוונו התוס' בפ' אלו הן הלוקין (מכות יג ע"א ד"ה גרושה).

והואיל דאתא לידן אימא בה מלתא, ובאלקים אעזר, והוא שהי' עניין גדול לאסרו באכילה משום בב"ח אף בשר טמאה בחלב טהורה ואיפכא, לפי מה שפ' המחבר ש"ע י"ד סי' (טו) [יד] סעיף ה' עובר שהוציא אבר ונאסר האבר ואח"כ נשחטה אמו והוציאו העובר והרי היא נקבה החלב שלה אסור הואיל והוא בא מכלל האברים ויש בה אבר א' אסור. והפלתי ז"ל (סק"ה) אומר הטעם דאינו מתבטל בחלב שאר האברים משום דאלה היו מעורבים בתחלת הוייתן ל"ש בי' ביטול, כמו שכ' המרדכי (חולין סי' תשלז) ביבמה שרקקה דם דחליצתה כשרה משום שא"א בלי צ"ר ול"ש בי' ביטול, והא וודאי אם בישל בשר טהור בחלב עובר זו אסור מה"ת לענין חנ"נ וחהר"ל דגם בחלב הטהורה שבה ל"ש ביטול והוה ככל א' עומד בפ"ע, לעניין זה, וא"כ יש מציאות שחלב שאסור בפ"ע אסור מה"ת עם בשר טהור, וא"כ ראוי לגזור בשר טמאה בחלב טהורה ואיפכא משום דבר זה ששכיח הרבה מהם, דאל"כ לא גזרו על בן ט' חי שהפריס ע"ג קרקע.

וגם ישבתי בדברי המרדכי הנאמר מה שהקשה שואל א' במה"ת להגאון נב"י זצוק"ל (חיו"ד סי' ח), לדעת הרא"ש (חולין פ"ה סי' ה בשם בה"ג וכ"פ בשו"ע יו"ד סי' טז סעיף יב) באותו וא"ב שנתערב לאחר שנשחטה האם דמכין אותם דניידי ונאמר דכל דפריש מרובא פריש, בזימן שנים ומצא ג' נמי נימא הכי, ולמה תני במתני' (ביצה י ע"ב) אסור. והגאון בן המחבר ר"ש לאנדוי זצ"ל ר"ל שם בהגה"ה כן נאמר ואינו תי' דאיירי ברא"ש שנתערב ולא ניכר האסור מעולם כגון שנולד שם בין הבהמות שהוא שם ותמוה דבזה מתורץ דלא הוי דבר שיל"מ לס' המרדכי ברמ"א (יו"ד) סוף סי' קב, אבל קשה דב"ח ל"ב [=דבעלי חיים לא בטלי] ויעיי' מ"ל פ"ז מהל' מעילה (ה"ו) - ועוד דהביא המחבר בסי' (יז) [טז] דברי הרא"ש ולא פריש לן מידי. לכן נ"ל דבמתני' חושש שמא מאתמול משעה שסילק ידו מהשנים שהכין על י"ט מבע"י בא השלישי ונתערב עמהם, ובאותו שעה היו כולן היתר דסעודת חול לא בעי הזמנה, ומשקידש היום שנעשה זה שלא הכין איסור, האיסור וההיתר נתהוו כאחת, ולא הי' ניכר בשום פעם האיסור בפ"ע, ול"ש בי' ביטול לס' מרדכי. משא"כ באו"ב משך הזמן שהיו שניהם בעולם היו אסורים לשחטם ביום א'. ובכתבי זאת עלה ברעיוני שה"ל להש"ך (סי' יד סקי"ב ע"ש) לפסוק בהאי חלב דעובר שהוציא אבר שאסור בדליכא המ"ר מפני שאפשר בתחלת הווי' וזיבת החלב מהאברים הי' יותר מהאסור ונעשה נבלה, וצריך אח"כ ס' כנגד הנאסר ואפשר דאינו בטל כולא האי ול"ק ממב"מ.

ועל החידוש שחידש מ"ר בסייעתא דשמיא אמרתי דברי פח"ח וש"י, אין להקשות עליו כי אין משליך אמת ארצה בלתי לה' לבדו, ואפ"ה בטרם הפרדי גם אנכי אענה את חלקי בעזהית"ש, כי עוד לאלקים מילין עפ"י ד"ק ועפ"י מה שהי' קשה לי אף לאחר דאיתותב רבא (פסחים ל ע"ב זבחים צה ע"ב) ליכא קושי' לרב די"ל דגם בהיסק אינו יוצא כולא [אולי: כולי'] שנבלע בתנור אלא דלא ישאר בו כ"כ דיתן טעם אלי' בפת, ומש"ה מותר דעדיין היתר, וכסברת רדב"ז במלאכת צוקער ומפורש בש"ע הל' כלאים (יו"ד סי' רצט סעיף א) בצמר גמלים וצמר רחלים שטרפן וכו', מה שאין לומר בנידון דרב דהתם אסור כיון דס"ל דחמץ אף לאח"ז אסור בהנאה, אלא דלפ"ז אף לרבא בר"א אינו קושי' מברייתא, די"ל דהסקה מהני לטיחה שעלי' ובלוע נשארת בתנור, ואפ"ה א"מזיק [=אינו מזיק] לפת דנ"ט בר נ"ט דהיתר הוא קוד[ם] שיאכלנו עם חלב או בשר, ובזה פליג רב וודאי ומכללא אתמר בחולין דף קי"א (ע"ב), וס"ל לרבא ב"א כרב בזה, דהא תנא הוא, א"ו דיוצא לגמרי ס"ל הברייתא וצריך טעמא אמאי קדרות וכו' לרב ישברו. אין לי פנאי לעסוק כעת בסוגי' זו וימחול על שגיוני אם שגיתי.

והביכורים ראשית תבואתו בשיעור תנ"ך ת"ע שקבע אדמ"ו ללמוד קודם השיעור גמ' ותוס' ראויים להביא כך בית ה' אלקינו, ואם יבוא הזמן אי"ה אומרם בל"נ בשמו בדיבור דבור על אופניו - וה' יגאלנו בבי"א.

ועוד יש לפרש בעזר צורי ית"ש, ולהקדמת העניין אזכירה דבר הידוע ומעשים בכל יום שאם יכמרו רחמי איש טוב ורחמן על איש בליעל, ועושה כמעשה הרשעים ר"ל להצילהו מן העונשים, וכן עשה והצליח, והאיש הרע לא שם על לבו מאומה ועשה כמתמול שלשום והוסיף חטא על פשע ויביאוהו אל השופט ויענשו אותו כפלים, כראוי לו, אגלאי מלתא למפרע שלא רחם האיש הטוב עליו מעולם, ואדרבה לאיש אכזר יחשב לו, פן ואולי לא התפלל ולא דבר טוב בעדו והניח לעשות עמו כדין לא הוסיף עוד לעשות הרע מיראת העונש שהרגיש, ועתה שלא הרגיש ועוד סמך על קרוביו ומרחמיו לא סר מרע והוסיף חטאים, וכיון שחטא בכפלים ענשו בכפלים. - ואצרף לזה פי' רש"י על ותהר ותלד לו בן (הושע א,ג), ואוסיפו (לעשות) [למעבד] עובדין בישין, והמקרא מפורש בעזהית"ש יעיי' במכת"ה או"ה [=אוצר השרשים] שרש נשא טעמו ליידען בל"א חטא רבים נשא. ובזה ניחא ומוטב ג"כ שציוה הקב"ה ית"ש לקראה בשמה לא רוחמה, ולפי הטעם שבפ' שלאחריו ראוי לקראה לא ירחמה על העתיד וידוע[?] שהקב"ה כי רב חסד הוא ורוצה לעשות אך הטוב עמנו משתתף בצערנו ובצערתינו לו צער כ"י ב"ה ולפ"ז כך פירושו קרא שמה לא רוחמה ר"ל כי עתה אגלאי מלתא למפרע שלא רוחמה מעולם. ואומר לאמתת הענין כהוראת כי לפעמים במקרא יעויי' באור דפוס וויען יהי כן מהיום ועד הלאה כי לא אוסיף לרחם עליהם ונתן טעם פן נשא אשא בכפלים איך קאנטע פיעל ליידען

מיססען מעונשם שאהי' מוכרח להביא עליהם ועל כי חטאו בכפלים באמרם כי רחום וחנון ה' ולא שמו על לבם מה יהי' בסופם - **ובדרשה ראשונה שאמרתי בקהלתי בעזהית"ש כאשר באתי הלום שבת שלפני מ"ת** הארכתי בפי' פסוק זה באופן אחר ואם אזכה לדבר עם אדמ"ו פא"פ אבחן גם בזה.

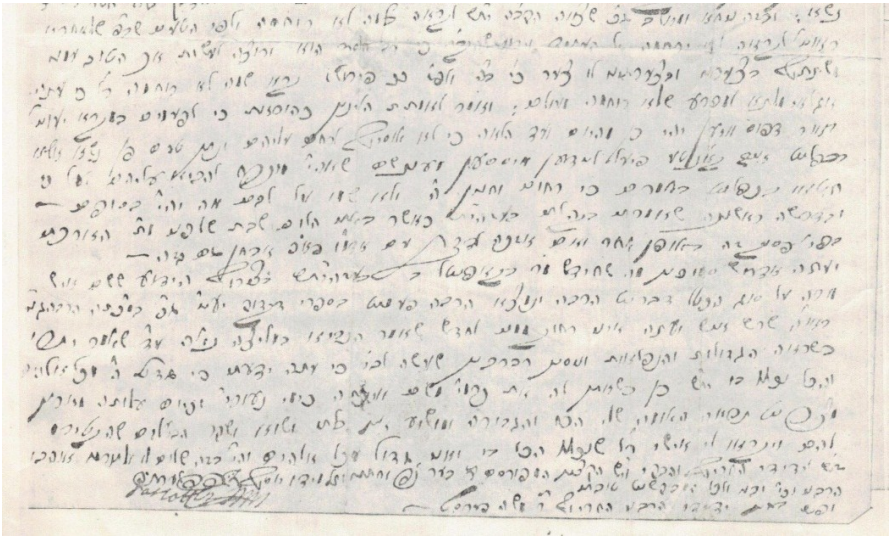
ועתה אדרוש סמוכין מה שחידש מר בקאפיטל ב' בעזהית"ש בצירוף הידוע ששם איש מורה על סוג הכולל דברים הרבה ונמצא הרבה פעמים בספרי דקדוק יעיי' ג"כ במכת"ה הרב הגנ"י באו"ה שרש איש ועתה אינו רחוק ממני לחדש שאומר הנביא במליצה נאה ע"ד שאמר יתרו כשראה הגדולות והנפלאות וניסין רברבין שעשה לב"י כי עתה ידעתי כי גדול ה' מכל אלהים והכל נכלל בו ית"ש כן כשאתן לה את כרמי' משם וענתה כימי נעורי' וכיום עלותה מארץ מצרים תראה האומה שלי הכח והגבורה ומושיע אין בלתו ושוא ושקר הבעלים שהקטירו להם ויקראו לי אישי ר"ל שנכלל הכל בי ואני גדול מכל אלהים.

והי' בזה שלום לו ולתורתו אוהבו ותלמידו

יוסף לעפפלער

ד"ש לידידי החריף והבקי וי"ש הקצין המפורסם ר' **בער נ"פ** וחתנו הרבני וכו' ובנו ולכל המבקשים טובתו ופ"ש בשם ידידי הרבני החריף ר' **משה פירסט**.

ד"ש אונד דאנקזאגונג מא"מ הרבנית הצנועה דיא ... אמ"ו מאכל מעהר צור לאסט פאללע נור ביטטערס זיא אך הפעם האדון פישגאל ... אמ"ו דרך לי בלאמ"ה אנציצייגען דאז זיא זיינע מיניע בעלאהנען ווירד נור בעווירק על עה געפאליגסט[?] דאס אי..רעכטסזואכע אויך ניכט פיען בארגען ... ערע ניכט פערשאבען ...

הרב **יעקב גולדשטיין**
ירושלים

גרגרים בייחוס משפחות בערגער וזילבערשטיין מק"ק לייפניק

רבי פנחס זעליג בערגער מצעהלים וצאצאיו

בשורות אלו אבקש לעמוד על ייחוס זקני מו"ה פנחס זעליג בערגער מק"ק צעהלים, ורשימת צאצאיו אשר נפוצו בכל רחבי אונגארן. ובהחילי במלאכה זו, ראיתי כי תחילה יש לבאר גם אודות משפחת זילבערשטיין הכרוכה במשפחת בערגער משנים קדמוניות, וכמה מבוכות שעלו בידי בעת בירור ייחוסי המשפחות.

מו"ה פנחס זעליג בערגער נולד בק"ק לייפניק י"א חשוון תקפ"ד, למד בישיבת הגאון רבי יהודא אסאד בסעמניץ, ובהגיע לפרקו נשא את האשה החשובה מ' פעסיל בת ר' יצחק שלעגעל מק"ק צעהלים והתיישב שם. רפ"ז נלב"ע ח' טבת תרע"א, וזו' כ"ה אד"ב תרפ"ד, ונרשמה פטירתם בפנקס הח"ק של צעהלים.

א

אבות משפחת בערגער והנוגע למשפחת זילבערשטיין

אביו של רפ"ז, רבי אברהם בערגער, נולד בלייפניק שנת תקנ"ד, בכ"ח תשרי תקע"ט נשא את זו' מ' לאה, ברישום הנישואין שבמאטריקל של לייפניק נרשם שם משפחת הכלה מאנדאווסקי (Mandowsky) מיישוב Ordau (כיום Ordy) הסמוך ללייפניק. בהמשך אשוב בס"ד לענין זה.

אחד מיקירי צאצאי רפ"ז בערגער מצעהלים, רבי יהושע ווייס הי"ד, יליד צעהלים ושו"ב בזענטא ובבאנפי-הוניאד, העלה על הכתב בשנת תרצ"ה פרטים חשובים אודות ייחוסו של זקנו, והדפיסם בראש ספרו "כתר תורה", שהולבה"ד בשנת תש"ג במארגערעטין (הדפסת הספר לא הושלמה עקב שנות הזעם, המחבר ומשפחתו גורשו ונעקדה"ש, וכתב היד אבד). בתוך דבריו נגע ר"י ווייס גם בקשר עם משפחת זילבערשטיין, ואעתיק כאן את דבריו:

"מצד אמי ע"ה מרת הינדל, בת מ' פנחס ז"ל מלייפניק אשר מצאתי בכתב לידה שלו כי הברוך טעם ז"ל הי' הסנדק שלו, בן מ' אברהם ז"ל [שהי' תלמיד הברוך טעם ז"ל בן מ' חנני' בערגער ז"ל תלמיד הנוב"י ז"ל] חתנו של מ' פנחס ז"ל שהי' לו שתי בנות חנה ולאה ע"ה, ושני חתניו לוקחי בנותיו היו זקני מ' אברהם ע"ה וז' לאה ע"ה, והשני הי' מ' אהרן לייפניק ז"ל, אביו של הה"ג הגאון המפורסם השבילי דוד ז"ל, וזקני זה מ' פנחס הי' קרוב למלכות".

אף שהדברים מובנים אחזור עליהם בקצרה: לר' פנחס היו שתי בנות, חנה ולאה, חנה זו' ר' אהרן לייפניק מבאניהאד, הורי הגאונים האדירים בעל שבילי דוד מווייטצען ובעל אהל שלמה מגראסוורדיין, ולאה זו' ר' אברהם ב"ר חנני' בערגער.

[בקצרה אציין פה במוסגר, שאף שמסורת מעורפלת מעט עברה במשפחה על כך שמברכת הברוך טעם נולדו לר' אברהם בערגער בנים תאומים, מרישומי המאטריקל מבואר שאכן היו לו שני בנים, אך לא היו תאומים. הבן השני היה שמו שמעון בערגער, נולד כ"ז סיון תקפ"ו, אך נפטר בקטנותו כ"ד אייר תקפ"ח. ודי בזה].

עד כאן הכל טוב ויפה, אלא שהדברים יגעים יותר. רישום הנישואין של ר' אהרן [זילבערשטיין] לייפניק וזו' מ' חנה אינו בידינו, ובהקדמת אהל שלמה מבואר כי נאלצו לעזוב את מדינת מעהרין מפני החוק שאסר על יותר מבן אחד בכל משפחה לישא אשה, ועל כן עקר ר' אהרן דירתו לבאניהאד שבאונגארן, אשר על כן יש להניח שרישום נישואין כלל אינו קיים.

בשנת תרפ"ח (1928) נדפס ספר בשם Die Rabbiner und die verdienstvollen Familien der Leipniker Gemeinde im 17., 18. und 19. Jahrhundert [=הרבנים והמשפחות המעולות של קהילת לייפניק, במאות ה-17 18 19], מאת הרב ד"ר פ' הילל, שהיה הרב האחרון של קהילת לייפניק. בספר זה ניתנה סקירה מפורטת מאד על כל המשפחות הותיקות בעיר, פרי מחקר מקיף של כלל הארכיונים העירוניים, בתי העלמין, ובני המשפחות שעדיין התגוררו בה. בספר זה הוקדש פרק מיוחד לתולדות משפחת בערגער בעיר, וכאן אביא בקיצור את הדברים הנוגעים לענייננו, הנמצאים בעיקר בעמודים 146-148.

אחד מנכבדי הקהל, אולי הנכבד ביותר בקהילת לייפניק במחצית השניה של המאה ה-18 (כלומר בין ת"ק-תק"ס), היה זעליג המכונה זעליגמאן בערגער. משפחת בערגער מוצאה מפאלאטא שבאונגארן, וראשה שעקר ללייפניק הוא ר' שלמה בערגער, אביו של ר' אברהם, אבי ר' זעליג-זעליגמאן בערגער.

לר' זעליגמאן בערגער דנן היו שתי בנות, רבקה ויהודית, שהיו נשואות לשני אנשים מלומדים מאד ותלמידי חכמים מופלגים (כך במקור בגרמנית). רבקה נישאה לר' חננאל בערגער, יליד פוזנא, ויהודית נישאה לרב חיים זילבערשטיין. יש להניח מתוך הדברים שרבי חננאל שבא מפולין, בה עדיין לא נהגו שמות משפחה, נטל את שם משפחת זוגתו.

לפי רישומי המאטריקל של לייפניק, רבי חננאל בערגער נולד בפוזנא תקי"ג ונלב"ע בלייפניק כ"ו סיון תר"א. זוגתו מ' רבקה נולדה בלייפניק תקכ"ב, ונלב"ע שם ח' שבט תר"ח. ר' חיים זילבערשטיין הוא יליד לייפניק תקכ"ח, זוגתו מ' יהודית נולדה תקל"א ונלב"ע כ"ה סיון תר"ח.

לענייננו, בולטת הכפילות בין דברי ר' יהושע ווייס לדברי רושם קורות העיר, אלא שזו כפילות וסתירה בה. לדברי ר' יהושע ווייס היתה מ' לאה זו' ר' אברהם בערגער בת הקצין ר' פנחס שהיה מקורב למלכות, שהיו לו ב' בנות, אשר השניה מ' חנה היא זו' ר' אהרן זילבערשטיין-לייפניק, ולדברי רושם קורות העיר אמו של ר'

אברהם היתה בת הקצין והנכבד ביותר בעיר ר' זעליג בערגער, אשר היו לו ב' בנות האחת נשואה לר' חננאל בערגער והשניה לר' חיים זילבערשטיין. שני הכותבים מסכימים לעיקרי הדברים: (א) השושלת מתחילה מקצין ונכבד בשם ר' פנחס/זעליג, (ב) אשר לו ב' בנות, (ג) האחת נשואה לבערגער והשניה לזילבערשטיין. אין ספק כלל כי זו כפילות של אותו סיפור, ויש לברר את הדברים לעומקם.

ברישומי המאטריקל של לייפניק לא נרשמו כל בניהם של ר' חיים זילבערשטיין וזו' מ' יהודית, וכן נישואיהם, מפני שהרישומים מתחילים רק בשנת תקנ"ג, והם כנראה נישאו עוד קודם, אשר על כן בידינו רק לנחש האם ר' אהרן לייפניק, או שמא זוגתו מ' חנה, הורי הגאונים למשפחת זילבערשטיין, יהיו בנם או בתם של ר' חיים ויהודית זילבערשטיין. באם ידוע למי מהקוראים האם מצבותיהם בעיר באניהאד עדיין קיימות וניתן לפתור את שאלת שמות הוריהם, יבוא על התודה והברכה (אפשר לנחש בזהירות שמ' חנה נלב"ע עוד קודם שנת תר"י, מכיון שסביב שנה זו נולדה כבר מ' חנה בת האהל שלמה, אולם אודות ר' אהרן יש לאחר את מועד פטירתו לאחר לידת כל נכדיו, מפני שהקריאה בשמו הידועה לנו היא רק בדור השלישי, בשנת תרל"ג).

[בכל מקרה, אין שום הכרח לסתור לגמרי את דברי ר' יהושע ווייס ולקבוע שמ' חנה ומ' לאה לא היו אחיות, כמובן ייתכן שגם מ' חנה היתה ממשפחת מאנדאווסקי מ-Ordau, ור' אברהם בערגער ור' אהרן זילבערשטיין היו גם בני דודים וגם גיסים, אלא שכאן טעה בהגדרת הזיקה המדוייקת שלהם לר' פנחס זעליג].

בשולי הדברים אעיר שמשפחת זילבערשטיין דנן כרוכה במשפחת בערגער עוד פעמים, ולמשל ר' דוד ב"ר חננאל בערגער היה נשוי לבת בן-דודו ר' אברהם ב"ר חיים זילבערשטיין.

[ותשו"ח למר דוד זליקוביץ' על העזרה בפענוח המאטריקל של לייפניק]

ב

משפחת זילבערשטיין מבאניהאד והמסתעף

כפי שהתבאר לעיל, מענפי משפחת בערגער מלייפניק יצאה משפחת הגאונים לבית זילבערשטיין, אשר על כן אעמוד בקצרה גם על בירור קצר במשפחה זו.

בהקדמת ס' אהל שלמה לאב"ד שארקאד מבואר, כי בשל החוק במדינת מעהרין שאסר על יותר מבן משפחה אחת להנשא ולהקים בית, נאלץ ר' אהרן זילבערשטיין לעקור דירתו לעיר באניהאד, שם הקים את ביתו עם זו' מ' חנה. מבניהם נודעו לנו עד היום שלושה בלבד, ומהם אשר הארץ האירה מכבודם ומפאת קוצר המצע לא נוכל לתארם בשבחם הראוי להם, וכללנום בתואר שווה:

(א) בנם הגדול הגאון רבי שלמה זילבערשטיין, נולד תקע"ד, תלמיד הג"ר קאפל חריף-אלטענקונשטאדט בוועריא, זוגתו מ' לאה בת הג"ר שמואל ווייל דיין בבאניהאד. רב ביישוב שארקאד מתרי"ג עד תרמ"ח, ולאחר מכן רב דחברת 'אהבת רעים' בגראסווארדיין, נלב"ע בגראסווארדיין ט' טבת תרס"ט.

יוצאי חלציו: (1) ר' יוסף אביגדור, זו' בונא (נלב"ע כ"ו אלול ומנוחתה בגר"וו) בת ר' ישעי' דייטש מבאניהאד, נלב"ע ח' סיון תרס"א בגר"וו. (2) ר' יצחק, זו' בת ר' ישעי' דייטש הנ"ל, דר תחילה בדיולא ואח"כ ממייסדי הקהל בבעקעש-טשאבא. (3) ר' ישראל זאב מדיולא, זו' גם היא לבית זילבערשטיין והיא ילידת דיולא, והדעת נותנת שהיא בת דודו ר' יוסף שלום (להלן אות ג') מזיוו"ר. (4) רבקה, נולדה בבאניהאד י"ב סיוון תרי"ג, זו' דודה ר' יוסף שלום, להלן אות ג'. (5) מ' גיטל, זו' יעקב האפפמאן מסענעטש (נלב"ע ג' ניסן תרפ"ט בבודאפעסט). (6) ר' אליקים מסאראוואש, זו' לבית גלאסנער. (7) מ' חיה יהודית (נלב"ע כ"ב חשוון תרפ"ב בגר"וו) זו' ר' עוזר פעלדמאנן (נלב"ע כ"ג ניסן תרפ"ד בגר"וו). בנם ר' שמואל המו"ל ס' אהל שלמה שרד ועלה לאה"ק עם משפחתו אחרי השואה, נלב"ע בירושלים י"ד ניסן תשט"ז. (8) מ' חנה, זו' איגנאץ (שמא יצחק?) גאלדשטיין, בשארקאד ואח"כ בגר"וו.

(ב) הגאון רבי דוד יהודה לייב זילבערשטיין נולד בבאניהאד כ"ח חשוון תקע"ח, ונימול ע"י רבי שמעון אופענהיים (לימים דיין בפרעשבורג) ביום ב' כסלו (פנקס המוהל חת"ס עמ' תשע"ה, ותשו"ח לעורך רמא"ז קינסטליכער הי"ו על הידיעה החשובה), תלמיד מהר"ם א"ש באונגוואר והג"ר קאפל חריף-אלטענקונשטאדט בוועריא, זו' שפרה ליבא (נלב"ע בוויטצען א' שבט תר"מ) בת ר' צבי מיטעלמאן מברעזנא, מו"צ באויהעל בין השנים תרי"ב-תרט"ו, בזענטא עד תרי"ט, עלה לירושלים בתרי"ט ובה הדפיס את ספרו שבילי דוד, שב לאונגארן בתרכ"ז, והיה לאב"ד ווייטצען עד להסתלקותו י"ד ניסן תרמ"ד.

יוצאי חלציו: (1) הג"ר בן ציון, נולד ה' אדר תרט"ו באויהעל, דר ביישוב פעטנעהאזא, נלב"ע כ"ב אלול תרפ"ח, זו' רבקה בת מו"ה דב בער יעקובוביץ' מפעטנעהאזא. מיוצאי חלציהם משפחות נכבדות ומרביצי תורה (רשימת צאצאיהם ב'זכרנו לחיים' ברוקלין תשע"ד עמ' ע"ד). (2) הגאון רבי ישעיה זילבערשטיין בעל מעשי למלך מוויטצען, נולד בזענטא תרי"ח, נלב"ע כ"ה תמוז תר"ץ בווייטצען. במהדורה החדשה של ס' מעשי למלך העומדת לצאת לאור בימים אלו האריכו בתולדותיו ובשבחו וברשימת יוצאי חלציו, ואין כאן הצורך לעמוד בכך.

(ג) בנם ר' יוסף שלום מיישוב דיולא (Gyula, סמוך ונראה לשארקאד) שבמחוז בעקעש. חתן אחיו הג"ר שלמה, כנראה בזיוו"ש, כמו שהתבאר לעיל.

יש יסוד להניח שעוד צאצאים היו להם, לר' אהרן לייפניק וזוגתו מ' חנה, וכאן אבקש לעמוד על בירור של משפחה מסויימת.

ביישוב פעטנעהאזא, מקום מגורי הג"ר בן ציון בן בעל שבילי דוד, התגוררה משנים קודמות לו משפחת זילבערשטיין, אשר חלק מצאצאיה נודעו לי, והם מחזיקים במסורת ברורה על כך שמוצא משפחתם הוא ממשפחת בעל שבילי דוד ואהל שלמה.

ראש למשפחה זו הוא ר' יהודא אריה לייב זילבערשטיין, זו' לבית שווארץ, ולהם צאצאים רבים באה"ק. לפי סדר השנים נראה שר' יהודה לייב דנן נולד בין תר"י-תר"כ, כלומר הוא בן גילם של בני השבילי דוד והאהל שלמה.

בנוסף לו מופיעים ברישומי המאטריקל מרחבי אונגארן בנים נוספים למשפחת זילבערשטיין מפעטנעהאזא משנים אלו. בדעברעצין חי משה זילבערשטיין, אשר נולד בפעטנעהאזא בשנת תרי"ג, וברישומי המאטריקל של פעטנעהאזא חיים בשנים אלו זוג בשם זוסמאן זילבערשטיין וזו' מ' קריינדל, ולהם בנים.

מצד סדר השנים אפשר להניח בקלות שזוסמאן זילבערשטיין דנן הוא אחיהם של הגאונים בעל שבילי דוד ואהל שלמה, בן נוסף לר' אהרן וחנה מלייפניק, או שמא בן דוד שלהם, אך הנחה זו דורשת אישור ממקורות נוספים, ושמא יש מהקוראים היודע פשר דבר.

ג
בני רבי פנחס זעליג בערגער מצעהלים

כאמור לעיל, מו"ה פנחס זעליג בערגער נולד בק"ק לייפניק י"א חשוון תקפ"ד, למד בישיבת הגאון רבי יהודא אסאד בסעמניץ, ובהגיע לפרקו נשא את האשה החשובה מ' פעסיל בת ר' יצחק שלעגעל מק"ק צעהלים והתיישב שם. רפ"ז נלב"ע ח' טבת תרע"א, וזו' כ"ה אד"ב תרפ"ד, ונרשמה פטירתם בפנקס הח"ק של צעהלים [בפנקס בית החיים של צעהלים הנדמ"ח לא נסמן מקום מנוחתם, ושמא חרבו הקברים בימי הזעם. אך מסורת אחרת ביד כמה מבני המשפחה שמ' פעסל נלב"ע אצל בתה בקלויזנבורג, וצריך עוד בירור בזה].

נכדי מ' פעסל מספרים כי בעת פטירתה ציוותה שבעת הלווייתה ינגנו אחר המיטה הכלייזמער'ס, כי שמחתה היא שהותירה אחריה בנין וחתנין רבנן שכל א' גדול מחבירו.

ואלה בניהם ובנותיהם שנודעו לנו בשמם:

א. בנם הבכור מו"ה יצחק אייזיק בערגער, ראש הקהל בק"ק מאד, נולד לערך תר"י-תרי"ב, נשא את מ' הענטשא בת הרבני מו"ה שמעון ליכטענבערג ממאד תלמיד החת"ס [ראה עליו ב'החתם סופר ותלמידיו', בני ברק תשס"ה עמ' תנ"ה]

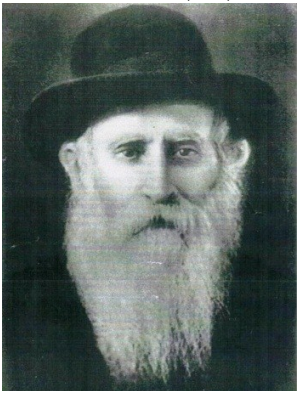
והשתקע שם. ר' יצחק אייזיק נלב"ע במאד ז' חשון תרצ"ח, וזו' מ' הענטשא י"ד אייר תרפ"ג.

על מצבתו נחקק: פ' נ' איש מפורסם לשם ולתהלה, מופלג ומופלא בתורה וביראה, מהדר גדול במצות הי' בגופו וממונו, רחום רבנן ודחיל מרבנן, מו"ה יצחק אייזיק ז"ל בערגער בן מו"ה פנחס זעליג ז"ל, זכר חסדו וצדקתו לעולם, ברב חסדים אשר גמל לעניים, צרכי(?) רבים והציל ישראל מהאסורים(?), במסירת נפש הלך בלילות וימים, חכמתו עמדו לו להשיא בנותיו לתלמידי חכמים גדולים ויראים, לנהלו חיי עוה"ב אשרי חלקו טוב הצפון לשכרו, ויהי כי זקן יצחק אייזיק בן פ"ה(פ"ח?) שנים, ויגוע ויאסף אל עמיו ביום ז' מרחשון שנת תרצ"ח לפ"ק תנצב"ה, ושם אמו פעסיל ע"ה.

ועל מצבת זוגתו: פ"נ האשה הצדיקת מ' הענטשא, בת הרב הגאוה"צ מו"ה שמעון זצ"ל, אשת הרבני מו"ה יצחק אייזיק בערגער ז"ל, לתורה ויר"א גידלה צאצאיה, צדקה וחסד פרשה לעניים (...), מה רב צפון לפעולתך, נפטרה בשם טוב י"ד אייר תרפ"ג לפ"ק תנצב"ה.

ר' יצחק אייזיק נזכר בתשובת לבושי מרדכי ממאד (אה"ע ס"ב) בענין כתיבת שם אייזיק: "ושאלתי את פי ר' אייזיק בערגער נ"י שהוא מגליל עליון ק"ק צעהלים האיך חותם עצמו, וכתב אלי במכתבו אייזיק ביו"ד, וזה בדקדוק הנ"ל".

ר' יוסף בערגער

וראה גם בשו"ת יגל יעקב חאו"ח סי' סב, בתשובה אל בעל ה'לבושי מרדכי': "הן הראני הרבני המו' כ"מ אייזיק בערגער נ"י משם, את התשובה אשר השיב אליו מע"כ הדג"ק בענין חביתין ישנים והכשרתם לפסח...".

ב. בנם השני, זקני מו"ה יוסף בערגער מק"ק טאקאיי, נולד לערך תרי"ד, בזיוו"ר נשא (ביום ח' אד"ב תרל"ח בטאלטשווא) את מ' מעליא בת ר' דוב בירענבוים ומרת רחל מטאלטשווא, ממנה נולדו לו ז' בנים וב' בנות (מלבד ד' ילדים שמתו בינקותם).

מצבת מ' מעליא בערגער

מצבת ר' יוסף בערגער

לאחר פטירת זוגתו ביום י"ד ניסן תרנ"ז נשא בזיוו"ש את זקנתי מ' דבורה בת ר' מרדכי צבי אלטמאן (ממאד - טיסא-לאק - טאקאיי. נלב"ע בטאקאיי כ' אב תרנ"ז), ממנה נולדו לו עוד ד' בנות. ר' יוסף נלב"ע בטאקאיי כ' תשרי תרצ"ז, זו' מ' דבורה נספתה עקד"ה באושוויץ עם קהל טאקאיי כ' אייר תש"ד.

על מצבתו נחקק: פ"ט / הרבני המופלג בתורה וביראה / הישיש הנכבד / מו"ה יוסף במו"ה פנחס ז"ל / ימי חייו שוים לטובה והלך בדרך ישרה / וי לן כי אבינו איננו באבדן האי נפש יקרה / סוכת שלומינו נשבת וחשך בעדינו אורה / פלגי מים ירדו עיננו עת ספוד ובכי לצרה / ביתו פתח לרווה לצרכי צדקה וחסד לתפארה/ עסק במשא ומתן באמונה וביראת ה' טהורה / רוחו ונפשו מסר להדריכנו בדרך המסורה / גריס באורייתא תדירא גם כי הגיע לימי הגבורה / עדן העליון מושבו ושם נפשו צרורה / רב טוב צפון לו ערוכה בכל ושמורה / נפטר בשם טוב ביום ד' דחוה"מ סוכות / ונקבר למחרתו בהושענא רבה בקיבוץ רב / שנת תרצ"ז לפ"ק / ת.נ.צ.ב.ה.

ג. בנם השלישי, מו"ה חנניה בערגער, ראש הקהל בק"ק ב'הוניאד, נולד כ"ו כסלו תרט"ו בצעהלים, נשא את מ' צפורה (בת חוה עטל) לעוו מב'הוניאד. ר' חנניה נלב"ע ט"ו טבת, וזו' א' אייר תרצ"ו ושם מנו"כ.

על מצבתו נחקק (צילום המצבות מב'הוניאד קבלנו ממר שאנדור באטשקאי):

מו"מ בתו"י הצדיק מו"ה/ חנניה בערגער/ ז"ל י"נ בטהרה ונקבר בש"ט ט"ו/ טבת שנת תרצ"[..?] לפ"ק/ חסיד במעשים ובמדות יקרים/ נטמן פה בזה הקבר/ נודע שמו הטוב בשערים/ יהולל בפי כל באשרי הגבר/ התלמיד הנאהב מרבותיו המורים/ בר אוריין גמיר וסביר/ נגלה ונסתר ובקי בספרים/ פזרן בממונו ולירא‌ים חבר/ עליו נתנו עיניהם ההורים/ סילסול נהגו בו בכל דבר/ ידיהם סמכו עליו הגבורים/ ליועץ קראוהו מכל עבר/ בשלום ינוח בין שוכני קברים/ עד יקיצו ישנים ויעלו מעפרים/ תנצב"ה.

ועל מצבת זוגתו:

פ"נ/ האשה החשובה המפורסמת/ מרת צפורה ע"ה/ אשת ר' חנני' בערגער ז"ל/ י"נ בטהרה ונק' בש"ט בדר"ח אייר תרצ"ו לפ"ק/ צדקת האשה הזאת נודע בשערים/ פאר משפחתה כן שבחוה זקנים ונערים/ רדפה צדקה וחסד בגלוי ובמסתרים/ המצילים מפני העלוקה המה מליצי ישרים/ בעת תעמוד למשפט לפני צור כל היצורים/ חן וחסד היא תמצא וזכותה יעמוד לדור דורים/ עד טל התחי' [...?] יעלו נרדמים מהקברים/ תנצב"ה.

ד. בנם מו"ה משה לייב מק"ק טערצאל, נולד בצעהלים כ"ז אד"א תרכ"ב, נשא (ט' אדר תרמ"ה במאד) את מ' ליבא טויבא בת רבי שמואל ווייליער ממאד (נזכר בעלי זכרון 16 עמ' עו), שניהם נספו עקד"ה באושוויץ יום א' דשבועות תש"ד.

ר' יהודה בערגער

ה. בנם מו"ה יודא מק"ק קלויזנבורג, נולד בצעהלים כ"ט אדר תרכ"ח. לפי המסופר, ע"י נכדו הר"ר יודא בערגער הי"ו מב"פ, קיבל ע"ע בנערותו שלא ישא אשה קודם שילמוד בע"פ ש"ס בבלי וירושלמי, וע"כ נסע לעיר דעעש הרחוקה וסגר עצמו בביהמ"ד כעשרים וחמש שנה. בהיותו כבן ארבעים יצא ונבחן אצל בעל הכנסת יחזקאל שאישר שקיים את קבלתו והוא יכול לישא אשה. באופן פלא נכנס באותו היום אצל בעל הכנסת יחזקאל הרבני מו"ה בעריש ראט, שעקר דירתו מדינוב לדעעש, אודות שידוך הגון לבתו הצעירה מ' פאייע ראניא הדורשת אך ורק חתן ת"ח גדול, כך יצא השידוך אל הפועל. לאחר חתונתו עקר לק"ק קלויזנבורג, משם גורשו עם כל הקהל לאושוויץ בשנת תש"ד, הי"ד.

ו. בנם הר״ר זאב וואלף בערגער מליסקא, נולד בצעהלים כ״ו תשרי תרל״ה, נשא (י׳ שבט תרנ״ח בליסקא) את מ׳ Reszi בת ר׳ שמואל לעפקאוויטש מליסקא. לא נודעו לי עוד פרטים על גורלם.

ז. בתם מ׳ גיטל, נולדה בצעהלים כ״ז כסלו תרל״ג, נישאה (ז׳ תמוז תרנ״ז) להרבני מו״ה חיים יעקב ב״ר יוסף צבי מאזעס, יליד תרל״ד, חזן דק״ק זאגרעב. רח״י נלב״ע בזאגרעב כ״ט תמוז תרצ״א, ולימים הועלו עצמותיו לאה״ק ונטמן בהר הזיתים. מ׳ גיטל נעקד״ה בימי הזעם בזאגרעב שנת תש״ב.

ח. מ׳ Helen או Ilona, זו׳ הר״ר אברהם וויס שו״ב בצעהלים, נזכרים במפקד התושבים בצעהלים בשנת תרצ״ז, כפי שקיבלתי מהר״ר שלמה יהודה שפיצר הי״ו, ולפי הרישום הנ״ל נולדה ביום ט׳ כסלו תרמ״ד בצעהלים. דא עקא, שרישום לידה כזה אינו קיים במאטריקל של העיר, ולעומת זאת יש רישום לידה של בת בשם זה ביום י״ב סיוון תרל״ז, ושמא טעות או כפילות יש כאן.

ט. מ׳ הינדל זו׳ מו״ה חיים וויס (נלב״ע ז׳ סיוון תרצ״ה בקלויזנבורג) מצעהלים.

י. בס׳ כתר תורה שנזכר לעיל הוזכר חתן נוסף בשם ר׳ משה קליין בן דוב, שנלב״ע כ״ב חשוון תש״א, ואין בידי פרטים נוספים.

יא. ברישומי הלידות ממאטריקל צעהלים נרשמו הילדים הבאים, ואין לי מידע האם מדובר בילדים שהקימו בתים, או שמא מתו בינקותם ל״ע: בנים בשם חיים (ה׳ אד״ב תרכ״ד) ו-Salamaon (כ״ח אלול תר״ל), ובנות בשם Franciska Fany (כ״ח טבת תר״כ) ו-Catie (כ״ט סיוון תרכ״ו). ייתכן שהבנות הן ב׳ האחרונות שהוזכרו.

ד

צאצאי בני ובנות רפ״ז בערעגער וזוגתו

[בשורות אלו לא אוכל לפרוט את שמות כל הנספים הי״ד מפני האריכות, אשר על כן עמדתי בעיקר על שמות ראשי המשפחות והנותרים לפליטה]

א. צאצאי מו״ה יצחק אייזיק בערגער וזו׳ מ׳ הענטשא:

1. ר׳ יחיאל מיכל וזו׳ מ׳ שרה גאלדבערגער ממאד. רי״מ נלב״ע במאד בן ל״ח שנים ט״ז כסלו תרס״ב, וזו׳ נספתה עם בנם ר׳ צבי וזו׳ ברכה, הי״ד. בת נוספת שלהם בשם Leny, נולדה במאד ז׳ חשוון תרס״ב, נישאה בליסקא כ״ד כסלו תרפ״ד לאיגנאץ סעגאל, ולא נודע לי גורלם.

2. הרבנית מ׳ גיטל (נלב״ע ז׳ חשוון תרצ״ח) זו׳ הרה״ק רבי צבי הירש פריעדלענדער הי״ד מליסקא מח״ס ספר הישר על תהלים (נעקד״ה כ״ז אייר תש״ד). מבניהם שרדו לפליטה באמריקה מו״ה יוזפא ומו״ה שלמה פריעדלענדער מליסקא בארה״ב.

3. ר' שמעון הי"ד מנ' עטשעד, נולד י"א טבת תרל"ח במאד (נספה עם משפחתו עקד"ה כ"ד תמוז תש"ד). לא הוברר לי שם זוגתו, ויש בזה כמה גירסאות, כי על פי עדות חתנו הר"ר יוסף יהושע בלאס ז"ל היה שם אשתו רייזא גראסמאנן הי"ד, וכך נרשם ברשימת הגירוש לאושוויץ מנ' עטשעד, אלא שעל פי עדות מ' בלאס (אשת ר"י הנ"ל) שם אמו של אחיה הבכור ר' חיים הי"ד היה פייגא, ולעומת כל זה הר"ר אליעזר יודא שטערן (בן אחותו של ר' שמעון וכדלהלן) כ' ששם זו' של ר' שמעון היה חנה. עוד העיר את תשומת ליבי בזה ש"ב הר"ר חיים שמואל פריעדלענדער הי"ו בן אדמו"ר מהיבנוב, שבס' מאזני צדק להגאון רבי מנחם מענדל שפירא-שווארץ בן רבי משה ישעי' שווארץ מעטשעד (מונקאטש תרע"ב), מזכיר את גיסו התמים המושלם במעלות וכו' שמעון בערגער וזו' היינו אחותו פייגא, ונמצא שהיה חתן רבי משה ישעי' שווארץ, ממשפחה מיוחסת מנכדי חסידי אשוואר. וצריך עוד ביאור בזה, ושמא שני זיווגים היו. מצאצאיו של ר' שמעון הי"ד נותרה לפליטה מ' גנענדל (נלב"ע כ"ו חשוון תשנ"ח) זו' הר"ר יוסף יהושע בלאס (נלב"ע ד' שבט תשמ"ו), ובנותיהם באה"ק.

4. מ' אסתר, נולדה ט"ו אייר תר"מ במאד, נלב"ע י' כסלו תשכ"ח בירושלים, נישאה ביום י"ח אלול תר"ס להר"ר אלעזר גוטמאן ממאראש-אויוואר (נלב"ע שם כ"ה אד"ב ת"ש). ילדיהם: (א) מ' פייגא (נלב"ע ט"ז ניסן תשל"ד) אשת הר"ר יוסף פריעדלענדער (בן ר' יודא מבארגא-פרונד חתן מהר"ם מדעעש. נלב"ע ז' אלול תשי"ג בירושלים). בנם ר' יהודא לייב בירושלים – בורו-פארק, נלב"ע כ"ה תמוז תש"נ ומנ"כ בירושלים, ובנותיהם מ' חוה אשת ר' ישראל מנהיים בירושלים ומ' מלכה אשת ר' צבי טישלער בב"ב. (ב) מ' דורא (נלב"ע כ"ז חשוון תשל"ו), אשת הר"ר חיים נח זיכערמאן בירושלים (נלב"ע ד' תמוז תשמ"ז), בתם אשת ר' משה קליין בירושלים. (ג) הר"ר משה יוסף גוטמאן מב"ב (נלב"ע ט' אד"ב תשמ"ד), בניו הר"ר אלעזר והר"ר חיים צבי הי"ו.

5. מ' רחל, זו' מו"ה יהודא לייבוש גאלדבערגער, מו"צ בסיקסא, נספו עקד"ה עם צאצאיהם כ"ט אייר תש"ד. נותרו לפליטה בנם הג"ר פנחס אשר זעליג אב"ד מעדיער (נלב"ע כ"ט חשון תשס"ב), ובתם מ' לאה זו' הג"ר חיים ישעי' קעניג אב"ד יאקע (נלב"ע י"ג ניסן תשע"ו).

6. מ' חיה שרה, נולדה כ"ה טבת תר"נ במאד, נישאה שם ג' תמוז תרע"ג ליצחק שטערן ממאראש-אויוואר, עלתה לאה"ק וגרה בסביבת חיפה. לא נודעו לי צאצאיה, מלבד שהיתה לה בת בשם מ' גרינבערגער בחיפה.

7. בתם מ' חיילא, נולדה כ"ו שבט תרנ"א, זו' מו"ה אברהם שמואל שטערן מה' מאד, נספו עם ב' מילדיהם [שמעון והענטשא] כ"ז אייר תש"ד, הי"ד. לפליטה שרדו בניהם: (א) מו"ה אליעזר יהודא שטערן מירושלים (נלב"ע ט"ו חשוון

תשס"ז), (ב) הג"ר פנחס זעליג שטערן אב"ד סערעניטש בלאנדאן (נלב"ע י"ד כסלו תשס"ד).

ב. צאצאי מו"ה יוסף בערגער מטאקאיי, מזוגתו הראשונה מ' מעליא:

1. בנו הר"ר יודא מקישקון-פלג'האזא, נולד תר"מ, זו' מ' שרה מינציה הענד, נספו תש"ד הי"ד. נספה גם בנם ר' אפרים הי"ד ללא זש"ק, זוגתו מ' ביילא (אילונקה) בת הר"ר אלעזר בלויא מפאפא שרדה ונישאה מחדש לאחר המלחמה להר"ר יעקב בערגער בירושלים, נלב"ע כ"ג אב תשנ"ח. בת נוספת של ר' יודא בשם רחל הגיעה לארץ אחרי המלחמה, ולא נודע לי דבר על משפחתה.

2. בנו הר"ר שמואל ממישקאלץ, נולד כ"ט כסלו תרמ"ב, נשא ט"ו תמוז תרס"ה את מ' פיגלא בת הג"ר שלמה זלמן בייטום ממילדוי. נספו עם ב' בנותיהם, מ' חיה רחל זו' הג"ר צבי הרש פישער אב"ד סעטשין, ומ' מעליא זו' ר' פסח ב"ר שלמה ריינער, בשנת תש"ד, הי"ד. לפליטה שרדו: (א) בנם ר' משה (נלב"ע בירושלים י' כסלו תשל"ד), בתו מ' נעמי חביב. (ב) בנם הג"ר חיים בערגער, אב"ד מישקאלץ ואחרי המלחמה רב קהל מישקאלץ בארה"ב מח"ס ברכות חיים (נלב"ע ג' כסלו תשל"ו). זוגתו בזיוו"ר מ' נעטיל בהג"ר מרדכי ראטטענבערג מאנטווערפן, נספתה עם ה' ילדיהם הי"ד. זו' בזיוו"ש מ' פריידא (נלב"ע ג' אב תשע"ב) ב"ר אליעזר ליפא הלוי זילבערמאן מראצפערט, ובניהם הר"ר אלימלך ז"ל (נלב"ע כ"ד כסלו תש"ע) ולאוי"ט הר"ר ברוך, שמואל, אליעזר ליפא (שסייע בידי ותשו"ח לו), ומ' שובקס, טויבענפעלד, טאגער. (ג) הר"ר פנחס זעליג בערגער מירושלים (נלב"ע כ"ד כסלו תש"ל), זו' בזיוו"ר מ' בריינדל פישער, בת הג"ר מרדכי אפרים פישל פישער אב"ד שאראש-פאטאק, נספתה עם ב' ילדיהם, אחד מהם עוד קודם ח' ימי מילה, הי"ד, אך שרד עמו בנו ר' מרדכי אפרים פישל הי"ו בלונדון, זו' בזיוו"ש מ' רבקה בת ר' מרדכי ארי' ליביש הלוי קרויס מנירעדהאז (נפטרה בש"ק משפטים תשכ"ח), ממנה בנו ר' אריה הי"ו (גם לו תשו"ח על העזרה) ובנותיו מ' נעמי בלויא ע"ה (נלב"ע ז' אלול תשע"א) ומ' קויט. (ד) מ' נחמה ע"ה (נלב"ע י' אלול תשס"ז) זו' הר"ר ישכר דוב שווארטץ ממונטריאל, בנם הר"ר אהרן שמואל, ובנותיהם מ' באומגרטן ומ' בלייער.

3. בנם הר"ר אברהם מהיידו-בוסערמין, נולד כ"ד כסלו תרמ"ה, זו' מ' רחל ב"ר שלמה שפיטץ ממאד (חתן זקני מו"ה משה זאב אלטמאן משם). נספו שניהם ללא זש"ק שנת תש"ד.

4. בנם הר"ר יעקב, נולד ט' אייר תרמ"ו, זו' מ' פייגא הינדל איגנער מאויהעלי, נספו שניהם כ"ז אייר תש"ד עם ב' בניהם [הב' יודא והב' אלעזר]. לפליטה שרדו ד' בנותיהם: מ' גיטל שתחי' זו' הר"ר ברוך צבי הכהן פיליפ ז"ל מבני ברק (נלב"ע כ"ה אדר תשנ"ו), מ' אלישבע רבקה שתחי' זו' הר"ר רפאל וואלף יאנקלוויטש

ז״ל, מ׳ מרים שתחי׳ זו׳ הר״ר מנחם ארטנער ז״ל (נלב״ע תשרי תשמ״ט), ומ׳ חיה (נלב״ע י״ד כסלו תשע״ו) בזיוו״ר זו׳ הר״ר וועדטהיימער ובזיוו״ש זו׳ הר״ר באדנער.

5. מ׳ רחל (רוזא), נולדה ט׳ אב תרמ״ז, זו׳ הר״ר יעקב ליפשיץ מאויהעל, נספו עם ד׳ בנותיהם תש״ד הי״ד, לפליטה שרדו ב׳ בנותיהם: (א) מ׳ לאה זו׳ הר״ר יצחק עהרנפעלד ז״ל (נלב״ע כ״ג אדר תשמ״ז), בנם ר׳ יעקב ובתם מ׳ פרנקל. (ב) מ׳ גיטא זו׳ הר״ר ישראל חיים גוטמאן ז״ל (נלב״ע כ״ג אדר תשנ״ו), בנם ר׳ אברהם ובתם מ׳ פרנקל.

6. מ׳ חיה, נולדה כ׳ שבט תרנ״א, זו׳ הר״ר אברהם הערשקאוויטש בבעקעש-טשאבא, נספו עקד״ה עם ב׳ ילדים. שרדו לפליטה ב׳ בנות, ובנם מו״ה פנחס זעליג הערשקאוויטש מרחובות, נלב״ע י׳ סיון תשע״א, ואחריו דור ישרים מבורך.

7. בנם הר״ר שמעון, נולד תרנ״ב, זו׳ לבית טייכמאן, נספו עם ב׳ ילדיהם הי״ד.

8. בנם מנחם (יענו) נולד ח׳ אייר תרנ״ג, נלב״ע כ״א כסלו תש״ל. זוגתו נלב״ע ו׳ תשרי תשנ״ג.

9. בנם הר״ר יהושע, נולד ג׳ סיוון תרנ״ו, נלב״ע י״ב טבת תשל״ג במלבורן אוסטרליה, זו׳ מ׳ חיה ברכה ווינשטאק נלב״ע י׳ טבת תשכ״ט. (א) בנם הר״ר פנחס זעליג בערגער בארה״ב (זו׳ מ׳ שרה זיסל דאווידאוויטש מהומענע נלב״ע כ״ו תשרי תשע״ב) ובניו הר״ר חיים שמואל, ברוך, חנן בועז. (ב) בתם מ׳ מעליא בורגער ע״ה.

ואלו צאצאי מו״ה יוסף בערגער מזיוו״ש, עם זקנתי מ׳ דבורה:

10. בתם מ׳ אסתר (אלה), נולדה תרס״א, נלב״ע בבאר שבע י׳ סיוון תשמ״ג. בזיוו״ר אשת בן-דודה, הר״ר שמואל ב״ר משה לייב בערגער מטערצאל, נספה עם ב׳ ילדיהם הי״ד. בזיוו״ש זו׳ הר״ר נפתלי פלדש, נלב״ע בבאר שבע י״ד תשרי תש״ם.

11. בתם זקנתי מ׳ מרים מעליא, נולדה כ״ה שבט תרס״ג, נלב״ע כ״ד שבט תשמ״ב, זו׳ הר״ר מרדכי צבי גינצלער מאויהעל, נלב״ע בבני ברק כ״ג טבת תשל״ז. בניהם: (א) זקנתי מ׳ טובה גיטל ע״ה נלב״ע כ״ב אייר תשע״ד, זו׳ הר״ר צבי הכהן גראס, נלב״ע י״ט אלול תשנ״ד. (ב) הר״ר אהרן גינצלער מנתניה, נלב״ע כ״ה אייר תשס״ח. (ג) לאה נעמי הי״ד, נהרגה ברעננה בידי חיילים בריטים כ״ט חשוון תש״ח. (ד) מ׳ יהודית, נלב״ע ח׳ ניסן תשנ״ד, זו׳ הר״ר אברהם סיגעל לאוי״ט.

12. בתם מ׳ לאה, נולדה תרס״ד, זו׳ בן דודה הר״ר שמעון (ב״ר אלחנן ב״ר מרדכי צבי) אלטמאן מהיידו-בוסערמין, נספו שניהם עקד״ה, מ׳ לאה י׳ סיוון תש״ד, והר״ר שמעון א׳ כסלו תש״ה, הי״ד. שרדו לפליטה שלושת ילדיהם בארה״ב: הר״ר פנחס והר״ר אלחנן אלטמאן ז״ל, ומ׳ מרים לעבאוויטש לאוי״ט.

13. בתם מ' טשארנא (שרי), נולדה תרס"ו, נלב"ע בבאר שבע ד' תשרי תשמ"ח, זו' הר"ר יהודה לייב (ב"ר פנחס חיים) רייזנער (נלב"ע י"ב שבט תשל"ה). שלושת בניהם הי"ד נספו עקד"ה באושוויץ כ"ז אייר תש"ד.

ג. צאצאי מו"ה חנניה בערגער מב'הוניאד וזו' מ' צפורה:

1. בתם מ' גיטל, נולדה תרל"ו, זו' הג"ר מו"ה אהרן פרעסבורגער אב"ד באניהאד מח"ס שו"ת פאר אהרן, נספו עקד"ה י"ח תמוז תש"ד. מכל בניהם נותרו לפליטה רק בנם הג"ר שמואל פרעסבורגער, אחרי המלחמה רב השיפשוהל בוויען. זו' מ' לאה ע"ה בת ר' ברוך בענדיט בהג"ר שמואל לוי ווינבערגער, בנותיו מ' בלומה ע"ה, מ' גיטל ע"ה (נלב"ע ט"ו שבט תש"ס) זו' הר"ר חיים צבי עסטרייכער, מ' הדסה חיה ע"ה (נלב"ע ט"ו כסלו תשע"ו) זו' הר"ר דוד שיינקין, ולאוי"ט בניו מו"ה אהרן ומו"ה מיכאל בוויען.

2. בתם מ' רבקה, נולדה ט"ו אייר תר"ם, נלב"ע ט' טבת תש"ל, זו' ר' יעקב קליין ממיהאלאוויטץ ואח"כ בב'הוניאד (נלב"ע בתל-אביב ט"ו אד"א תשי"ד). בתם מ' חיה פרידל זו' הר"ר אליהו דוד מארקאוויטש, נספו עם בנותיהם הי"ד. נותרו לפליטה בתם מ' פייגא ניחא, בתם מ' לאה אולבאום (נלב"ע ה' ניסן תשמ"ט), בנם פנחס אלכסנדר.

3. בנם הר"ר אברהם בערגער בב'הוניאד, נלב"ע שם א' כסלו תרצ"א. זו' מ' רבקה וארבעת ילדיהם, ירוחם, שלום, שאול, לאה, נספו עקד"ה.

ד. צאצאי מו"ה משה לייב בערגער מטערצאל וזו' מ' ליבא טויבא:

1. מ' רוזא, נולדה כ"ד תשרי תר"נ, נלב"ע תרפ"ו בנירבאטור, זו' ר' משה גאטטליעב (נלב"ע בפילדלפיה ארה"ב אב תשכ"ח). לאחר פטירתה נישא ר' משה בשנית ונסע לארה"ב, שתי בנותיו מזיוו"ר נלב"ע בארה"ב ללא זש"ק: מ' אלה בתשס"ג, ומ' Iren גולדמאן כ"ו אלול תשע"ו.

2. מ' שרה, זו' הר"ר יוסף שאול הלוי מאנדעל משאפראן, נספו עם ב' בניהם תש"ד הי"ד. שרד רק בנם מו"ה ישי לאוי"ט בבני ברק.

3. בנם הר"ר שמואל הי"ד, נזכר למעלה עם זוגתו בת-דודו, מ' אסתר ב"ר יוסף בערגער.

ה. צאצאי מו"ה יודא בערגער מקלויזנבורג וזו' מ' פאייע ראניא:

1-4. ב' בנים וב' בנות נספו: מ' שרה פרידא, מ' אסתר, ר' אפרים ור' ניסן מתתיהו, הי"ד.

5. בנם הר"ר פנחס זעליג בערגער ממושב בני ראם, נולד ד' תמוז תרע"ב, נלב"ע תשס"ג. זו' בזיוו"ר מ' חיה הענטשא גראבער נספתה עם ג' ילדיהם הי"ד. זו' בזיוו"ש מ' חיה רבקה ווייס (נלב"ע ט' ניסן תשנ"ה), ממנה בניו לאוי"ט: הר"ר

מרדכי, הר"ר דוד, הר"ר דב, ומ' ווייס בא"י, ובנו הר"ר יודא בב"פ (שהיה הויז-בחור אצל אדמו"ר מקלויזנבורג בעל דברי יציב, ותשו"ח לו על המידע הרב שמסר לי).

6. בנם חיים סיני בערגער בא"י.

ו. צאצאי ר' זאב וואלף בערגער מליסקא, לא נודע לי גורלם, וכאן אעלה את הנודע מהמאטריקל של ליסקא, ואם יש היודע יודיעני:

1. בת בשם ארז'בט מרגיט, נולדה א' סיון תר"ס, נישאה כ"ג אדר תרפ"ו לשאנדור גוטמאן מנירדהאזא.

2. בת בשם בשם אילונה, נולדה כ"ט שבט תרס"ב, נישאה א' ניסן תרצ"א לפנחס ווייס מליסקא, והיא זיווגו השני. פנחס דנן נספה עקד"ה הי"ד.

3. שמא היה בן ושמו יחזקאל שרגא, שנרשם שמו בין הנספים עקד"ה מליסקא.

ז. צאצאי מ' גיטל ובעלה הר"ר חיים יעקב מאזעס מזאגרעב:

1-5. שלושה בנים וב' בנות נספו עקד"ה עם משפחותיהם הי"ד: הר"ר יוסף צבי, מנחם, אברהם, לאה, רוחמה. בנו של הר"ר אברהם הי"ד נשאר לפליטה, הר"ר חיים יעקב מוזס בירושלים.

6. מ' חוה (נלב"ע ד' אד"ב תשל"ו) זו' אברהם ווייס בא"י.

7. מ' רחל פערל, נלב"ע ח' טבת תשס"ז בירושלים, בזיוו"ר זו' הר"ר אליהו האוער (נלב"ע י"ט תשרי תשכ"א). בנותיהם: זו' הרב מאיר שטערן, רב מושב מירון, וזו' הרב יהודה פאליי ז"ל (נלב"ע ט' תשרי תשע"ג).

ח. צאצאי מ' אילונה ובעלה הר"ר אברהם ווייס מצעהלים:

1. במפקד תרצ"ז בצעהלים נמנה בנם מאריץ (משה) יליד כ' טבת תר"ע, וזו' מטילדא אנגלוס.

ט. צאצאי מ' הינדל ובעלה הר"ר חיים ווייס מצעהלים-קלויזנבורג:

1. מו"ה יהושע וויס הי"ד, שו"ב בזענטא ובב'הוניאד, מח"ס כתר תורה הנזכר לעיל, יליד צעהלים תרנ"ח. זו' מ' אסתר בת מו"ה אליעזר יעקב ראזניטץ מזענטא, גורשו עם ילדיהם לרוסיה ושם נספו, הי"ד.

<2-3. במאטריקל צעהלים נזכרה לידת בנותיהם קאטלין בשנת תרנ"ו ושרה בשנת תר"ס>

י. צאצאי זו' הר"ר משה קליין:

1. הר"ר שלמה זלמן קליין, נזכר בין תורמי כתר תורה הנ"ל.

[תשו"ח אודות התמונות המצ"ב לש"ב הב' חיים שטיין והר"ר שאול ברגר הי"ו]

דוד אדלר
ירושלים

רבי שמעון פוקס מפרעשוב

בית חמיו ר' יוסף ויינגארטען משיראקא ומשפחת חתנו ר' אריה זלקא אדלר

ר' שמעון פוקס (שנת לידתו אינה ידועה - נפטר בתרצ"ג בפרעשוב) הוא אביה של לאה אדלר סבתנו (אשת ר' אריה זלקא אדלר ואֵם אבינו ר' חנינא אדלר), היה נשוי לשרה (ZALI ילידת תרכ"ד - נספתה תש"ב) בת יוסף וטאובה ויינגארטען משיראקא (סירוקא צפונית מערבית לפרעשוב, על מש' ויינגארטען לענפיה ומש' אדלר יסופר בהמשך). הוא הגיע מהונגריה לפרעשוב (ונפטר ונקבר שם).

בספר "מליצי אש" כרך ז' מאת הג"ר אברהם שטרן (עמ' סח), שהמציא לנו העורך הרב קינסטליכער בטובו, נכתב בהאי לישנא: "מור"ר שמעון פוכס ז"ל רב בפרעשוב, תלמיד הג"ר דוד שיק אב"ד טאקאי והג"ר יצחק גליק אב"ד טלטשווא והג"ר שמואל ראזענבערג אב"ד אונדסדורף, בתחילה ישב בסענדרא אח"כ הי' רב בשיראקא, ולבסוף רב דחברת משניות הספרדים בפרעשוב, הי' גדול בתורה מתמיד נפלא ומופלג בחסידות, נסע לכמה צדיקי הדור, בפרט להגהק"ר יחזקאל שרגא אב"ד שינעווע, הוא הו"ל פ"ב ס' עיר מקלט על תרי"ג מצוות מהג"ר דוד לידא עם מוסרי השלה"ק והגהות החיד"א (ורבו הגאון בעל באר יצחק העיר עליו שם בהסכמתו שהוא לומד תורה לשמה) וגם הניח הרבה ח"ת בכת"י וחיבר עמ"ס נדה (כ"כ לי הב' החו"ב ר' יחזקאל שטערן מפרעשוב נ"י) ונפטר כ"ו אדר תרצ"ג לפ"ק זיעוע"א".

על כך נוסיף, נבאר ונפרט מהמעט שידוע לנו:

ייתכן מאוד שנולד בטאלטשווא (TOLCSVA), אף שאין לנו תיעוד על כך למרות חיפושים נרחבים, מעמיקים וקדחתניים ברשומות ברשת (פירוט בהמשך).

באשר לשיראקא, מדובר כפי הנראה ב-SIROKA בסלובקית או SIROKE בהונגרית. ייתכן ששהה שם לאחר נישואיו לשרה (ZALI) לבית ויינגארטען בת המקום, וכיהן שם כרב המקום.

בתו לאה (סבתנו) ילידת תרנ"ב נולדה כבר ב-Ratvaj, כפר קטן ביותר בנפת SABINOV שבמחוז פרעשוב, כ-20 ק"מ צפונית מערבית לפרעשוב. כך שזו הייתה כפי הנראה עוד אחת מתחנותיו בטרם הגיע לפרעשוב מהונגריה.

בשנת עת"ר כבר התגורר ר' שמעון פוקס בסענדרא. ומשם הביא לבית הדפוס את הספר "עיר מקלט" העוסק ב"מניין המצוות וטעמיהן, עונשיהן ותיקוניהם" ושהודפס במהדורה קודמת בתרל"א והוא הדפיסו מחדש כשראה שעותקיו הקודמים אזלו ("כאשר ספו תמו"). באשר לסענדרא מדובר בעיירה SZENDRO בהונגריה הנמצאת כ-33 ק"מ מצפון למישקולץ במחוז בורשוד.

המהדורה של "עיר מקלט" שהוציא לאור שופכת אור נוסף עליו. הן ב"הסכמות" לספר והן ב"רשימת המתנדבים", שהיא רשימת התורמים להוצאת הספר. הרשימה הארוכה מעידה על מיקום קרוביו ידידיו וסביבתו, ברחבי הונגריה ובקליבלנד בארה"ב, בשנים תרס"ט-עת"ר כפי שעוד יפורט.

בהסכמת ר' אברהם יצחק גליק אב"ד טאלטשווא, שניתנה פחות משנה לפני פטירתו של כותב ההסכמה, נאמר על ר' שמעון פוקס עוד: "תלמודי ידיד נפשי כבודי ומרים ראשי ה"ה הרב המופלג גדול בתורה קולע אל השערה חריף ובקי זך ונקי ירא ושלם....". והג"ר שמואל ראזענבערג אב"ד אונדסדורף כתב שם: "ידידי הרב המובהק חו"ב בחדרי תורה יראה וחרד על דבר ה' כש"ת מה"ו מ' שמעון פוקס..".

קרובים בשם פוכס קשה היה לאתר ב"רשימת המתנדבים" הארוכה (אף שהיו שלושה בשם זה, אך לא מצאתי קשר משפחתי מוכח אליו) אך מצאתי קרובים רבים ממשפחת רעייתו שרה ווייסגארטען (כפי שיפורט בהמשך).

בפרעשוא הוא התגורר ברח' סלובנסקה 25, לא הרחק מבית משפחת אדלר ברח'

הסכמה.

מאת אדמ"ו הרב הגאון הגדול הצדיק המפורסם פ"ה מרן מוהר"ר **אברהם יצחק** זצללה"ה והכ"מ אבדק"ק **טאלטשווא** יע"א

בזה"ז

הן אף נפלו תלמודי ידיד נפשי כבודי ומרים ראשי הרב המופלג גדול בתורה קולע אל השערה חריף ובקי זך ונקי ירא ושלם חוקר בלוים בית שמעון פוקס מיר מוסגו בקיק **סערדנא** יע"א ואשר לי כי עולם במחכבתו מחבבתם ביתרה להצלות על מזבח הקדוש קצר יריק עיר **טקלב** על תריין ותלתין מלאי מגלחני קציעתי אשר כדשם בשבת הדליק ואתו קפו אמו הכשעבע לימים בכולה ומבקש הכסמתי לעורר לב אחיהו מכבדי ומובלני התורה לעמיד לבלבב שמחבתו להוליאם מכח אל המעשה. כי קצרם ידו להוליאות כלולה לבן תחת בזה לבקש ולחכן אם אחיהו ורודפי לדקה ומבקר כי יפתחו לו ידם ומבדיק לבדך על המונעי חיים ומלבד מלוה רבה זאתה להגדיל תורה ולהאדירה כי קצר מזה אוזן יקר מלוה פתוח בחכמים בעריכים בדברים בינונים ורקרים נוקף על זה מלוה גדולה להמוך יד תלמודי אחביב הלוח הלומד תורה לשמה ופוקד על ליאודו וכבידי מלאים ידו ושוקד בתורה בחיכיהם בחורה ומיי הדפסת קפר הקדוש עטרת לו מהר ומקד בשמחה להחליל לו ברכה ולביב היי כי לומד תורה מתוך הדחק ויראה לו מעגו ומחי בפמו ומעקיימו מיי יפלו ברכה מפמי האלקים.

הכ"ד לכבוד התורה יום ה' דקלימות תרפ"ח לפ"ק:

אברהם יצחק גליק
מפקיק מחלטשווא יע"א

מכתב

מהרב הגאון הגדול הצדיק המפורסם פ"ה מרן מוהר' **שמואל ראזענבערג** שליט"א אבדק"ק **אונסדארף** יע"א.

בי"ט יום ג' עקב שיו לפ' תבשים לפ"ק לומסלוקע יע"א.

היות כי ידידי הרב המופלג חריף בפלפלי תורה **ירא** וחרד על דבר ה' כמ"ש מסיו מ' **שמעון פוקס** כי מוקף לאור מהדם קפר הקדוש **עיר מקלט** על מ"ר מלוה ומכח **שקפר** הכיל ליל להקפיאות וגם **שכיר** מי **שם** פף עדכי ליכני רחוי לחיות עד **שמקבים** לך בחתי בזה לפקח מלפ כל יהודי ומכירני ומלמודים כלי ניקוח **שם** הקפר כיכל **שלח** הרב מרוח ממעון כי בכפף

בכפף מלח ומלבד שמלוה להניח **שם** הקפר הקדוש לחוך ביתו עוד מלוה גדולה לפחזיק מכי ברכי דרבנן דקילקי מיים מובלב מחוך הזיובב מחוך מיחזק על התורה ועובדיה מתיה בשבת בבוקר לומר מלח ה' מן השמים. הכ"ד הכותב לכבוד התורה ולומדי:

הק' **שמואל ראז ענבערג**
מחדקיק **אונ"ד** והגליל

הקדמה מאת המביא לבית הדפוס

יתברך ה'יוצר ה'נותן חכמה לבקרוב בהתכו. ומן שתיעים שנדילמו. וחכמה ועשר מוכנו. ובדבריו כוננו. והודיה הקדושה שכתלמו. ותרייב מלוה ליום לוחכו. ובשם בשלים רעים מיבריו. ובשיים בידיו. בחלמוד השלך החכם מכל חדש. קוף דבר הכל בשמוע **שם** הלמלים יחל לנים ומלוה עשה. וחת מלוחו שמור (זה מלוה לה **שבשם**) כי זה כל חחדם:

הנה מחברת הקדוש הזה כדשם פעמים רבות בחדיהות חחרות. ובחחריהם כדשם בחדיהות בשבת הדליק בי' הרב הגאון הקדוש מרן רבי לבי' זללה"ה מלבקק ז"ע כדי לזכות בו **שם** הרבים ושפלית מאור בשבתו. בקבלו עליו מלבביהם לילות לה ניחוח. ובעת קפו מוחו. ובעלת בחוני ובדילי חרן שחמתי להוליחו לאור מחדם. כדי לזכות **שם** הרבים קחוב מעגו שבעות ורב חיכוים. ובו ימלח פעמים לחשלים. וגם מיקיעים על חיוח חעתים על עבח ועל לח תעבים. **שם** חחוב מובלב ליל בחא לעולם. ולח חפבר לכל חדש לקיימן כפוויתו לעשות קיבוצים כלולה עכיח ידע עד כמה הגיע הפגם. ויקבל מלוח כבבדש ויפרח **שם** התבבועים וערך הפדיון יעיין בפוף בקוף מי' שליל בחבית ומחפיק **שם** ומי' הקקיים בשבית בשבת סיעד **שם**:

והמחבר הגחון הקדוש מ' דוד לידל שלליהים ז"ייע מי' ומחוחי קדושתי ובקפר **שם** הגדולים בחודיש זיל כתב שהי' חניל דקיק מחכמים בחתעוללתם בזמן מהריי **שממוהש** מ"ה' מניל דקיק קפרדים ומהריי הכיל הדפים בחתיל קפר הכיל הקדוש **שבר** מיבר הרב מבא בר מיימן המכוחב חלבחי בשבת ומציית ומבא לו בהשבו הקדוש **תרוכ**. ופ"ב הי' הבחון מחבתב ז"ייע בזמן מהריי חחבית וחביבו בעל **שמ"ך**

הנה מחברותינו מל המחבר ז"ייע מי' חביב מחוד חלל מלריקים חחלמיים. כחבר חחת **רושם** בחיבורו קפר **שוער** בזבח שהבה הקדוש המגיד **מקוזניץ** ז"ייע מתו ל**פרסיקו** מחדש כדי לזכות **שם** הרבים. הוח לח כביר כדשם ע**חדש**: **גלמין** לח שחקר כל בי מיבדחי וקיבחתי חלילה. **שבבו** מלוח דיבבן כדי לחשלים לבבן כחיב וגם **שפר** מלפחי ופלימי בפי **שוער** שבת בקדקדם **שפחן** כשבתר

קובצ'קה 3. הוא התפלל בבית הכנסת "חסידים", שנקרא גם "הקלויז הספרדי". אבינו סיפר לנו, ויותר מפעם אחת (כנראה שהיה גאה בכך מאוד), איך סבו זה היה שוקד על תלמודו יומם ולילה, כמעט ללא הפסק, וקורא בספרי קודש על גג הבית, לאור הירח. גם שתי אחיותיו סיפרו שלא הלך לישון כלל, אלא שתוך כדי לימודו היו נעצמות עיניו לפרקים וגופו היה נוטה קדימה עד שהתעורר.

דברים אלה עולים בקנה אחד הן עם מה שהתפרסם עליו לאחר מותו בעיתון היהודי של פרעשוב והן עם הכתוב על מצבתו המשוקמת (ראו תמונה). עם מותו התפרסם בעיתון הקהילה החרדית "Judische Nachritchen - Presov": "עדיין לא יבשו הדמעות שהזילה יהדות פרעשוב על אבדן ר' שלום משה הייזלר זצ"ל וכבר אנו מתוודעים ל"בשורת איוב", על מותו של הגיס, ר' שמעון פוקס זצ"ל, השווה לו בערכו, שהובא למנוחות ביום ו' (פרשת "ויקהל פקודי") לצדו של גיסו. ר' שמעון פוקס המוציא לאור המשכיל של "עיר מקלט" של החיד"א, היה סגפן, הכלוא בארבע אמות ההלכה, שעליו יודעי דבר אמרו כבר מזה זמן, שהוא שייך למעגל המצומצם של "יודעי הח"ן". כמו גיסו שאיתו היווה את ה"תרי צנתרי דדהבא". גם צדיק זה נישא על אלונקה ל"בית העולם" לאחר שהקיפו את ארונו ב"קלויז הספרדי" שהוא היווה את עטרתו. בגלל קוצר הזמן רק הרבנים ר' דוד נויווירט ור' יחזקאל יונגרייז יכלו להספידו במילים נוגעות ללב."

כאן נציין שר' דוד נויווירט רשום גם הוא ב"רשימת המתנדבים" של "עיר מקלט" מפרעשוב (אז עפעריעס) ככ"ד שנים לפני פטירתו של ר' שמעון. ועוד ראוי להעיר שר' דוד נויווירט היה דיין, שמשנת 873 ועד יום מותו ב-942, מילא את מקום רב העיר בין כהונתו של רב אחד למחליפו וכן בעת העדר הרב מהעיר. כן גם ר' יחזקאל יונגרייז כיהן כדיין בפרעשוב.

על מצבתו נכתב: "פ"נ אדם כשר, תלמיד חכם, גדול ועניו / תורתו אמנותו, וחסיד בכל עניניו / כל ימי חייו שם לילות כימים / למד מתוך הדחק תורה ברבים / מו"ה שמעון פוכס זצ"ל / בן מו"ה יואל ז"ל / נפטר בש"ט, כ"ו באדר תרצ"ג / תנצבה".

העובדה שהתאריך כו באדר התרצ"ג, מיוחס לר' שמעון בן אליהו, באתר של בית הקברות האורתודוקסי מעידה בוודאות די גדולה על טעות בהעברת שמו או מרישומי חברה קדישא או מהמצבה, אלא אם היה שם אביו יואל אליהו.

נודה לסיוע באשר לשנת הולדתו, שנת נישואיו וכן שם אמו, שמות נוספים אזרחיים או יהודיים של אביו יואל וכן שמות אחיו ואחיותיו ובני משפחה נוספים שיוכלו אולי להקל במציאת רישומים אודותיו ברשת. כאמור נראה שנולד בטאלטשווא (TOLCSVA) - שם נולד גם וילמוס פוקס, (לימים ויליאם פוקס, מייסד אולפני פוקס בארה"ב, שרשתות פוקס עד היום הנם על שמו) שנאמר לנו שהיה בן אחיו של ר' שמעון, אך לא נמצאו ראיות לכך (אלא אם שמו המוקדם של ר' שמעון היה מוריץ או משה דוד ושמו האזרחי של יואל אביו היה מרטון ואז, ורק אז, ניתן ליישב ההדורים. אך ייתכן שהקרבה ביניהם הייתה אחרת מכפי שנמסר לנו בעבר). נודה לסיוע גם בעניין זה מרישומי "מאטריכל" או רישומים אחרים שברשות או בהישג ידם של הקוראים. בנוסף, כל הערה או הארה באשר לתולדות חייו או משפחתו יתקבלו בברכה.

בית חמיו משפחת ויינגארטען

כאמור, ר' שמעון פוכס היה נשוי לשרה (ZALI ילידת תרכ"ד - נספתה תש"ב) בת ר' יוסף וטאובה ויינגארטען משיראקא (סירוקא 20 ק"מ מערבית לפרעשוב על דרך המלך לפופארד). אביה, ר' יוסף (היינריך) נולד בשנת תקע"ט ונישא בגיל 16 לטובה (טאובה) בת ר' שמעון לבית פרייריך (שהיה כנראה לוי) שהייתה מבוגרת ממנו בכ-3 שנים. ידוע שהיו לו תפילין שנכתבו ע"י סופר הסת"ם טיסמיניץ. היה לו יקב בשיראקא או בפרעשוב ונלב"ע בכ"ז חשוון תרל"ד ונקבר יום למחרת בשיראקא. היו לו שמונה ילדים - מקוצר המצע נמנה רק אותם ובנוסף נזכיר בפרק הבא את אלה שבאו בקשרי נישואין עם מש' אדלר. עוד נציין כאן עוד שב"רשימת המתנדבים" לעיר מקלט נמנים גם בני משפחת פרייריך.

הבכור ר' שלמה יהודה שכונה זלמן לייב נולד בשיראקא בשנת תר"ו, נישא בגיל 22 לטילא מאטעל (ילידת תר"ח) בת יעקב (ילידת תקס"ח) וחנה (ילידת תק"ע) הרדשטיין (או הרטשטיין) ועם נישואיו התגורר בכפר חותנו בבאלאשוואגאש, כפר שחדל להתקיים בקרבת הכפר ברזוביץ כ-30 ק"מ מזרחית לקסעמארוק (קעזמארק) שאל תוכו נבלע. שם נולדו לו 8 ילדים. כשהרים תרומה ל"עיר מקלט" סמוך לשנת עת"ר שבה הודפס הספר, התגורר עדיין בברזוביץ, אך סמוך לכך עבר לפרעשוב ושם מתה עליו רעייתו טילא מאטעל בכ"ח טבת תרע"ב. עם מותה עבר בבריאות לקויה למישקולץ להתגורר ליד בניו יוסף וצבי (כאשר בנו יוסף התגורר קודם לכן, כתורם לעיר מקלט עדיין בקעסמארוק). הוא נפטר במישקולץ בט"ז אדר תרע"ה ונקבר שם יומיים לאחר מכן (תמונה מצורפת).

על מצבתו נכתב: "פ"נ / איש צדיק פרוש וישר בקי בש"ס ופוסקים / למד הרבה ועשה והרביץ תורה ברבים / בעודהו רך בשנים התמיד ושם לילות כימים / בעת המלחמה בא מעפעריס הנה במכאובים / .... בחליו בעירנו לערך שבעים / בשנת תרע"ה יום ט"ז לאדר כש"ת מוה"ר / שלמה יהודה המכ' זלמן לייב / בן ר' יוסף ווינגארטען ע"ה / תנצב"ה".

יקצר המצע מלציין את בניו ובני בניו אך חלקם היגרו לארה"ב עוד בשלהי המאה התשע-עשרה וחלקם בטרם או עם פרוץ מלחמת העולם השנייה והם פרצו ורבו מאוד אך אל חלקם הגיעה הרעה והם נספו.

אחריו בסדר לידתם היה ר' יצחק ויינגארטען. הוא נישא לאסתר לבית הרשקוביץ והתגורר בפרעשוב. לו ולרעייתו היו תשעה ילדים. הוא היגר לארה"ב באנייה ויקטוריה, שהגיעה לנמל ניו-יורק ב-29 יוני 907 בהיותו בן 55!! עם מרבית צאצאיו (להוציא בכורו ארמנד, יליד תרל"ז, שהיגר לפני כן לצרפת - ועוד שלושה מבניו שהיגרו לפניו לקליבלנד, אוהיו). היה זה אחרי שרעייתו אסתר, אם ילדיו כולם, נפטרה.

ברשימת "המתנדבים" של "עיר מקלט" שהוציא לאור גיסו ר' שמעון פוקס, כאמור למעלה בשנת תע"ר, נמצא כתוב: מ"קלעוולנד במדינת אמעריקא": "מו"ה ר' יצחק ויינגארטען נ"י, בנו ר' יוסף נ"י, בנו הבח' מרדכי נ"י יח', בנו הבח' לבי הירשל יח', בנו הבח' דוד יח'". זה מעיד שכשנתיים לאחר בואו לאמריקה, כבר יכול היה ר' יצחק, או שמצא שמן הראוי הוא, לתמוך כספית בספר שהוציא גיסו לאור, בשמו ובשם ארבעה מבניו, שכבר הגיעו למצוות באותה עת ושהו עמו.

ר' יצחק נשא לאשה ב-כ"ו בתשרי תרע"ז, בנישואים שניים, את אמם של כלתו (אידה) וחתנו (פיליפ – שהיה גנרל עם כוכב אחד בגייסותיו של פטון במלה"ע השניה) לבית ברוס. הוא החל את חייו בארה"ב בקליבלנד ושם גם נפטר, בגיל 78, בשנת תר"צ. מרבית צאצאיו פזורים ברחבי ארה"ב.

אחריהם בסדר לידתם לפי המפקד שנערך ב-869, נמנו בשיראקא, מרקוס (854) ואנה (858) שלא ידוע עליהם דבר.

אחריהם בסדר לידתם פסיה, שכונתה גם פפי (ילידת 860 – זוספינה במפקד). פסיה נישאה לר' שלום משה הייזלער, שנולד בברזעביץ, והוריו עמנואל (אהרן מנחם) ומאטל לבית גרסטל. הם נישאו ב"ב טבת תרמ"א בהיותו בן 22 בעוד פסיה ווינגארטען הייתה בת 20. העדים היו יצחק (איגנאץ) ווינגארטען (אח הכלה) וצבי (הרמן) נויהאוזער. הרב: עמנואל הייזלער (כפי הנראה אב החתן). הם התגוררו עם משפחתם בפרעשוב ושם נפטרו ונקברו.

על מצבתו המשוקמת של ר' שלום משה (הצמודה לזו של ר' שמעון פוכס - תמונה מצורפת למעלה) נכתב: "פ.נ. / ת"ח גדול שם לילות כימים / משניות שגורה בפיו כל הימים / מו"ה שלום משה בן / מו"ה אהרן מנחם הייזלער ז"ל / נפטר בש"ט בן עה שנים / ל' שבט תרצ"ג / תנצבה".

ראוי לציין שברישומי בית הקברות האורתודוקסי בפרעשוב רשום א' אדר. נראה שזה תאריך קבורתו - יום לאחר פטירתו. לפי רישומי בית הקברות האורתודוקסי בפרעשוב פסיה רעייתו נפטרה (או נקברה) בב' תשרי תרצ"ו.

בספר "מליצי אש" –כרך ח' מאת הג"ר אברהם שטרן (עמ' 59), שהמציא לנו העורך הרב קינסטליכער, נכתב עליו: "מור"ר שלום משה ז"ל הייזלער מפרעשוב. למדן גדול וצדיק מתנהג בפרישות, ששה סדרי משה היו שגורים על פיו, ואף רגע אחת לא ביטל מלימודו, בתחילה הי' שו"ב, ופרק עול זה מעל שכמו, וישב בדחקות עה"ת ועבודה יומם ולילה בביהמ"ד ולמד עם תלמידים הגונים, ומחדש ח"ת הרבה בטהרה, נפטר ל' שבט תרצ"ג לפ"ק זיעועכי"א (כ"כ תלמידו החו"ב ר' יחזקאל שטערן נ"י מפרעשוב)"

מרבית צאצאיהם נספו וחלקם נמצאים בא"י.

אחריה בסדר לידתם הייתה שרה רעיית ר' שמעון פוכס כמפורט למעלה (סבתא-רבתא שלנו).

אחריה בסדר לידתם היה SALAMON (SAMU במפקד). אולי שמו העברי שמואל ולא שלמה, כי אחיו הבכור היה הרי שלמה) שנולד בשיראקא ב"ג שבט תרכ"א ונימול ביום השמיני ע"י ליאון פאבער <אולי ר' אשר בנימין לעמיל פאבער שגר בשיראקא, ונפטר בטארנא בשנת תר"ע בן פ"ז שנה. "לאו פאבער" מצאנו זכרו בשנת תרמ"ו כרב ממלא מקום בשיראקא> (סנדקים: צבי (הרמן) וויטזענהופער ורזי ניומאן).

ולאחריו פינקוס (כנראה פנחס) נולד ז' סיון תרכ"ז ונימול ביום השמיני ע"י ליאון פאבער (סנדקים: מרקוס גרוס והני דויטש). הוא נפטר כילד בן 9 ב-י"ז אייר תרל"ו.

משפחת אדלר מצעהלים

ר' אריה אדלר

אנו בניו של ר' חנינא (אלפרד) אדלר יליד פרעשוב (תרע"ט-תשמ"ב). אביו ר' אריה זלקא (יליד תרמ"ח - תמונה מצ"ב) הגיע לפרעשוב בתרע"ז-ח' מצעהלים ונשא לאשה את לאה בת ר' שמעון פוכס בפרעשוב. נמנה על טרנספורט המשפחות שיצא מפרעשוב ב- 13 מאי 942 ונספה כפי הנראה בטרבלינקה באותה שנה עם רעייתו ומרבית ילדיו וכן אמו וחמותו.

הפרטים הידועים על משפחתו בצעהלים הם כדלקמן: בספר: 'קהלת צעהלים וחכמיה' הוצאת מכון "זיכרון", בני ברק, תש"ס" מופיע הרישום כדלקמן שנעשה על סמך מפקד הקהילה משנת תרצ"ח: "אדלר. מרת צעציליה אדלר לבית רייך [אשת ר' חנה (הענריק) אדלר ב"ר זלקא אדלר ומרת אסתר לבית שלזינגר. נפטר בן פ"ד שנה ד' אייר תרצ"ג]. [בתם: מרת אסתר אשת אלברט ב"ר שמואל שפיגל ומרת קאטאלין לבית שפיגל מנוינקירכען].

לפי מייל שהתקבל מהרב קינסטליכר "הנתונים שכתבתי בספר על צעהלים הוא על פי המקורות הבאים: ברשימת התושבים בצעהלים תרצ"ח: Cacilia Adler לבית Reisch ילידת 28 אוקטובר 858. - ברשימת הפטירות הרשמי: 30 אפריל 933 נפטר Adler Heinrich בן selka ו-Schlesinger Eszter בן 84, אשתו Reisch Cacilia. - ברשימת הנישואין הרשמי: 11 אוגוסט 912 נישואי Spiegel Albert יליד 13 מרץ 884 ב-Neunkirchen בן Samuel ו- Spiegel Katalin עם Eszter ילידת 23 דצמבר 882 בצעהלים בת Henrik Adler ו- Cecilia Reisch. - בפנקס הח"ק צעהלים: מ' חנה אדלער בן אסתר נפטר' ביום ד' אייר תרצ"ג ונקבר' בו ביום. - לצערי במקורות הנ"ל אין ידיעה על מוצאם של הזוג אדלר - לשם כך צריך לבדוק בפנקסי הנישואין של צעהלים [לפני 882 שכן אז נולדה בתם], אולי נרשם חתונתם ושם בדרך כלל יש ידיעה על מקום לידתם".

ממידע זה וממידע נוסף שליקטתי מהרשת וקבלתי ממקורות נוספים עולה התמונה הלא שלמה הבאה: בעוד שצילה (סיסיליה) נולדה בצעהלים (לפי רשימות הנרדפים), לא ידוע אם חֶנה (הנריך) שנולד בשנת 849, נולד בצעהלים או באחת מ"שבע הקהילות" או במקום אחר. כנראה שבשלב מאוחר יותר, לא ברור מתי, עברה משפחתו לצעהלים וחיה שם עד למותו של ר' חונה וגירושה של צילה רעייתו באנשלוס ב-938, משם הגיעה, כנראה ישירות, לפרעשוב ונספתה בשואה.

באשר לצאצאיהם: בנם הבכור היה ככל הנראה משה אדלר (לא ברור אם היה זה משה אדלר שנישא לרחל הייזלר וגר בפרעשוב ומופיע גם ב"רשימת המתנדבים"

ל"עיר מקלט"). צעירה ממנו הייתה אסתר חיה, (שלאחר נישואיה לאלברט שפיגל ב-912, כמתואר למעלה), נישאה לצבי (הרמן) ויינגארטען ב-918 (בנו של שלמה יהודה הנזכר למעלה ולכן בן דוד של לאה אדלר). גם הם ורבים מבני משפחתם נספו בשואה. אחריה בסדר לידתם, היה ככל הנראה אריה, סבי, שנולד ב- 30 ספטמבר 888 ב-Brand-Laaben, district of St. Pölten in Lower-Austria. ואחריו ישראל, שנהרג במלחמת העולם הראשונה כחייל בצבאו של הוד מלכותו. הצעירה מכולן הייתה יהודית שנישאה ליוסף הייזלר, הם התגוררו בפרשבורג. בנם אשר מת בקופצו לנהר לפני המלחמה (השניה) כשראשו נחבט בגזר עץ שנחבא מתחת למים. אביו יוסף נעלם במלחמת העולם השנייה ברוסיה ועקבותיו לא נודעו. יהודית וצילה אמה הגיעו לפרעשוב והתגוררו שם יחד עד טרנספורט המשפחות, ממנו לא שבו.

הישיבות בהן למד אבי ר' חנינא אדלר

ר' חנינא אדלר

אבי ר' חנינא אדלר (תמונה מצורפת) נולד בשנת התרע"ט בפרעשוב לר' אריה אדלר וללאה בתו של ר' שמעון פוקס (כמפורט למעלה). הוא היה הבכור, ולאחריו נולדו ר' שלמה (תר"פ, נספה), אסתר (נולדה תרפ"ב, הגיעה לא"י בתרצ"ט), גבי (תרע"ד נפטרה כבת 5 מתאונה), הדה (תרפ"ו ניצלה ועלתה לא"י בתחילת תש"ט), שלוש הבנות הקטנות חיה (תרצ"א), איטה (תרצ"ג), חנה (תרצ"ד) נספו.

באשר לאבינו ר' חנינא אדלר, ידוע לנו שבגיל 12 לערך החל ללמוד בישיבה קטנה בעיירה אנושבצה. כנראה המדובר בעיירה Hanusovce n. Toplou (האנשוביץ) הנמצאת כ 23 ק"מ מזרחית לפרעשוב, שם כיהן ברבנות הג"ר יואב אדלר משנת תרפ"ב עד שנספה בשנת תש"ג. עם בואו ייסד גם ישיבה במקום, ובתקופות מסוימות היא מנתה למעלה ממאה תלמידים. על הישיבה ראה 'ישיבות הונגריה בגדלותן ובחורבנן' ח"א עמ' 168.

באשר לישיבה הגדולה שבה למד, ידוע לנו שלמד בטירנוי (בגרמנית, או טרנא באידיש) המצויה בסלובקיה, כ-43 ק"מ צפונית מזרחית לברטיסלבה (פרשבורג). כמו כן ידוע לנו שהרב מיכאל דב וייסמנדל היה רבו המובהק של אבי. הבעיה שעולה משתי עובדות אלו היא שידוע שהרב מיכאל דב וייסמנדל חתנו של הרב שמואל דוד אונגר הנודע נלווה אליו במעברו בשנת תרצ"א מישיבת טירנוי לישיבת נייטרא. בעוד שאבי הגיע לישיבה בהיותו בן 15-16 בערך, דהיינו בשנת התרצ"ד-התרצ"ה.

ייתכן שההסבר לסתירה נעוץ שהישיבה בניהולו בנייטרא נשאה את השם "ישיבת טירנוי" בשל המוניטין רב השנים של הישיבה (למרות שידוע שרק חלק מהתלמידים

עברו איתו ושפרנסי טירנוי ניסו להניאו ממעבר זה וגם שהישיבה הממשיכה בארה"ב נקראת נייטרא ולא טירנוי).

נודה אם מי מהקוראים על סמך ידע או רשימות יכול לסייע בידנו באחד מהנושאים

בניו של ר' **חנינא אדלר** ז"ל

בשולי המאמר:

ברשימת המתנדבים לספר עיר מקלט הנ"ל, נזכר בקהלת קירכדארף: "מ"ה חנינא ווינגארטען, בנו מ"ה חיים שאול וו"ג". כפי שיובא לפנינו הרי אביו היה ר' יוסף. ולפי זה מסתבר שהמדובר בבן נוסף של ר' יוסף ווינגארטען משיראקא וגיסו של ר' שמעון פוכס המו"ל של עיר מקלט. אולי הוא הבן 'מרקוס' הנזכר למעלה שנולד בשנת תרי"ד.

רבי חנינא נפטר בשנת תרע"ח בן ס"ג שנה, ומנו"כ בקירכדארף. על מצבתו נחרטו השורות הבאות: פ"ט / איש יקר רוח ירא וחרד / על דבר ה' אזר כגבור חיל / לעשות רצון קונו במסיר' נפש / באמת בלי שום פנוי' התנהג כל / ימיו בחסידות גידל בניו ובנותיו / על ברכי ודרכי התורה והיראה / בשקידה רבה וריחק אותם מלימוד / חכמת חיצוניות בתכלית ההרחקה / מו"ה חנינא ע"ה / בן מו"ה יוסף ווינגארטען ז"ל / נפטר בש"ט בן ס"ג שנים ח"י סיון / תרע"ח לפ"ק / ת'נ'צ'ב'ה'.

אלמנתו מרת חנה עלא נפטרה בשנת ת"ש ושם מנו"כ. וזה אשר חרות על מצבתה: פ'נ' / האשה הכשירה והצנועה / מ' / חנה עלא / בת מ' שלמה ע"ה / אשת הרבני מו"ה חנינא / ווינגארטען ז"ל /נפטרה בש"ט / ביום ג' לחודש טבת ת"ש לפ"ק / ת'נ'צ'ב'ה' / **חנוך** בנ' לתורה - **ע**דות על נשמתה הטהורה / **נ**יהגם בדרך הישר - **ל**ימדם תוכחת מוסר / **ה**אכילה מלחמה לאביונים - **א**כלו וברכו לרבונם.

בתו מרת רחל [נפטרה ט' אדר תש"י], אשת הג"ר אליקים געציל ואלד, ראש הח"ק בקירכדארף ולאחר השואה כיהן שם כרב המחוזי. לאחר מכן רב בבאדנהיים. נפטר בירושלים כ' שבט תשמ"ג.

הרב **אילן גרינוולד**
מודיעין עילית

אודות רבי אברהם יונתן ליב קריצלר בבאניהאד

ייחוסו למעלה בקודש, ודברי תורה בשמו

סבתי ע"ה - מרת חיה שרה, אשת סבי הר"ר נפתלי צבי גרינוולד ז"ל [ראה 'עלי זכרון' 14 עמ' עו], היתה בתו של רבי משה גאנזל ז"ל מהעיירה בערצעל, במחוז נוגראד, צפונית-מזרחית לבודפשט. רבי משה היה נשוי למרת פויערל בת רבי אברהם יונתן ליב קריצלר זצ"ל, מהעיר באניהאד (באנהרט), שנולדה לו מאשתו בזיווג שני - מרת בלומה בת האנעלע קרויס מק"ק ראאב - משפחת כהנים.

רבי אברהם יונתן ליב קריצלר

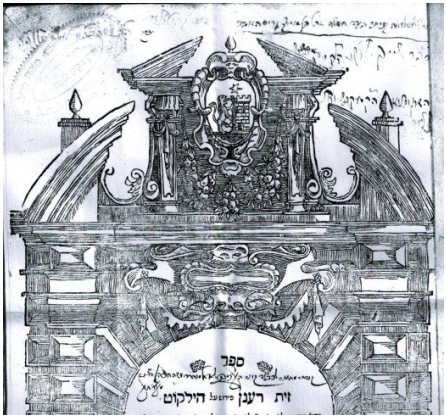
אביו של רבי יונתן ליב - רבי יעקב קריצלר, היה נשוי למרת אסתר מלכה, בת רבי אברהם הלוי פולק, שהיה דור ששי בן אחר בן לרבי יעקב פולק זצ"ל, מייסד "שיטת החילוקים".

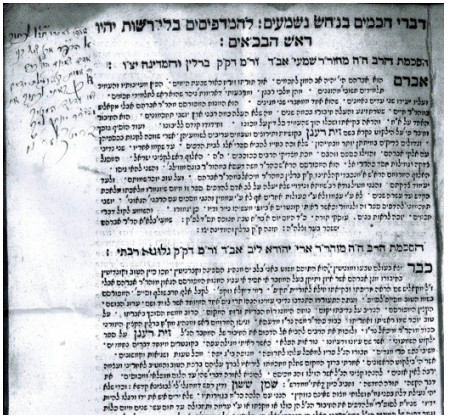
כך נהיה רבי יעקב קריצלר גם שאר בשר לאחיה - רבי יצחק זעקל הלוי פולק זצ"ל (תלמיד מובהק למרן החת"ס זצ"ל), אביו של רבי משה פולק - בעל ה"וידבר משה". כידוע, רבי משה ואביו תרמו רבות לצביונה הרוחני של באניהאד, כאשר בשנת תרל"ב רבי משה פולק עלה לכהן פאר כרב אב"ד וראש ישיבה בקהילת החרדים שם. הוא היה הרב הראשון לקהילת החרדים שהוקמה אז, ואביו הגדול עבר בזקנותו לגור שם כדי לעזור לבנו בהרבצת תורה בישיבה.

מלבד קרבת רבי יונתן ליב קריצלר למשפחת פולק דרך אמו, הוא נהיה גם מחותנו של ה"וידבר משה", כאשר השיא את בתו מרת רבקה לבנו רבי אברהם פולק, שהיה אח"כ דיין ומו"צ בבאניהאד [החתונה היתה ביום א' ל"ג בעומר שנת תרנ"ב, כמ"ש חתנו בספר תיקון משה שבסו"ס וידבר משה בראשית, נישואין אות ח'].

רבי יונתן ליב היה גם מיוחס לגאון המקובל רבי יצחק זעקל הלוי שפיץ זצ"ל, שהיה רבה הראשון של באניהאד שנים רבות קודם לכן [בעל מח"ס ברכת יצחק עה"ת, ביאור יצחק על הגש"פ, ויעתר יצחק על תהלים]. היחוס הוא דרך חותנו של אביו רבי יעקב קריצלר, רבי אברהם פולק, שהיה נשוי לרעכיל בת רבי ישראל שפיץ, בנו השני של רבי יצחק זעקל.

אביו של רבי יצחק זעקל שפיץ - רבי יששכר בערמן, היה חתנו של "הרב הגדול המפורסם בדורו", רבי עוזיאל מקאליש זצ"ל, ולמעלה בקודש.

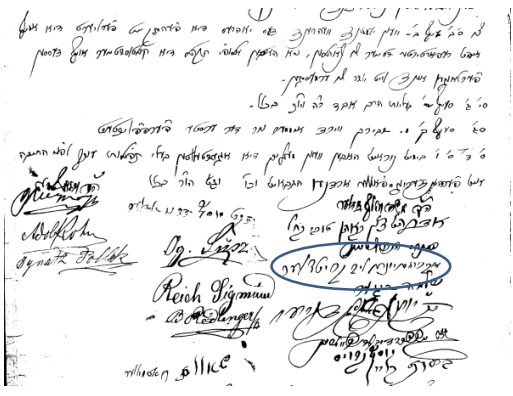

רישומים על ספר זית רענן (נמצא ברשות האחים פולק משווייץ-אנטוורפן). - בעמוד השער למעלה מצד ימין חתימת רבי איצק גריסהבר אב"ד פאקש ומצד שמאל חתימת בנו רבי משה פאקש [כידוע הספרים שבעזבונו נקנו ע"י רבי זעקל פולק ובנו רבי משה פולק. ולכן יש חותמת של בנו רבי אברהם ב"ר משה פולק]. למעלה באמצע חתימת דוד קריצלר, ובשורה שלאחר מכן חתימת רבי יעקב שמואל קריצלר [בנו של רבי יונתן ליב]. באמצע העמוד חתימת צבי ב"ר משה הכהן מקראקא [לא מזוהה]. - בעמוד השני: אעפ"י שאסרו חז"ל לכתוב על הספר, אבל שיש בני אדם שאינם הולכים ד' אמות בלא נטילת ידים, על כן באתי לכתוב את שמו ודוד המטיב / מהור"ר יונתן ליב קריטצלער נ"י [מתיבת 'מהור"ר' נראה שזה אינו מכתיבת ידו של רבי יונתן ליב, אולי מהמלים 'ודוד המטיב', יש להניח שכתב זאת אחיין שלו, או שאולי הכותב שמו דוד, וצ"ב תיבת 'המטיב'].

רבי יונתן ליב היה לוחם מלחמות ה' לאמיתו, במסירות נפש.

כידוע, בשנת תרל"ב נפל דבר בהונגריה - פילוג הקהילות. גם על באניהאד לא פסח הניתוח הזה, שנועד להציל את מה שניתן, למען לא תרד שארית ישראל שאול מטה. בעיר זו עשתה ההשכלה שמות באופן מיוחד, עד כדי כך ששנים לפני הפילוג גרשו המשכילים מהקהילה את האב"ד רבי יצחק משה פערלס זצ"ל, ע"י כתבי פלסתר שמסרו לממשלה עליו. וכך כבר משנת תרי"ד לא היה רב אורטודוקסי בקהילה, עד שנת פילוג הקהילות בהונגריה, שאז קמו מעט יראים מהקהילה ופרשו ממנה, וייסדו קהילה נפרדת.

חתימת ראי"ל קריצלר על תקנות קהלת באניהאד

רבי יונתן ליב נמנה על ראשי מייסדי הקהילה החרדית בבאניהאד. בסוף לוח 'חודש בחדשו' - תשס"ג, מובאים תקנות הקהילה החרדית בבאניהאד,

בסופן הוא חתום עם שאר חברי הקהילה המייסדת (רצ"ב צילום מגנזי מכון 'זכרון').

הוא היה גם גבאי של התלמוד-תורה שם. בעיתון "שבת אחים" מובאת מודעה ממנו בקשר לצרכי הת"ת [רצ"ב צילום. תרגום המודעה: "**דרוש מלמד תינוקות** - התלמוד-תורה של הקהילה היהודית במקום, מחפשים מלמד תינוקות שלישי לשיעורי חומש וגמרא. המשרה מאפשרת הכנסה שנתית בסך 400 גולדען. המעונינים, שהם יכולים להיות גם בחורים, ישלחו בכתב פרטים כולל גיל, מצב משפחתי, באופן הכי מהיר. מודגש בזה שרק אלה שהגבאים של הת"ת יודיעו להם, הם יוכלו לבוא. פה באניהאד, ד' תצא תרל"ז לפ"ק. ה"ק אברהם ינתן ליב קריטצלער, גבאי דתלמוד תורה דפה"]. כמו כן נזכר במס' גליונות שם שנדב צדקה לעניי ארץ הקודש ועוד.

מלמד תנוקות נעזוכט.

דיא תלמוד תורה דער היערטינגען ייִדיש, אַרטה' קולטום-נעמינדע זוכט איינען דרישטען מלמד תנוקות צום אונטערריכט פֿאַן חומש וגמר'. דיעזע שטעלע ביעטעט אויסזיכט אויך אין יאהרליבעם איינקאָמען פֿאַן 400 גולדען. רע' פֿלעקטאנטען, וועלכע אויך בחורים זיין קאָנענען, מאָגען איהר בתבים, נעבסט אננאבע איהרעם אלטערס אינד ענטוועלל פֿאמיליענ-צושטאנד, מאָגליכסט אן דען נעפֿערטינטען איינזענדען. עם ווירד אויסדריקליך בעמערקט, דאס נור דיא פֿאַן דען גבאים דתלמיד תורה בערופֿענען היעהער קאָמענען מאָגען.

פה באָניהאד, ד' תצא תרל"ז לפ"ק.

ה"ק אברהם ינתן ליב קריטצלער,
גבאי דתלמוד תורה דפה.

2—

"קניתי מהוני לכבוד צורי וקוני הק' אברהם יונתן ליב קריטצלער"

נכדו, ר' יצחק גאנזל ז"ל, סיפר לי שפרנסתו של רבי יונתן ליב היתה מיקבים, והיו לו חביות יין כל אחת בגודל חדר שלם.

בעת לידתו נקרא שמו בישראל "יונתן ליב", אך הוא נרדף ע"י המשכילים בעקבות מסירותו להקמת הקהילה, ומחמת זה ברח לוינה, שם חלה בדלקת ריאות ונהיה חולה מסוכן, ואז הוסיפו לו את השם "אברהם", וב"ה חזר לאיתנו.

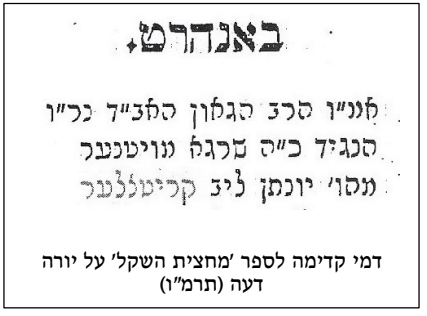
בהקשר להוספת השם, הנה קוריוז משעשע שאירע שנים רבות אחר כך, שמעתיו לפני כמה שנים מצאצא של הרב קריצלר בן אחר בן, ומעשה שהיה כך היה:

המהרי"ץ דושינסקי זצ"ל למד בבחרותו בישיבה בבאניהאד אצל ה"וידבר משה", יחד עם אחיו הגדול ר' מתתיהו,

ורבותיהם לא זזו מחבבם. הם היו סמוכים על שולחנו של הרב קריצלר בשבתות.

שנים לאחר מכן למדו נכדיו של הרב קריצלר בישיבת המהרי"ץ בחוסט. הראשון, אברהם יונתן ליב שנקרא על שם סבו. והשני, משולם. הם היו בני רבי יעקב שמואל קריצלר.

כנהוג בישיבות הונגריה, הרב היה נוהג לבחון את התלמידים כל שבוע על הנלמד. הם היו מחולקים לשלוש קבוצות לפי סדר א"ב. לפעמים לא היה סיפק ביד הרב לבחון את הקבוצה השלישית, והיה בוחן אותם שבוע אח"כ על כל הנלמד במשך שבועיים. כמובן שקבוצה זו "סבלה" מדי פעם מכך, כיון שהיו צריכים לשנן למבחן כמות כפולה של חומר הלימוד...

באנדרט,

מ"ו מרכז הגמון המצ"ך כ"ו
הנגיד כ"ה ערגה עוויטנעבר
משו' יונתן ליב קריטלנער

דמי קדימה לספר 'מחצית השקל' על יורה דעה (תרמ"ו)

עקב כך, בחור אחד שהיה בקבוצה השלישית, החליט לעבור לקבוצה אחרת. עשה מעשה, והודיע לאחראי ששמו המלא כולל בתחילתו גם את השם אברהם, וכך עבר לקבוצה הראשונה.

לימים התלמיד נפל למשכב, ואמו באה למהרי"ץ ובקשה שיתפלל עליו שיבריא, ומסרה לו את שמו, כמובן ללא תוספת השם אברהם. המהרי"ץ אמר לה שכפי הידוע לו בנה נקרא גם בשם אברהם, אך האמא אמרה לתומה שלא היו דברים מעולם. כך התגלתה התרמית של הבחור, ולאחר שהבריא החזירו אותו לקבוצה השלישית...

בעקבות זאת שאל המהרי"ץ בבת-צחוק את נכד הרב קריצלר, האם גם הוא הוסיף לעצמו את השם אברהם בשביל אותה מטרה, שהרי כפי שזכור לו למהרי"ץ מעת לימודו בבאניהאד, אביו היה נקרא רק יונתן ליב. הנכד השיב לרבו שהוא נקרא אברהם יונתן ליב מעת לידתו, ואינו יודע פשר דבר, אך ישאל את אביו על כך. אביו השיב לו על השתלשלות הוספת השם של סבו כנ"ל.

לאחר שנות דור, סיפר את הסיפור הזה הר"ר משולם קריצלר ז"ל ב"וורט" של אחד מהצאצאים. באותה מסיבת תלמידי חכמים ישב גם הג"ר שמואל ווזנר זצ"ל בעל 'שבט הלוי' [הוא היה בקירבת משפחה עם הרב משולם], ולאחר ששמע את הסיפור, נענע ואמר שידוע שכל אלו שלחמו במתחדשים זכו לדורות ישרים מבורכים.

רבי יונתן ליב קריצלר נפטר בבאניהאד בד' ניסן תרס"ב, ושם מנוחתו כבוד. על מצבתו נחרט:

איש חי רב פעלים יושב אהלים מפוארים ומהוללים במקהלים / פ' נ' / הרבני המופלג החרוץ צדיק תמים / מהור"ר / אברהם יונתן ליב / קריטצלער / ע"ה / **אי**ך נפלו גבורים משיבי מלחמה שערה, / **בכו** וספדו קוננו והילילו בנפש מרה, / **ר**חק ממני מנחם משיב נפשי באהבה מסותרה, / **ה**וסר המצנפת כליל טוטפת נפלה מראשי עטרה, / **מ**חמד עיני אשר נפשי בושעו תשורה, / **י**שועות גדולות עשה בישראל מתניו אזר גבורה, / **ונתן** מלחמו לחם אבירים לדל נמצא עזרה בצרה, / **לבבו** היה נאמן לאלקים ולישראל נקי כפים ברורה, / **י**גע וטרח בכל נפשו ומאדו להדריך ביתו אחריו ישרה, / **בניו** לימדם ושננם תורה הקדושה מצות ה' ברה, / **קדשם** וחנכם ביראת שמים בתמימות וטהרה, / **רץ** כצבי לעשות רצון אביו דקדק כחוט השערה, / **ל**יושנה החזיר עטרה בדת אמת לבנות הגדרה, / **ערוך** שולחנו בגן עדן שתול בחצרות בתפארה. / נפטר יום עש"ק ד' ניסן שנת תרס"ב לפ"ק / ת'נ'צ'ב'ה' / שם אמו מלכה אסתר.

לא הבאתי כאן רשימה כוללת של משפחתו, יוצאי חלציו, תמונות ומצבות שלהם וכו', כיון שאין לי מספיק מידע כדי להביא דבר שלם בזה. למי מהקוראים שיש חומר בענין, אשמח אם יצרף לגליון הבא.

דברי תורה מאת רבי אברהם יונתן ליב קריצלר זצ"ל

להלן מעט דברי תורה שמצאתי בשמו בספרים "וידבר משה" ו"תיקון משה" [המחבר לא מזכירו שם כמחותנו, אלא כ"שאר בשרי", כיון שהנישואין היו אחרי פטירת ה"וידבר משה" שהיתה בג' מרחשון תרמ"ט].

❖ [בראשית ד, ג-ה] אמר אברהם [=בנו של ה"וידבר משה", חתנו של רבי יונתן ליב]: למען האמת אציג פה מה ששמעתי מ**מו"ח הרבני הצדיק מה"ו יונתן ליב נר"ו**, בפס' **ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה וכו' והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו וכו' וישע ה' אל הבל וכו', ואל קין [ואל מנחתו] לא שעה** וכו', לולי דברי רש"י הקדושים בטעם שלא פנה ה' אל קין [=שהביא מן הגרוע], י"ל בשנתבונן בלשון הכתוב גבי קין נאמר מפרי האדמה, ובהבל נאמר מבכורות צאנו, באה תוה"ק להאיר עינינו לדעת שהבל הביא משלו, אבל קין הביא גזל, ולכן לא נאמר מפרי אדמתו כמ"ש גבי הבל מבכורות צאנו (עיין פרשת משפטים, נאמר [שמות כ"ג י"ט] ראשית בכורי אדמתך וכו', ודרז"ל [ביכורים פ"א מ"ב] להוציא גזלן). - ולא רחוק הוא, כי לפי דברי רז"ל ידענו שחומד ממון אחרים היה, דהרי הרג הבל אחיו מפני הירושה, עיין רש"י

פרשת נח בפסוק [ט' כ"ה] (וייקץ נח מיינו וכו') [ויאמר ארור כנען], מכל שכן שלא ימנע להביא קרבן גזול, וכבר נאמר [ישעיה ס"א ח'] אני ה' שונא גזל בעולה, ולכן לא שעה אל קין ולא מנחתו, ודפח"ח [שמעתי יום ב' נח ער"ח מרחשון תרנ"ד]. (וידבר משה פרשת בראשית)

❖ [במדבר טו, כב] **וכי תשגו וכו' מכל מצוות ה'.** דרז"ל בעבודה זרה, עיין הוריות דף ח' [ע"א] אמר רבא ואמרה לה כדי, אמר קרא וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה, איזהו מצוה ששקולה ככל המצוות, הוי אומר זו עבודה זרה. וקשה לי מנ"ל, דילמא בשבת איירי קרא, דהא מומר לחלל שבת הוי כמומר לע"ז, כדאיתא בחולין דף ה' [א"ה: וכן הק' בספר עמק הנצי"ב בספרי כאן פיסקא ה', ועיי"ש]. **וש"ב הרבני מו"ה יונתן ליב נ"י** תירץ, משום דבשבת דוקא בפרהסיא הוי מומר לכל התורה, דבעינן החציף [עיין עירובין ס"ט ע"א], א"כ לא שייך לומר דקרא בשבת איירי, דהרי קרא בשוגג איירי, ובשוגג אפילו בפרהסיא הוי כצנעא כמובן, דהא לא החציף, א"כ שבת בשוגג כשאר מצוות, משום הכי מוקמינן בע"ז דאין חילוק בין פרהסיא לצנעא, וא"ש. (וידבר משה, בהלכה למשה פרשת שלח)

❖ [במדבר לא, יז] **ועתה הרגו כל זכר בטף וכל אשה כו' הרוגו.** אמר אברהם [=כנ"ל אות א']: תמה **מו"ח הרבני מ' יונתן ליב נ"י**, הא כבר נאמר לעיל [פס' ז'] ויהרגו כל זכר, ומה בעי עוד. ותירץ כיון שהחיו כל נקבה, ובהם ג"כ מעוברות, ואשתכח דילדו מעת המלחמה עד שבאו אל משה, גם אותן זכרים צוה להרוג, עד כאן דפח"ח. (וידבר משה פרשת מטות)

[אמר המעתיק: הנה מש"כ "ויהרגו כל זכר" אינו כולל טף, אלא הגדולים בלבד, כמ"ש רבנו בחיי שם וכ"ה באבן עזרא, ולכן צוה עכשיו להרוג כל זכר גם בטף, ופשוט. אכן כדברי זקני ראיתי שהביא בספר ליקוטי יהודה כאן בשם השפת אמת, שהדגיש שמאז שהרגו עד שבאו למשה ודאי עבר משך זמן, שהרי הרגו שם עם רב מאוד, והראיה שרק מטף הנשים שהשאירו היו שנים ושלושים אלף, כך שבינתיים נולדו עוד זכרים, עיי"ש].

❖ [דברים טו, ב] **שמוט כל בעל משה ידו.** נסתפק **ש"ב הרבני מה"ו יונתן ליב קריצלר נ"י,** לפי מ"ש תוס' ריש פרקין [כתובות נ"ד ע"ב ד"ה אף על פי], דיכול לחייב עצמו הגם שאין לו כלום, משום הודאת בעל דין כמאה עדים דמי עיי"ש, אי מהני גם לענין פרוזבול לכתוב לו במודה הלווה שיש לו קרקע כל שהוא. - ונ"ל דלא מהני, כיון דהנידון לענין איסור אי משמט או לא. ועיין פלוגתת ראב"ד ור"ן כתובות ע"ב ע"א אי הנידון לענין ממון ואיסור אי נימא הודאת בע"ד כמאה עדים דמי. וכתב פני יהושע שם [ד"ה מאכילתו] דגם ראב"ד מודה דאמרינן הודאת בע"ד כמאה עדים, ולא נימא אין אדם משים עצמו רשע, והתם שאני דלא הוי ממון ממש רק מצד קנס שקנסו חכמים, עיי"ש היטב. (וידבר משה סוף פרשת ראה)

❖ [לרגלים] ...עוד תמוה שם [=סנהדרין דף י"א, גבי עיבור השנה משום פירות האילן] **ברש"י ע"ב** ד"ה ועל פירות האילן, פי' משום ביכורים, שיוכל להביא בעצרת, שעצרת זמן הבאת ביכורים, דכתיב וביום הביכורים, ואם לא יביאם בבואו לרגל, צריך לטרוח ולעלות פעם אחרת, עכ"ל. ותימה, דהרי יכול להביא בסוכות, דעד החג מביא וקורא, א"כ יביאם בערב סוכות או בחול המועד [א"ה: וכן הקשה ביד רמה שם]. - **וש"ב הרבני מהו' יונתן ליב נ"י** נתעורר דקיי"ל במתני' מצותן בלחים, ואם ישהם יתייבשו, עיין ביכורים פ"ג משנה ג', וק"ל. (תיקון משה סוף ח"ד, קונטרס רגלים, בהלכה למשה אות ט"ז)

הרב **שלמה יהודה הכהן שפיצר**
מערכת 'עלי זכרון' בני ברק

לפני תשעים שנה (10)

תקציר ידיעות על מאורעות, קהלות ואישים מלפני כ-90 שנה, מתוך העתונות היהודית: Hagyomany (מסורת) (להלן בקיצור Hag); Egyenloseg (אחדות) (להלן בקיצור: Egy); Juedische Presse (יידישע פרעסע) (להלן בקיצור: J.P.); Der Israelit (דער איזראעליט) (להלן בקיצור: Is); Zsido Ujsag (עתון היהודי) בעריכת הרב ארי' ליב גרוסברג (להלן בקיצור: Zs. U.)

צעהלים - בשבת חנוכה היה אורח בקהילה הרב יצחק [אייזיק] קאהן רבה של פורוי, שביקר את אביו הרב הראשי של הקהילה [רבי יוסף אלימלך כהנא]. הוא כובד לשאת דרשה בבית הכנסת, ובה - בין השאר – התריע נגד המודה החדשה המתפשטת בקרב נשות ישראל. הוא זכה לאהדה רבה. (J.P. ט"ו טבת תרפ"ו גליון 1 עמ' 4)

פרשבורג - במוצ"ש פ' מקץ נערכה חגיגה בקהילה האורטודוכסית לרגל החלטת חבר העמים בג'נבה להכיר ביהדות החרדית בא"י כגוף אוטונומי. ראשון הנואמים היה מ. פירסט שהזמין את הרב הראשי [רבי עקיבא] שרייבר לדרוש. הרב הזכיר את הרב [יוסף חיים] זוננפלד כתלמיד הישיבה בפרשבורג בתקופת הכתב סופר. אחריו דרש [הדיין] הרב שמעון הירשלר ואחריו הרבנים [המגיד רבי אברהם אבא] הרצל, [הר"מ רבי] ברוך לבל ו[הרב"ד רבי] דוד ווסלי. (J.P. ט"ו טבת תרפ"ו גליון 1 עמ' 5)

חגיגת המאה לחברת 'תמימי דרך' - חברה זו נוסדה עוד בימי החתם סופר זי"ע ומטרתה להעביר שיעורי תורה בשבתות וי"ט לבעלי בתים העסוקים במלאכתם במשך כל ימות השבוע. לרגל החגיגה שנערכה בש"ק פ' מקץ נשלמה גם כתיבת ס"ת עבור החברה והכנסתה היתה בבית הכנסת ברח' טאוער. רב החברה הרב שמעון הירשלר דרש שם כמידי שבת בשבתו. הספר תורה הובא מביתו של יעקב כ"ץ לבית הכנסת שבפתחו נוכח גם הרב הראשי [רבי עקיבא] שרייבר. חזן החברה ווילר כובד ב"שאו שערים" והרב הירשלר דרש לכבוד התורה והחג (החנוכה). למחרת נערכה במנזה של הישיבה (המסעדה) הסעודת מצוה, ובה נאם נשיא החברה מוריץ סאמעק וכן הרב הירשלר שהדגיש שהרב הראשי [רבי עקיבא] שרייבר עומד זה 19 שנה כנשיא הכבוד של החברה, והקריא גם את מטרות החברה בעת ייסודה. לאחריו דיבר הרב הראשי באריכות לכבוד התורה ולכבוד חגיגת המאה של החברה. אחריו דרש הרב א. [אבא] הרצל והסעודה הסתיימה לאחר חצות הלילה. (J.P. ט"ו טבת תרפ"ו גליון 1 עמ' 6)

בליל ד' חנוכה נערכה מסיבה של חברת 'צעירי אמוני ישראל'. המנהל מקס [רבי משה יעקב] ווייס בירך את הנוכחים ונערך גם סיום על מסכת מכות. אורח במסיבה

הרב שמעון הירשלר ([אב"ד] מודרה) פנה אל הצעירים בדברי תורה ובירך אותם לפעילות מבורכת. (J.P. ט"ו טבת תרפ"ו גליון 1 עמ' 6)

קאשוי - ביום ג' דחנוכה נערכה האסיפה השנתית של 'חברת ת"ת' בקושיצה. בבית הכנסת דרש הרב [שאול] בראך את ה'פתיחה'. לאחר תפילת ערבית נערכה סעודה עבור 300 אורחים באולם 'הספרדים'. תלמידים מכתות שונות דרשו בחריפות ובמגידות. מלבד הרב הראשי [הנ"ל] דרשו עוד הרבנים [הדיין רבי שמואל הלוי] יונגרייז ו[רבי שמאי הלוי] שיקלר, וכן הנשיא [רבי ישעי'] שרמן ואחרים. (J.P. ט"ו טבת תרפ"ו גליון 1 עמ' 6)

במו"ש פ' ויגש נערכה אסיפת יסוד של חברת 'בני הנעורים' ביוזמת הרב הראשי ש[אול] בראך עבור צעירים שגמרו את לימודם בבתי הספר ולא המשיכו בישיבות לדאוג שישארו בני תורה. באופן זמני נתמנה מר ל. ויזנברג לנהל את החברה. [המערכת הוסיפה שהם מקווים שהחברה תהפך לקבוצה של הנוער האגודתי]. (J.P. ט"ו טבת תרפ"ו גליון 1 עמ' 6)

חברת 'בני אמונים' ['הנעורים'] שנוסדה כאן לא מזמן החלה את פעילותה וכבר הצטרפו אליה מעל 100 חברים. את השיעורים מעבירים הרבנים ש[מואל הלוי] יונגרייז, ל. ויזנברג וש[מאי שיקלר] שיקלר. את הדרשה הראשונה באולם המחודש של החברה נשא הרב הראשי [רבי שאול] בראך. (J.P. כ"ט טבת תרפ"ו גליון 3 עמ' 22)

בזכות הנהלת הקהילה בקושיצה מתפתחת חברת 'ביקור החולים' המקומית לאחת מבין המוצלחות במדינה. ב-כ"ד טבת נערכה האסיפה השנתית של החברה בצירוף סעודת מצוה. הרבנים ש[מואל הלוי] יונגרייז, לודוויג ויזנברג ומור גוטמן דרשו בפני המתאספים. (J.P. כ"ט טבת תרפ"ו גליון 3 עמ' 22)

פרשבורג - בעיות בעת מהלך הבחירות להנהלת הקהילה. שתי הקבוצות אינם יכולים להגיע לידי הסכמה ביניהן על אודות התוצאות, ולכן החליטו לקבל את הכרעתו של הרב הראשי [רבי עקיבא] שרייבר. הרב החליט שהלשכה המרכזית תנסה לפשר בין הצדדים היריבים. - בראש בית הדין הזה שהוקם עומד הרב [דוד] ווסעלי. - הפלג הציוני ניסה להביא לידי פסילתן של הבחירות ואירגנו גם התכתשויות לפני בית הקהילה. השלטונות נאלצו להתערב ומינו בט"ז טבת את הרב שמעון הירשלר מזכיר הלשכה [האורטודוקסית הארצית בסלובקיה] כנאמן הקהילה למען השבת הסדר. אכן הוא כלוחם ידוע נגד הציונות פיטר את כל חברי הקהילה שנטו לפלג הציוני והחזיר במקומם את החרדים שלא נבחרו. (J.P. ט"ו טבת תרפ"ו גליון 1 עמ' 6, שם כ"ט טבת תרפ"ו גליון 3 עמ' 21; Egy כ"ג טבת תרפ"ו עמ' 16, שם א' שבט תרפ"ו עמ' 16; Zs. U. כ"ב טבת תרפ"ו עמ' 9, שם כ"ט טבת תרפ"ו גליון 3 עמ' 13)

רבי משה בער באיער נפטר בפרשבורג בגיל 61 ב-כ"ז טבת. היה מיחידי הסגולה וכל ימיו קשור לעבודת ה' לתפלה ולתורה. בדרך כלל עלה על מיטתו רק בשעה 4 כל בוקר וניזון מארוחה אחת ליום. הספיד אותו הרב הראשי [רבי עקיבא] שרייבר בלב שבור וציין שהוא הת"ח השלישי שהלך לעולמו לאחרונה לצד ר' אריה ליב שוורץ ור' בנימין הולנדר. מותו תהא כפרה על המחלוקת הקיימת לאחרונה בקהילתינו. (J.P. י"ד שבט גליון 5 עמ' 38)

טירנא - ביום ה' טבת נערכה בטירנבה האסיפה השנתית של חברת 'שומרי תורה' ובחירות להנהלתה. ביום ב' דחנוכה נערכה סעודה בהשתתפות בעלי בתים נכבדים ובראשות הרב הראשי [רבי שמואל דוד הלוי] אונגר ונשיא הקהילה מנהיים. את הדרשה המרכזית נשא הרב והדגיש את חשיבות החברה עבור הנוער. (J.P. ט"ו טבת תרפ"ו גליון 1 עמ' 6)

קעזמארק - אירוסי צבי זאב (ארמין) גליק תלמיד ישיבת טירנבה (טירנא), בן הרב מ. [ישראל מאיר] גליק [הדיין] של קז'מארק עם צביה (אירנה) הברפלד בתו של הרב יצחק [אייזיק הלוי] הברפלד זצ"ל מבודפשט [מלפנים אב"ד סאבאטישט]. החתן נבחר לא מזמן לרב של בית כנסת קטלר ברחוב יושיקה בבודפשט. (J.P. ט"ו טבת תרפ"ו גליון 1 עמ' 7; Zs. U. ט"ו טבת תרפ"ו גליון 1 עמ' 12)

קונמאדוראש - על פי יוזמת ראש הקהל נוילנדר פרנץ ניתנים מידי ערב לאחר תפילת ערבית שעורים בחומש ופרש"י ע"י ממלא מקום הרב, [הדיין רבי מנחם גרשון] פרידמן גזה. (Egy ט"ז טבת תרפ"ו עמ' 13; Zs.U. כ"ד טבת תרפ"ו גליון 1 עמ' 5)

באלאשא-יארמוט - חברת הגמילות חסד 'חסד נעורים' חוגגת את שנת ה-100 לייסודה. בשבת פ' ויגש נערכה חגיגת חנוכת הבית בהשתתפות הרב הראשי [רבי ישראל] יוסף דייטש. בלילה במו"ש נערכה הסעודת מלווה מלכה בהשתתפות 100 איש. (Egy ט"ז טבת תרפ"ו עמ' 13; Zs.U. כ"ד טבת תרפ"ו גליון 1 עמ' 10)

פרויענקירכען - בשבת שניה של חנוכה נערך במסגרת החג גם סיום למסכת חגיגה מטעם הנוער האגודתי המקומי, ראשי החברה והקהילה נאמו ובראשם הרב הראשי [רבי משה שמעון] לוי. בין השאר דרש גם נכד הרב, י. זינגר. בברכת המזון כובד הרב לאחר שזה נקנה עבורו ע"י קרל פישר. (J.P. כ"ב טבת תרפ"ו גליון 2 עמ' 12)

בערטיאויפאלו - בבית המדרש שהוקם לזכרו של רבם המנוח בלום עמרם זצ"ל ע"י 4 ממכובדי הקהילה נערך סיום על מסכת שבת בליל ג' של חנוכה. חברי הקהילה השתתפו בסעודת המצוה כאשר שמעו את דרשותיהם של בני הרב: הרב בלום איגנאץ [רבי יצחק יעקב דיין בב' אויפאלו] ובלום בנציון רבה של סארוואש. (Egy ט"ז טבת תרפ"ו עמ' 15; Zs. U. כ"ד טבת גליון 1 עמ' 11)

רבי שלום וידר אב"ד נירעדהאז

נירעדהאזא - שלום בנירעג'האזא. לאחר שנים של מלחמות על אודות משרת הרבנות במקום, שלחה הלשכה המרכזית משלחת שהצליחה לפשר בין הרב [שלום] ווידר ובין מתנגדיו. בראש המשלחת עמדו הרבנים [רבי שלמה צבי הכהן] שטרסר מדברצין, [רבי שמעון] גרינפלד מבידסנטמיהלי ו[רבי נפתלי] טייטלבוים מנ'ירבאטור והאדונים פרידמן הרמן [צבי הרש] ממאנדוק ולפקוביץ יוז'ף [יעקב יוסף] מנ'ירבאטור והמזכיר קראוס אברהם [יוחנן] מדברצין. לאחר דיון של 3 ימים נקבעו סמכויותיו של הרב [שלום] ווידר בין השאר גם לגבי בחירת דיינים. נשיא הקהילה פרידמן הנריק [כנראה צבי הרש] הודה בשם הקהילה על הפשרה ועל השלום שהושג והתקוה ש'האמת והשלום אהבו'. (Zs. U. ט"ו טבת תרפ"ו גליון 1 עמ' 7; J.P. כ"ב טבת תרפ"ו גליון 2 עמ' 12)

בהמשך מה שפורסם בגליון 1 (ראה למעלה) מובא פסק הדין של הרבנים שעסקו בפשרה בין הרב שלום ווידר והנהלת הקהילה. בין השאר: בנוגע למתן או אי מתן התואר 'מורה מורינו' להרב ווידר. הבוררים לא החליטו מפני שלא קבלו על כך סמכויות מטעם הקהילה לדון על כך. בנוגע לבחירת דיין וסמכויות הרב בנידון יהיו א) במידה ויוענק התואר הנ"ל לרב אזי לדיין תהיינה סמכויות נרחבות יותר מאשר במידה ולרב לא יתנו את התואר הנ"ל, כי אזי סמכויות הדיין יהיו פחות בכדי לתת לרב את הסמכויות יותר מהדיין, ב) במידה ויוענק התואר 'מורה מורינו' לרב שלום ווידר אזי יהיו סמכויות הדיין וכו' וכו' [אין המשך] (Zs. U. כ"ב טבת תרפ"ו גליון 2 עמ' 9)

בודאפעסט - כינונה מחדש של חברת 'מחזיקי הדת' [ראה בהרחבה ב'עלי זכרון' 16 עמ' מו-נא].

פישטיאן - הרב קלמן וועבער בתגובה למלחמת תעמולת הבחירות שהיתה בין המפלגות היהודיות לקראת הבחירות לפרלמנט הצ'כוסלובאקי הודיע שהציונים עם שאיפותיהם הלאומיות גרמו נזק גדול במדינה. הרב הודיע שעל האורטודוכסיה להלחם נגד הציונות גם עקב סיבות דתיות. (Egy ט"ז טבת תרפ"ו עמ' 5)

קאשוי (קושיצה) - קהילת קאשוי ארגנה אסיפה בבית הכנסת נגד הציונות והועלתה הצעה על חרם נגדה. פתח את האסיפה הנשיא שרמן שימון [ישעי'] ולאחריו דיבר הרב בראך שאלומון [שאול] שהצהיר כי הציונות מסוכנת יותר מתנועת ההשכלה כי הם מציגים את עצמם לעתים כדתיים. אחריו דיבר רבה של

הונפאלווא [אונסדורף, רבי יוסף יונה צבי הלוי] הורוביץ, ואמר בין השאר שאין להביא תחת גג אחד את האורטודוכסיה עם הציונות, ולכן יש להוציא מהקהל כל מי שמצהיר על עצמו כציוני. הוחלט לקרוא לאסיפה אנטי ציונית כלל ארצי בקאשוי. (Egy ט"ז טבת תרפ"ו עמ' 5)

ההנהלה של הקהילה האורטודוכסית בקאשוי החליטה לכנס כינוס כלל-ארצי של הקהילות החרדיות במדינה ליום ד' שבט. המטרה לצאת בתקיפות נגד התעמולה של התנועה הציונית המנסה למצוא דריסת רגל בקרב יראי ה'. לקראת כנס הזה פרסמה הנהלת הקהילה ובראשה הרב הראשי [רבי שאול] בראך על איסור להצטרף לתנועה הציונית והעובר על כך עובר על איסור מן התורה. הגאון מראדומישיל רבי שמואל אנגל הצטרף להכרזה זו. נשיא הקהילה הישיש שימון [ישעי'] שרמן מבקש מכל החרד לדבר ה' להשתתף בכנס בכדי לחזק את חיי הדת במדינה. (J.P. כ"ט טבת תרפ"ו גליון 3 עמ' 22; Egy א' שבט עמ' 12)

בד' שבט נערכה האסיפה הכלל ארצית של הקהילות האורטודוכסיות של סלובקיה וקרפטו-רוס. הגיעו יותר מ-500 משתתפים כנציגים באסיפה. האסיפה בחרה את הרב ש[אול] בראך כנשיא ואת מר [ישעי'] שרמן כיו"ר. (J.P. ז' שבט תרפ"ו גליון 4 עמ' 30)

המשך על האסיפה הכלל-ארצית של הקהילות החרדיות, כולל שמות הנבחרים בהנהלה. דברי הנואמים מקהילות שונות והובאו החלטות האסיפה. הודגש שהאסיפה היא לא אסיפת רבנים אלא אך ורק 'בעלי-בתים' - מלבד נאום הפתיחה של הרב הראשי של קושיצה (שלאחר הנאום עזב את האולם) - נשיא האסיפה שימון [ישעי'] שרמן הדגיש בהרצאת הפתיחה שלו שכפי שבקונגרס הידוע שבעקבותיו חל פילוג ביהדות הונגריה, המצב כעת הוא דומה, כי יש פלגים אצל הציונים והמזרחיים שרצונם לא להמשיך בדרך החרדים המקובלת. הוא הדגיש את האחדות שצריכה לשרור במובן הזה בקרב כל הקהילות. האסיפה נערכה ב'קלויז הספרדי' בנוכחות משלחות מעשרות רבות של קהילות. כל הנואמים הדגישו בדבריהם את נחיצות האחדות בקרב החרדים ולא לתת דריסת רגל לזרמים אחרים. בהחלטות הובאו באריכות סיכומי כל הנואמים והושם דגש לדרוש מאת הלשכה המרכזית בפרשבורג לקבל את הדרישה של אי מתן השפעה בחיי הדת לכל הזרמים הלאומניים והציוניים. בהמשך הוזכר גם ה'מזרחי' בהקשר לכך. (J.P. י"ד שבט גליון 5 עמ' 7-36; Egy ח' שבט תרפ"ו עמ' 8 [הובא במלואו כל הנאום של הרב שאול בראך]; Zs.u. י"ד שבט תרפ"ו גליון 5 עמ' 6)

חוסט - כהכנה לועידה הכלל-ארצית של הקהילות החרדיות שנערכה בקושיצה, החליטה הנהלת הקהילה ב-ב' שבט לפרסם את הפרוטוקולים של החלטת הקהילה על אודות איסור נגד הציונות מ-ו' תמוז תרפ"ב בצירוף חתימת 'אדומו"ר הגאון

מו"ה יוסף צבי דושינסקיא שליט"א' והחרם על כל אחד מחברי הקהילה שיצטרף לתנועה הציונית. בכך מצטרפת חוסט להחלטת הועידה בקושיצה. (J.P. י"ד שבט גליון 5 עמ' 38)

ברלין - חגגו את יום הולדתו ה-70 של אחד ממוריו הבכירים של בית המדרש לרבנים שהוא ממוצא הונגרי, הרב אדוארד [יחזקאל] בנעט. אבותיו היו רבנים מפורסמים: אבי זקנו דיין באו-בודא (אויבן ישן) [רבי יעקב בנעט], זקנו רב בניטרא [רבי יחזקאל בנעט] ואביו רב בליפטו-סנטמיקלוש [רבי ירחמיאל דוב בעריש]. הוא נולד שם ולמד אצל אביו וכן בישיבת פרשבורג. למד בבית המדרש לרבנים בברלין ורכש את השכלתו הגבוהה שם ובלייפציג. נבחר להיות רב בקורוטשין, אך הוא סירב לקבל את המשרה עקב שהקהל נטה לרפורמה, חזר לברלין ושם הוא משמש זה 30 שנה כמורה. (Egy ט"ז טבת תרפ"ו עמ' 16; Zs. U. כ"ד טבת גליון 1 עמ' 11)

פאפא - בהמשך למה שדווח בעיתון מיום ח' טבת [ראה 'עלי זכרון 34 עמ' סה] על אודות בעיית הרבנות ובואה של משלחת מאת הלשכה המרכזית מבודפשט ובראשם הנשיא א[ברהם] פראנקל וסגנו ל. [חיים אלעזר] הרטשטיין לפשר בין הצדדים היריבים, מודיעים לנו: המתנגדים למינוי הרב [אברהם דוד] הופמן מאדא היו מראשי הועדה הרוחנית של הקהל שרואים בו לפי פעולותיו שהוא בין המקילים, מצער הדבר שהרב מאדא רוצה להיבחר על אף התנגדותה של הועדה הנ"ל שכל מגמתם לשמור על החרדיות של הקהילה כימי קדם. בפני המשלחת מבודפשט התייצבו נציגי כל הצדדים המעורבים בפרשה. נשיא הלשכה וסגנו עשו כל מה שבידם להשכנת שלום. הם הציעו שלמען השגת השלום על הקהילה להכריז על הקמת ועדה לבחירת רב. בעוד שנציגי הנהלת הקהילה וכן נציגי הועדה הרוחנית קבלו את ההצעה, הרי הנציגים המצדדים ברב הופמן דחו את ההצעה על הסף וכך נשארה המחלוקת בעינה. (Zs. U. כ"ב טבת תרפ"ו גליון 2 עמ' 3-4)

הודיעו לנו שהרב גרינוואלד יעקב [יחזקי'] רבה של באנפיהונ'יאד נבחר להיות 'תופס ישיבה', וכבר נכנס לתפקיד הזה. (Zs. U. י"ד שבט תרפ"ו גליון 5 עמ' 11)

ליסקא - בענין זיוף שטרות שנמצא בחדשות כעת, עלינו לפחות להתנחם בידיעה מלפני חדשים אחדים כי העלילה נגד הרב [צבי הרש] פרידלנדר מליסקא התבררה לעיני כולם שבשקר יסודה. כפי שאנו קוראים התובע לא הסכים לקבל על עצמו את התביעה. ז.א. שהרבי חף מכל פשע. אבל מי יפצה אותו על הצער והעוגמת נפש. אבל נאמנים לנו דברי שלמה המלך (משלי יא, ח) צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו. - כאשר רבה של המקום נאסר לפני כמה חדשים בהאשמת זיוף שטרי כסף פנו כמה ממכריו וממוקיריו הנכרים לשלטונות בכדי להשיג את שחרורו מפני שהיו משוכנעים בדבר חפותו (בסוף אכן הצליחו בכך). הנכרים המכובדים הללו פנו גם אל הנסיך ליוש ווינדישגרץ בכדי להפעיל את השפעתו בנידון. אבל הנסיך דחה

אותם בצורה גסה ואמר להם להתבייש שהם בעד יהודי זייפן. האדונים הללו כעת שואלים את עצמם מי הוא אכן הזייפן הרב או הנסיך? (Zs. U. כ"ב טבת תרפ"ו גליון 2 עמ' 10; שם י"ד שבט תרפ"ו גליון 5 עמ' 11)

שוראן - ב"ז טבת נערכו בשוראנ'י בחירות להנהלת הקהילה. מלכתחילה היו מיוצגות 2 מפלגות בבחירות. הרב הראשי מאיר [ליב] פריי בהיותו נשיא הבחירות פנה לצדדים וביקש מהם אחדות מוחלטת. כתוצאה מהפניה מפלגה אחת ויתרה על השתתפותה וכך נבחרה ההנהלה בראשות דוד אהרנפלד (נשיא) פה אחד. (J.P. כ"ט טבת תרפ"ו גליון 3 עמ' 22)

ב-ג' טבת נערכה בשוראנ'י אסיפה שנתית של חברת 'תפארת בחורים' ובחירות להנהלה. ב-י"ז טבת נערך סיום למסכת שבת שנלמדה מידי ערב. בסעודה השתתפו רבים מהחברה וגם כאלה שנמנים על תומכיה. פתח את הנאומים נשיא החברה גזה וולנר, ולאחריו דרש הרב הראשי [מאיר ליב] פריי. בהזדמנות זו התחייבה החברה להשתתף במנזה [=במסעדה] של הישיבה המקומית בה ניזונים 50 בחורים מידי יום ביומו וכן בת"ת המקומית. הוחלט גם לערוך מידי מוצ"ש מסיבת מלוה דמלכה באופן קבוע. (J.P. כ"ט טבת תרפ"ו גליון 3 עמ' 22)

אוהעל (שאטוראליאאויהלי) - חברת 'תפארת בחורים' המקומית חגגה בליל י"ט טבת את סיום מס' מכות וספר קיצור שולחן ערוך. מלבד 40 חברים נכחו ודרשו הרב דיק הרמן [רבי צבי הרש הכהן, דיין] ואוסלנדר לזר [רבי אליעזר] המגיד שיעור, וכן מר אלכסנדר וילמוש מנהל בנק שהקדיש בביתו חדר עם ס"ת כבית מדרש עבור ה'חברה'. (Zs. U. כ"ב טבת תרפ"ו גליון 2 עמ' 11)

אגרם (זאגרב) - מכתב הבהרה. על מה שפרסמתם בעיתונכם במס' 47 של השנה שעברה [ראה 'עלי זכרון' 32 עמ' סו], יש לתקן שמשתמע מתוך הידיעה על אודות 'האוטונומיה השניה של הקהילה החרדית' שהאוטונומיה הושגה ע"י החברים הותיקים של הקהילה. האמת היא קצת שונה. אלה הצטרפו להנהלת הקהילה הניאולוגית בניגוד לדעתו של רבה של טמשוואר. כאשר שאלת האוטונומיה עלתה על הפרק אכן הנציגים החרדים לא מחו מספיק והאוטונומיה לא חודשה ע"פ דעת הניאולוגים. החתומים הנהלת האורטודוכסיה הבלתי מזוייפת. (הודעת המערכת: ראינו לנכון לפרסם את המכתב הזה כי גם מגמתנו היא מאז ומתמיד לטפח את ההיפרדות של החרדים מהמחדשים, ואנו תקווה שגם הנציגים החרדים בזגרב בהנהלת הקהילה יעשו את כל מה שבכוחם במטרה נעלה זו). (J.P. כ"ט טבת תרפ"ו גליון 3 עמ' 22)

פישטיאן - המחלוקת בקהילה המאוחדת בפישטאנ'י בין הרוב החרדי ובין המיעוט הציוני (המזרחי). רבה הראשי של הקהילה [רבי קלמן] וובר שהוא גם נשיא הלשכה הארצית של הקהילות האורטודוכסיות, יזם לנסח את תקנות הקהילה מחדש שבהן ישתמע ללא כל ספק מהותה של הקהילה אחת ולתמיד. הגם שבועדה המכינה היו

מיוצגים גם נציגי המזרחי הרי נשיא הקהילה פונגר הצליח לאסוף את חתימותיהן של רוב אנשי הקהילה בכדי לנסח את התקנות ברוח ישראל סבא. הבחירות לשם כך היו ב-ט' שבט והגם שאנשי המזרחי ניסו להפריע למהלך הרי הדבר לא עלתה בידם והתקנות אושרו. (J.P. י"ד שבט גליון 5 עמ' 37)

שולדוואדקערט - נערכה סעודת מלווה מלכה לרגל סיום מסכת ראש השנה מטעם חברת ש"ס. אירגן את המסיבה נשיא החברה דויטש יעקב [כנראה: ר' יעקב אהרן] ודרשו הרב הראשי פולק שאנדור [רבי ישעי'] ומגיד השיעור וויס יעקב. (Zs. U. כ"ט טבת תרפ"ו גליון 3 עמ' 10)

קראלי (נאג'קארולי) - בעבר הקהילה היתה מאוחדת. לאחר הקונגרס היא נשארה במסגרת הסטטוס קוו ובראשה הרב מאיר פרלס. לאחר מכן פרשו האורטודוכסים ורבם היה שמואל [רבי שאול] בראך. הוא נבחר לפני שנה כרבה של קאששא. בקהילת הסטטוס קוו פועל כעת הרב לזר [אליעזר] שינפלד. בתקופת השלטון הרומני הצליח הרב להשפיע על הקהילה שלו שיצטרפו לאורטודוכסים. הגם שהשוחט פוטר, אעפ"כ הלשכה המרכזית החרדית לא רצתה להכיר בהקהילה הזאת. נוצר אם כן דבר מוזר, כי בינתיים הרב שינפלד נתמנה בנוי יורק כרב באחד מפרוורי העיר, וכך שבעיר נאג'קארולי חסר רב לשתי הקהילות. (Zs. U. כ"ט טבת תרפ"ו גליון 3 עמ' 11)

בהמשך למה שכתבנו בגליון הקודם חלה התפתחות, והיא שהקהילה החרדית 'המקורית' בחרה בינתיים רב [רבי יואל טייטלבוים] והוא אחיו של הרב (יואל) [חיים צבי] טייטלבוים ממארמארוש. הוא יגיע לכאן רק בחודש הבא לתפוש את המשרה. (Zs. U. ז' שבט תרפ"ו גליון 4 עמ' 11)

אויבן (בודא) - אירוסי איזבלה [אלטה בילא] בת רבה של בודא [רבי יאקב] יוסף י. גרוס עם הלר בלה [בנציון הלוי] סוחר עצים מערמיהאליפאלווה. (Zs. U. ז' שבט תרפ"ו גליון 4 עמ' 12)

פומאז - מכרז למשרת ממלא מקום הרב [דיין] שיהיה גם שו"ב, בעל קורא ו'פסקנער' [פוסק]. (Zs. U. ז' שבט תרפ"ו גליון 4 עמ' 14)

קלויזנבורג (קולוז'וואר) - ברכבת שבין העיר ובוקרשט התנפלו קבוצת סטודנטים אנטישמיים על היהודים שנסעו ברכבת - ביניהם גם הרב הישיש קנר אברהם רבה של בוטשאני – וגרמו להם נזקים ובזיונות. בלית ברירה ירדו הללו מהרכבת וחלקם - כולל הרב - מטופלים בבתי חולים עקב המכות שקבלו. (Zs. U. כ"ט טבת תרפ"ו גליון 3 עמ' 11)

נייהייזל (נובי זאמקי) - המחלוקת בקהלה המאוחדת בין החרדים ובין המזרחי הגיעו לידי ניסיון של הקמת בית כנסת נפרד לזרם הציוני-מזרחי. השלטונות התערבו לטובת הקהילה ומנעו את זה. (J.P. י"ד שבט גליון 5 עמ' 8-37)

סאבראנץ - בשבוע שעבר [ר"ח שבט] הלך לעולמו רבה הראשי של הקהלה מו"ה מנשה שמחה (שימון) פרידמן. היה בן 86 ושימש כרב במקום במשך 55 שנים. היה ידוע בחוגי היראים כת"ח מובהק. לפני 4 שנים הו"ל הספר 'אפסי ארץ'. בלויתו השתתפו רבים מהסביבה הקרובה והרחוקה ורבנים שונים נשאו הספדים על גדלותו של הנפטר הדגול. (J.P. י"ד שבט גליון 5 עמ' 38; Zs. U. י"ד שבט תרפ"ו גליון 5 עמ' 11)

האלמין - פטירת האב"ד הרב הגאון אלי' קליין [בא' שבט]. הוא היה בן 82 ושימש רב בקהילתו במשך יובל שנים וניהל גם ישיבה. היו אהוד על רבים ומכובד בעיני כולם. היה בנו של מחבר הספר 'צרור החיים' הרב שמואל שמעלקע רבה של סעלליש וחותנו היה בעל 'היריעות שלמה' רבה של מאקעווע. הקבורה היתה ביום ראשון שעבר בהשתתפות המון רב. את ההספד פתח בנו הבכור ויורשו ברבנות. אחריו הספידוהו שלושת בניו ושנים מנכדיו, הרבנים של סאטמר [רבי אליעזר דוד גרינוולד], ביסטערצע [רבי שלמה זלמן אולמן], טאשנאד [רבי מרדכי בריסק], סעלליש [רבי שלום ישראל קליין], ערמיהאליפאלווא [רבי בנימין שנפלד], קיראליהאזא [רבי יוסף הלוי לעווי], אוואשאויפאלו [כנראה ניגרעשט, רבי יהודה ארי' ויינברגר] וטורנא. היו עוד רבנים נוספים שרצו לומר הספדים אבל עקב השעה המאוחרת לא התאפשר הדבר. הרבנים הללו החליטו שבשבוע של השבעה כל יום יספיד אותו רב אחר שלא יכול היה להספיד בעת הקבורה. נוסיף גם אנחנו מלים אחדות. בחשבינו על גדולתו הנה התברר שאכן ש'כבוד גדול עשו לו במותו', מאמר חז"ל זה שנאמר על חזקיהו המלך מתאים לנפטר הזה במלוא מובן המילה. גם ההמשך שכתוב ששמו ס"ת על מיטתו ואמרו ש'מה שכתוב שם קיים זה', ולפי ר' יהודא בן תימא הקימו בית תלמוד על קברו ופרשו שטיח מבית המלך עד קברו (ע"פ ילקוט שמעוני דה"י). על הנפטר ניתן לומר בפה מלא שכל חייו היו ע"פ התורה. מהבית שנולד בו - ביתו של 'צרור החיים' פרשו לו שטיח לשמור עליו מכל פגע רע, שטיחים אלה הם ה-'יריעות שלמה'. היה בן נאמן וחתן מסור. על קברו הקימו בית תלמוד, אנו מקוים שקהילתו אכן תשמור על זכרו וכך אכן נשמתו תהא בצרור החיים וזכותו יגן עלינו. ליורשו נבחר בנו הבכור [רבי יעקב שלום קליין] שלפני כן שימש (כרבה) [כדיין] של אוראדעא מארע [גראסווארדיין]. (Zs. U. י"ד שבט תרפ"ו גליון 5 עמ' 7; J. P. ל' שבט תרפ"ו גליון 6 עמ' 46; Hag גליון 4 עמ' 6)

רבי אלי' קליין אב"ד האלמין

קליינוורדיין (קישוואַרדה) - בימים אלה חילקה חברת 'מלביש ערומים' באופן חגיגי הלבשה לילדים באולם הגדול של בית הספר היהודי. המנהל שניהל את החלוקה דיבר אל ההורים שעליהם לשמור על תפקידם בחנוך ילדיהם. לאחר מכן כאשר הילדים לבשו את הבגדים החדשים ברכו את הברכה הראויה לפני הרב [משה צבי] לנדאו והוא בירך אותם וכן את מנהלי החברה. (Egy ח' שבט תרפ"ו עמ' 14)

סלובנסקו-רוססנסקו - קיים מתח בין שני האיזורים. הלשכה המרכזית של סלובקיה שמושבה בפרשבורג מינתה ממונה מטעמה עבור רוססנסקו, את רבה של בילקע [רבי אהרן מרדכי ליברמן]. כפי שהודיעו מאונגוואר הרב של בילקע התפטר. דבר זה חידש את המתח שקיים מכבר עקב התנגדותו של רבה של מונקאץ' [רבי חיים אלעזר שפירא] להיות כפוף ללשכה של פרשבורג, וברצונו לייסד לשכה נפרדת למחוז רוססנסקו. התומכים בכך הצליחו ככל הנראה לשכנע את השלטונות הצ'כיים לפתוח את הלשכה העצמאית במונקאץ'. (Zs. U. ז' שבט תרפ"ו גליון 4 עמ' 10)

פאליאן-קאבילצקי (ג'רט'נליגט) - 'גיטער ייד' חדש. במחוז מארמארושסיגעט ביישוב ג'רט'נליגט נמצא שוחט בשם ר' יחזקאל מרדכי [ויזל] שמוחה בתוקף נגד אלה שרואים בו רבי עושה נסים. אעפ"כ המונים באים אליו כולל לא יהודים. סיפורים רבים מתהלכים אודותיו. הצד השווה שהשוחט הנ"ל שמוצאו מטרנסילבניה מחלק את כל הכסף שהגיע אליו - כולל מעבודתו כשוחט - לעניים ולצדקה ואינו שומר לעצמו כלום רק את הצרכים הבסיסיים שלו ולבני משפחתו. בנוסף על כך הוא הלך מכפר לכפר לאסוף נדבות עבור הנצרכים. כל כסף שאסף מהנכרים נתן לענייהם ואת כספי היהודים הוא חילק הכל בהתאם לצרכים. המצב הוא כעת שרבים עומדים לפתחו לקבל את ברכתו ואת עצותיו והתור אליו יכול לקחת ימים רבים. (Zs. U. ז' שבט תרפ"ו גליון 4 עמ' 11; Egy ח' שבט תרפ"ו עמ' 9)

סאלמאד - נפטר בשבוע האחרון ר' אברהם סאלאמנדאר [פריד] ת"ח ידוע ובעל חסד מוכר בכל המחוז. עשרות שנים הא הקדיש ללימוד תורה. נשאו את ארונו על הידיים לבית כנסת של נ'רגעלצ'ע ושם הספידוהו רבני נ'רבוגאט [רבי שלמה יהודה ליב ויינברגר], נ'ירלוגוש [רבי אליעזר מאיר שיפמן] ובאלקאנ'י [רבי יקותיאל ליכטנשטיין]. (Zs. U. ז' שבט תרפ"ו גליון 4 עמ' 12)

גראסוורדיין (נאג'ווארד) - נישואי פוכס בלה [כנראה: בצלאל] בנו של הרב הראשי של נאג'ווארד בנימין פוכס עם רוז'יקה בתו של פרנקל דוד סוחר סיטונאי מטוקאי. בסעודת הנישואין דרשו מלבד החתן ואביו גם הרבנים [רבי חיים שלמה זלמן] מושקוביץ (טוקאי), [רבי מנחם מנדל] שיק (סיקסו) ו[רבי יצחק] רוזנברג (האדהאז). (Egy ח' שבט תרפ"ו עמ' 15; Zs. U. ז' שבט תרפ"ו גליון 4 עמ' 12, שם י"ד שבט תרפ"ו גליון 5 עמ' 12)

ערלוי (עגער) - לרגל סיום שנערך הוחלט לייסד את סניף חברת 'תומכי ישיבות' במקום. הוחלט על נשיא כץ סאלומון ועל מזכיר שוורץ אישטוואן. רבה של ורפעלעט פולק יוסף [אשר] דרש לטובת הענין ועל חשיבותו. גם הרב הראשי שרייבר שמעון שלח את ברכתו והציע שהיות ומקובל זה מזמן להקדיש את אחת משבתות השנה למטרת מגבית, הוא מבקש להקדיש לשם כך 2 שבתות את פ' יתרו ואת פ' ואתחנן. במקום נערכה מגבית ונכנס סכום נכבד לקופת החברה. (Zs. U. י"ד שבט תרפ"ו גליון 5 עמ' 3)

במסגרת 'סיום' נערכו גם הבחירות לחברת ש"ס. חילקו את לימוד המסכתות בין החברים. בסעודה נאמרו דברי תורה ע"י קאף איגנץ [יצחק] רב במקום, הרב שרייבר מור [משה] (במקום אביו [האב"ד רבי שמעון סופר] שלא הופיע עקב חולשה) והרב יוסף [אשר] פולק מוערפעלעט. בהזדמנות זו הוחלט לייסד סניף מקומי של 'חברת מחזיקי הדת'. (Zs. U. י"ד שבט תרפ"ו גליון 5 עמ' 11)

בעלעד - לתשומת לב הקוראים. הופיע ספר בגרמנית אודות חינוך הבנות מחברו: הרב ברגר בנימין מנהל [ראש] ישיבת בעלעד. (Zs. U. י"ד שבט תרפ"ו גליון 5 עמ' 12)

באטורקעז - הרב [יחזקאל] רייך מבוסקוביץ בן הרב מבאטורקעסי [רבי ישראל רייך] התארס עם בת הרב של מישקולץ שמואל אוסטרליץ. (Zs. U. י"ד שבט תרפ"ו גליון 5 עמ' 12)

מישקולץ - שטראוס יעקב ממישקולץ תלמיד מובהק לשעבר של הרב של גאלאנטא וחוסט [רבי יוסף צבי דושינסקי] התארס עם אירנקה בת שינפלד מארטון [מרדכי הכהן] מסערענץ'. (Zs. U. י"ד שבט תרפ"ו גליון 5 עמ' 12)

אונוד - שיק שמו [שלום] ממישקולץ בן רבה של אונוד [רבי מאיר שיק] נשא את ביליצר מארגיט [מרים] בת רבה של סערענץ' [רבי פנחס הלוי]. (Zs. U. י"ד שבט תרפ"ו גליון 5 עמ' 12)

פטירת ה'עצי חיים' מסיגעט

קליינוורדיין (קישוואַרדא) - בעת סגירת העיתון הודיעו בדבר מחלתו האנושה של רבה של מארמארוש[-סיגעט, רבי חיים צבי טייטלבוים]. הוא הגיע לעיר לקראת שבת והתפלל בעצמו את תפילת השחרית לפני העמוד. לאחר מכן קיבל אורחים רבים. במוצאי שב"ק לקראת השעה 10 קיבל לדאבוננו שטף דם במוח ועד היום (רביעי) הוא בלי הכרה. מיטב הרופאים - כולל פרופסור בנדיקט מבודפשט - נמצאים ליד מיטתו. לפי חוות דעתם רק נס יכול לעזור לרב. הציבור כולו - ביניהם גם רבני הסביבה - אומרים פרקי תהלים ללא הפסקה. (Zs. U. ז' שבט תרפ"ו גליון 4 עמ' 8)

פטירת הרב הראשי של מארמארושסיגעט

הלא תדעו כי שר גדול נפל בישראל. המלים של הפסוק הזה הכה כהד בלבבם של עשרות אלפים כאשר נודע להם פטירת הרב. התאחדו בו שורשיו הקדומים וגדולתו בתורה. הוא ייצג בכבוד את זרם החסידות בהיותו נצר למסורת משפחתית מפואר כנינו של הרב משה טייטלבוים זצ"ל שנטע לפני 200 שנה בכרם ה' את הענבים המייצגים את זרם החסידות. כדוגמת זקנו היה חסיד שבלימודי התורה נקשר לחתם סופר והשתמש בפסוק 'צדיק כתמר יפרח' (תמר = טייטלבוים) כאשר הזכיר אותו. גם הנפטר הדגול ר' חיים צבי פרח כתמר שכדברי חז"ל במדרש 'נאה במראהו ופירותיו מתוקים'. התאחדו בו חרדיות ולמדנות, ואלפי חסידיו באו אליו לקבל את עצותיו וברכותיו. ההרגשה בחסרונו בולט עוד יותר עקב הסתלקותו הפתאומית שמשקף את מאמר חז"ל בעת פטירת רבי יוחנן : 'קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים' (מו"ק כח). זכרו של השמש ששקעה בצהריים עוד ימים רבים יזרח לנשמתם של חסידיו ומעריציו.

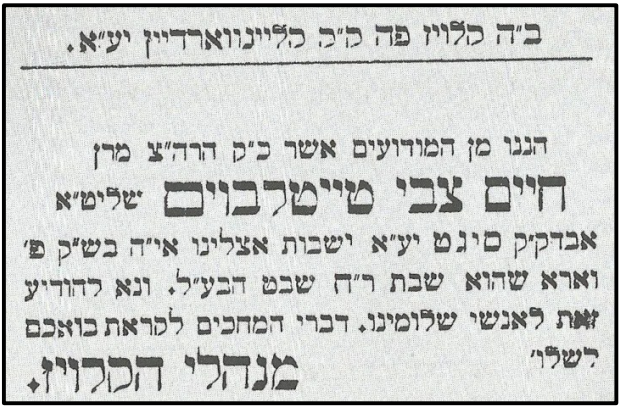

רבי חיים צבי טייטלבוים
בעל ה'עצי חיים' מסיגעט

[לא רק בקרב בני ברית אלא גם בשכבות רבות של האוכלוסיה הכללית ראו בפטירתו אבדן של המנהיג של יהדות מזרח הונגריה. בעת צרה במיוחד לאחר מלחמת העולם ובתקופת השלטון הקומוניסטי (הקצר) כאשר היהודים נחשבו כשעיר לעזאזל לכל דבר, עמד הרב טייטלבוים לימין היהודים להגן נגד העלילות שהואשמו בהן. לזכותו יאמר שהקהילות בקרפטו-רוס חיו בשלום ובאחוה. הנהגתו הגם שלא תמיד מצאה חן בעיני כולם, אך הכירו בו וביושרו ובחכמתו הרבה. תודעת המכה הגדולה הזאת הוכרה לעין כל בהוודע דבר האסון עם הידיעות הראשונות שהגיעו מקישווארדא].

בגליון האחרון שלנו - בחלק שנדפס לקראת סגירת העיתון - הודענו בקיצור ע"פ ידיעה שהגיעה אלינו בטלפון מקישווארדא את דבר מחלתו הפתאומית של רבה של מארמארושסיגעט בעת שהותו שם לצורך ביקור אצל מכריו. מו"ה חיים צבי טייטלבוים נפטר ביום חמישי ה' שבט בבוקר. ע"י הכתב שלנו שנשלח במיוחד לקישווארדא וכן ע"י כתבנו ממארמארושסיגעט מדווחים אנו לקוראי העיתון את הפרטים על אודות הפטירה, על הלויה שנערכה, על הקבורה וכן על תולדות חייו הקצרים של המנוח.

הביקור בקישוואַרדא

ב"ה כלויז פה ק"ק קלייניוואַרדיין יע"א.

הגנו מן המודיעים אשר כ"ק הרה"צ מרן

חיים צבי טיטלבוים שליט"א

אבדק"ק סיגט יע"א ישבות אצלינו אי"ה בש"ק פ' וארא שהוא שבת ר"ח שבט הבע"ל. ונא להודיע זאת לאנשי שלומינו. דברי המחכים לקראת בואכם לשלו'

מנהלי הכלויז.

לרבה הראשי המפורסם של מארמארושסיגעט היו מעריצים רבים בקרב היהדות הנאמנה בכל המדינה, אבל במיוחד במחוזות של האיזור מעבר לטיסא העליון. לכן גם בקישוואַרדא ובסביבתה היו לו חסידים רבים והללו הפצירו בו רבות שיבקר אותם וישמח את הציבור בנוכחותו. בסופו של דבר הוא הגיע אליהם ביום ששי לשבת פרשת וארא בכדי לשהות ביחד עם אלה שהזמינו אותו. הוא התקבל בהתלהבות ע"י כל תושבי העיר והסביבה. משערים שאלפים הגיעו במיוחד לעיר במטרה לשהות במחיצתו במשך השבת. אף אחד לא העלה בדעתו ששמחת השבת תהפך לאבל בשבוע הבא. וכן אף אחד לא תיאר לעצמו שהרב בן ה-46 שנראה היה ב"ה בריא בגופו ילך לעולמו בעוד ימים אחדים.

מחלתו ופטירתו

את ימי ראשון ושני בילה הרב בקרב חסידיו. היה במצב רוח טוב, השתתף בסעודות שבמסגרתם אמר דברי תורה, שוחח עם שומעי לקחו. כך היה גם בליל שני בערב כאשר סעד בקרב מקורבים. זה היה בשעה 9 בערב כאשר התלונן על מיחושים ונעמד ויצא לחצר לשאוף אויר צח. אמר לחסידיו שלא ידאגו הוא יחזור מיד. אך הוא השתהה זמן רב מדי וכמה מהם יצאו אחריו לחצר לראות מה מצבו. כאן הם ראו מחזה מקפיא כאשר הרבי שכב ללא הכרה על הארץ. הוא לא חזר להכרתו גם כאשר לקחו אותו על הידים והכניסו אותו הביתה. הוא הושם על מיטה וכל רופא שהיה בעיר הוזעק אליו בכדי להביא לו מזור. הרופאים קבעו שלרבי, שהיתה לו מחלת ניוון העורקים והוא סבל גם מכליותיו, אירע כעת אירוע במוחו וזה גרם גם לדימום פנימי, וככל הנראה לעין אין לו סיכוי להישאר חי. עקב היותם אחראים המליצו להזמין מבודפשט ומדברצין רופאים מומחים. מיד צלצלו לדברצין ולבודפשט לנשיא הקהלה פראנקל אדולף [אברהם] שמיד התקשר עם פרופ' בנדיקט. זה הגיע תיכף ומיד אל מיטת החולה. לאחר בדיקה מעמיקה הודיע לתדהמתם הגדולה של הסובבים שרק נס מן השמים יכול להציל את החולה.

[הידיעה הועברה לסיגעט להנהלת הקהילה, והללו לא רצו להודיע את הבשורה הרעה לבני קהילתם. ההנהלה ובראשם נשיא הקהילה יוסוביטש ליפוט נסעו עם כמה מאות מלווים לראות את רבם עוד בחיים. הוגשה בקשה לשלטונות ההונגרים לאפשר לציבור להגיע לקישוואראדא בלי דרכונים ואשרות כניסה בכדי להיות אצל רבם בשעותיו האחרונות. הבקשות אושרו ללא יוצא מן הכלל ע"פ הודעת הנוסע את מטרת נסיעתו. למחרת גם הרבנית התכוננה לנסוע בליווי רופא הבית ד"ר נאדור. בגבול הודיעו לרופא שהרב כבר נפח את נשמתו. הוא רצה למנוע מהרבנית את הידיעה ושכנע אותה לחזור לביתה בטענה שהשלטונות לא רצו לאשר לעבור את הגבול. הוא הודיע לה רק בביתה את הידיעה המרה].

בעקבות השמועה המרה הגיעו לקישוואראדא חותנו מו"ה שלום אליעזר הלברשטאם הרבי של אויפהרטו (ראצפערט), כמו כן אחיו מו"ה יואל טייטלבוים רבה של אילושבה, וכן הרבנים של נ'ירבאטור, ריצ'א, סעלליש, נ'ירמאד, נאג'אצ'אד, נאג'קאללו ובודרוגקערעסטיר (מו"ה אברהם [שטיינר]). הם התפללו לרפואת החולה האנוש, אבל מן השמים רצו אחרת. השמועה המרה התפשטה כמו אש בכל העיר ומאות תושבים הגיעו אל הבית ואמרו תהלים. כך עשו גם בכל בתי הכנסיות בעיר. אבל לצערנו לא נענו. הרב נשאר 3 ימים ללא הכרה, ולדאבון כל הקהל השיב את נשמתו לבורא בבוקר יום חמישי בשעה חמש וחצי. בסיגעט לאחר שנודע להם דבר הפטירה נסגרו כל החנויות בבעלות יהודית לאות אבל.

הקבורה

הטהרה נערכה עוד באותו יום במקווה שנבנה במיוחד בחצר (הבית) למטרה זו. אין צורך לומר שכל אחד ראה בזה חוב קדוש שיוכל לטפל בנפטר. בינתיים נעשו צעדים ע"י פראנקל אדולף אצל שגריר צ'כיה בכדי לאפשר להעביר את הנפטר הדגול לסיגעט דרך צ'אפ כי דרך זו קצרה. היות וזה היה אפשרי רק אם יעבירו את הנפטר לבודפשט לצורך בדיקה רפואית, לכן היה צורך באישור השגרירות הצ'כית שיוותרו על הבדיקה. אכן בסופו של דבר ניתנה האישור המבוקש, וכך התאפשר להעביר את הנפטר ברכבת מיוחדת שתגיע ביום ששי בבוקר לסיגעט.

מקישוואראדא וסביבתה ליוו אלפים את הנפטר לתחנת הרכבת, לאחר ההספד של רב העיר [רבי מאזעס חיים ליטש-רוזנבוים]. היו רבים שליוו את הנפטר עד הגבול, ולשם הגיעו מאות מסיגעט להקביל את הרכבת. מראה בלתי נשכח היתה הרכבת שדהרה בחושך כאשר בקרון שבו שכב הנפטר ריצדו האורות בחשכת הלילה שהודלקו ע"י המלווים. בצ'אפ כאשר הגיעה הרכבת, הרבנים של אונגוואר [רבי אברהם יוסף גרינוולד], קיראלי-העלמעץ [רבי יואל זאב גלאטשטיין] וצ'אפ [רבי יצחק צבי לעבאוויטש] נשאו הספדים במלים מרגשות ביותר. לשם הגיעו עוד כמה אלפים להצטרף למסע הלוויה. למארמארושסיגעט הגיעה הרכבת עם הנפטר והמשלחת בשעה 7 בבוקר יום ששי. הרחובות השחירו מרוב המלווים, והמשטרה

בכוחות מוגברים שמרה על הסדר, ובכל מקום שהעגלה עם מיטת הנפטר העשויה מעץ פשוט עברה, נשמעו קולות של בכי ואנחות.

גופת הנפטר הובאה קודם לבית המדרש שליד מקום מגוריו על ידי מקורביו וזקני חסידיו והושם על הקרקע. לכל אחד ניתן הרשות לעבור ליד הנפטר ללא הבדל של עדה, זקני העדה עמדו סביב המטה ונשאו תפלות בבכיות קורע לב. בינתיים התכנסה הנהלת הקהילה לקבוע את סדרי ההלוויה. במשך הזמן הגיעו מערי הסביבה עוד המונים ורבני הקהילות. היה צורך להתחשב עם כניסת השבת המוקדמת, לכן נערכו כל סדרי ההלוויה בשעות הצהרים. לאחר ששמו את גופת הנפטר בארון פשוט הגיעו ראשי הקהל והכריזו על בנו זלמן ליב בן ה-15 כעל הרבי החדש. לאחר קריאות שמחה של מזל-טוב ירש הבן את משרת אביו.

אח"כ הועבר הארון לבית הכנסת, ומשם החלה הלוויה של כ-20.000 איש לבית העלמין. הוא נקבר ליד אביו ז"ל שנפטר בדיוק בחודש הזה לפני 22 שנים. גם אז כמו עכשיו נבחר בנו של הנפטר כיורש. בהמשך נערכו ההספדים: אחיו של הנפטר הרב יואל טייטלבוים רבה של אילושבה לשעבר וכעת נבחר לרבה של נאג'קארולי, הרבנים של סילאג'שומליו [רבי שלמה זלמן עהרנרייך], קאששא [רבי שאול בראך], סאטמאר [רבי אליעזר דוד גרינוולד], ולסיום חתנו של הנפטר רבה של סלאטינא [רבי חיים יצחק אייזיק הלברשטאם]. אחרים [ביניהם חותנו הרב שלום אליעזר הלברשטאם מסאנץ כעת באויפהרטו שעקב התרגשותו הגדולה] לא יכלו להספיד כי בינתיים השעה היתה שלוש וחצי, ועקב כניסת השבת המתקרבת הוכרחו לסיים את ההלוויה. נציין כאן שביום הקבורה נסגרו כמעט כל החנויות שבעיר וברחובות בהם עברה הלוויה הודלקו פנסי הרחוב. כל אנשי הממסד שפועלים בסיגעט ובראשם נציגי העיריה והמחוז היו מיוצגים בלוויה.

קורות חייו של הנפטר

הרב הראשי של סיגעט נולד שם בשנת תר"מ, ז.א. שהוא נפטר בקיצור ימים בגיל 46. הוא נצר של משפחה רבנית, סבו היה כבר רבה של סיגעט ומשם עבר כס הרבנות מאב לבן ולנכד. וכעת ביום קבורת הנפטר הוכתר בנו זלמן ליב בן 14 כרבה של סיגעט, כלומר הובטחה לו המשרה. ועד שיוכל לתפוס את מקומו דודו הרב יואל טייטלבוים רבה של אילושבה (ארשאווא), שבהזדמנות זו - עוד לפני הלוויה - אירס את בתו עם הרב הצעיר הנבחר, ימלא את מקומו, ואף יבוא לכאן באופן אישי ממקום כהונתו הנוכחי מנאג'קארולי במקרים נחוצים.

הרב המנוח שימש כרב למשך 22 שנה - כמו אביו ז"ל - והניח אחריו 9 ילדים: 2 בנים ו-7 בנות. 3 בנות כבר נשואות הנותרות עדיין רווקות, גם הבנים הגיעו רק עתה לתקופת השידוכין. משלושת חתניו 2 מהם רבנים בגליציה: ר' יחזקאל [שרגא] הלברשטאם בצע'צענוב ור' חיים אייזיק בסלאטינא. השלישי רבי זלמן ליב

[יקותיאל יהודה] הלברשטאם לומד תורה בבית חותנו בסיגעט. הרב המנוח היה חתנו של הרבי של סאנץ ר' שלום אליעזר הלברשטאם שגר באויפהרטו שהיה בן של הגאון ר' חיים הלברשטאם זצ"ל שפעל גם כן בסאנץ. המנוח ידע כבר בגיל 12 את השולחן ערוך חלק יורה דעה בעל פה. בגיל 20 שימש כרב בסלאטינא, אבל למעשה התגורר בבית אביו ושימש כיועץ בדיני תורה בבית הדין שם בסיגעט. לפני 22 שנה כאשר אביו התחיל לחוש בחולשתו התחיל למלא את מקומו. לאחר פטירתו נבחר ר' חיים צבי פה אחד כרבה של הקהילה וליד קבר אביו הכריזו עליו את המזל-טוב כנהוג. למשך 22 שנים הוא פעל במארמארושסיגעט היה ת"ח גדול, החזיק ישיבה גדולה ומעריציו הרבים יוכלו בקרוב לשאוב תורה ודעת ממורשת הספרות התורנית שהשאיר אחריו.

עץ היוחסין של המנוח

שוורץ ז'יגמונד (קישווארדא) חוקר תולדות הרבנות שלח אלינו מאמר מפורט בנידון, שאת תמציתו אנו מביאים בזה: אביו ר' חנניה יום טוב ליפא טייטלבוים מחבר של הספר קדושת יום טוב עה"ת. סבו ר' יקותיאל יודא (זלמן ליב) טייטלבוים כתב ספרי הלכה ואגדה: ייטב לב, ייטב פנים, שו"ת אבני צדק, רב טוב. סב נוסף ר' אלעזר ניסן טייטלבוים פעל קודם בדרוהוביטש ולאחר מכן בסיגעט. אבי סבו ר' משה טייטלבוים שחיבורו המפורסם הוא ישמח משה עה"ת. אמו: חנה בתו של רבה הידוע של זלטשוב ר' יואל אשכנזי המחבר של שו"ת מהר"י אשכנזי ונכדה של ר' משה דוד אשכנזי שעלה לא"י ושם נפטר. חתן אחד הוא הרב בצ'עצ'ענוב (גליציה) ונכדו מצד אחד של ר' יחזקאל שרגא הלברשטאם הצדיק משיענעוע ומצד שני של הגאון רבי יהושע רוקח מבעלז. חתן נוסף פועל בסלאטינא והוא נכדו של הצדיק מצאנז. חתן שלישי ר' זלמן ליב הלברשטאם הוא נינו של ר' חיים הגאון מצאנז. הגאון המנוח 'נפשו בטוב תלין' 'וזרעו יירש ארץ' וימליץ טוב בעדנו אכי"ר. (Zs. U. י"ד שבט תרפ"ו גליון 5 עמ' 1-3; Egy א' אד"א תרפ"ו)

הרב חיים הירש ביקר לפני מספר שבועות בוינה לצורך ייעוץ רפואי ושם הוא נפגש עם מנהיגי אגודת ישראל המקומית ד"ר פ. כהן ור' וולף פפנהיים. הוא היה גם חבר בלשכה המרכזית של הרבנות האורטודוכסית של טרנסילבניה ופעל בה במרץ רב. ללוויה הגיעו יותר מ-25.000 יהודים מכל קרפטו-רוס והסביבה ובראשם 64 רבנים. בנו בן ה-15 זלמן ליב הוכתר על יד הקבר כיורש. באותו זמן הוא השתדך עם בתו של רב חשוב. הקימו גוף של 3 רבנים שיכינו את היורש לתפקיד. (J.P. י"ד שבט תרפ"ו גליון 5 עמ' 33; Is כ"ז שבט תרפ"ו גליון 8 עמ' 6; Hag כ"ח שבט תרפ"ו גליון 4 עמ' 6)

עוללות

לעלה 14 - משפחת זאנענשיין, הערצאג ופישעל בקאסטאלאני

עם שיפוץ ביה"ח בקאסטאלאני ע"י ארגון "אבותינו" נתגלו מצבותיהם של זקיני רבי **צבי הרש זאנענשיין** ז"ל ואשתו מרת **פרומט** ע"ה המוזכרים ב"עלי זכרון" מס' 14 עמ' פ"א, כמו"כ נתגלה נוסח מצבת חתנם זקיני רבי **יהודה ליב הערצאג** ז"ל (וזוהה לנכון שם אביו רבי מאיר חיים ז"ל ראה בעלי זכרון שם במכתב של מרת יוסט), ועוד ממשפחתם. אודות גדלות מעשיהם נשאר לנו רק ממה שנחרט על מצבותיהם, וכדלהלן.

הרבני רבי **צבי הרש זאנענשיין** ז"ל נפטר ביום י"ז אייר ל"ב למב"י שנת תרי"ג. וזה נוסח המצבה (בראש השורות ר"ת 'צבי הרש ז"ש ז"ל'):

"[פ"נ] / **צ**לי ...ן צעקו עליך / **ב**ניך עזבת בטוב שנותיך / **י**ספדך בניך בכי ומספד מר / **ה**קרוב[י]ם לרחוק[י]ם הומים / **ר**[ו]ממות שמים בדור[ו]ת / **ש**ם תמצא אמיתת / **ז**ריחת שמש לבניך אספת / **ש**ם תשבת עם נקיי כפים / ה' **הרש זאנענשיין** ז"ל / **ז**ך מעשיך זכרון לעניים / **ל**חסידים וישרים ולתמימ[י]ם / נפטר ביום ד' ונקב' ל"ג בעומר / בשנת תרי"ג לפ"ק / תנצב"ה".

אשתו מרת **פרומט** ע"ה נפטרה ביום ד' אדר ב' שנת תרמ"ג. וזה נוסח המצבה (בראש השורות ר"ת 'פרומט'):

"נפטרה ונקברה ביום ד' אדר שני / שנת / תרמ"ג / לפ"ק / זאת מצבת / אשת לפידות האשה הצנועה מ' / **פ**רומט / אשת ה' **צ**בי **ז**אננענשיין ז"ל / **פ**ה מנוחת עטרת נשים / **ר**בת פעלים וטובת מעשים / **ו**אל התורה הדריכה בניה / **מ**רום ישבחו נעים שבחיה / **ט**וב הצפון יהי' שכר מעשיה / תנצב"ה".

בתם מרת **שרה הערצאג** ע"ה נפטרה ביום ז' תשרי שנת תרס"א, צילום מצבתה הובא ב'עלי זכרון' הנ"ל. בעלה הרבני רבי **יהודה ליב הערצאג** ז"ל נפטר ביום כ"ה אייר שנת תרמ"ח. וזה נוסח המצבה (בראש השורות ר"ת 'יהודה'):

"פ"ט / איש יקר ונכבד כה"ר / **יהודה** / בן כ"ה **מאיר חיים הערצאג** ז"ל / נפטר בש"ט ביום א' כ"ה אייר / ונקבר ונאסף אל עמיו למחרתו / ביום ב' כ"ו בו / שנת תרח"ם ציון / **יהודה** אתה יודוך אחיך / **ה**מה ומיודעיו יקוננו מר יבכיון / **ו**אוהביו יספדו ובצר יהמיון / **ד**לים יבכו כי כשל עוזר למו / **ה**בנים ואשתו במכאוב לְבָמו / בני ביתו בתורה ובעבודה יתגדל / ושבת קדש שמר כדת וכהלכה / נשמתו תהי' צרורה ת"כ [=תחת כנפי] השכינה / תנצב"ה".

כמו"כ נמצאים מצבת רבי **יהושע** ב"ר **צבי הערצאג** ז"ל (הנזכר בעלי זכרון שם עמ' פב-פג) שלא השאיר אחריו זש"ק. וזה נוסח המצבה (בראש השורות ר"ת 'יהושע'):

"פ"נ / איש רך בשנים צעיר לימים אוהב עניים בלב תמים / החבר / ר' **יהושע** ע"ה / בן מו"ה **צבי הערצאג** נ"י / **י**רוד ירדנו מאז נשמתך עלתה / **ה**צבי ישראל על במותיך חלתה / **ו**גם אשתך תילל בקול מר תפילתה / **ש**ם ושארית משפחה ממך לא זכתה / **ע**תה תשוב נפשך אל בית מנוחתה / י"נ יום י"ג לחודש מר חשון שנת תרצ"א לפ"ק / ש"א **גאלדע** / תנצב"ה".

אגב, יש להוסיף עוד בת לרבי צבי הערצאג ז"ל ה"ה מרת **יהודית** ע"ה שנולדה ביום ד' כסליו תרמ"ט בקאסטאלאני. נישאה לרבי **משה בערגער** ז"ל שעלו לאר"י וגרו בעיה"ק ירושלים. לא השאירו אחריהם ילדים. מרת יהודית הנציחה את בעלה בספר "מאור החיים" ח"א (ירושלים תש"ך). נפטרה ביום כ"ו חשון תשל"ד.

מצבת מרת **רחל** ע"ה אשת רבי **יעקב זאנענשיין** ז"ל. רבי יעקב ככל הנראה היה בן לרבי צבי הרש זאנענשיין ז"ל:

"פ"ט / האשה החשובה היקרה / מ' **רחל** ב"ה **ריזל** ע"ה / אשת ר' **יעקב זאננענשיין** ז"ל / י"נ י"ח אדר תרצ"ה / **תנצב"ה**".

מצבת מרת **דבורה** ע"ה בת רבי **יעקב הערצאג** ז"ל ואשתו מרת **שרה** ע"ה. מרת יוסט מסרה שאביה רבי יעקב היה בנו של רבי מאיר חיים הערצאג ואחי רבי יהודה ליב הערצאג הנ"ל. בעלה היה רבי **שמואל פישעל**. וזה נוסח המצבה (בראש השורות ר"ת 'דבורה'):

"[פ"ט]... [מרת **דבורה**] / בת כה"ר **יעקב הערצאג** ז"ל / ושם אמה **שרה** ע"ה / נפטרה בשם טוב ביום ו' עש"ק / כ"ד מנחם אב ונקברה ביום א' כ"ו בו / שנת תרס"ה לפ"ק / **ד**אבון ואנחה לבניה ומיועדיה / **ב**מכאוב לבמו בלאין פוגה מר יבכון / **ו**י כבודם ותפארתם מן ... / **ר**...שם וישעם ... / **ה**... תמצא ...".

מצבת בתם מרת **ברכה** אשת רבי **מתתי' בכריך**: "פ"ט / האשה החשובה / מ' **ברכה** ע"ה / אשת הח' ר' **מתתי' באכריך** נ"י / בת הח' ר' **שמואל פישעל** / י"נ י"ד תשרי ערב סוכות תרצ"ח לפ"ק / **תנצב"ה** / ש"א **דבורה**".

מצאתי שם עוד מצבה ממשפחת **באכריך** (בראש השורות ר"ת 'מרדכי'):

"נפטר עש"ק ו' אלול ונקבר / ביום א' ח' בו / תר"ס / פ"נ איש חשוב ירא אלקים ה' / **מרדכי** / בן כ"ה **יצחק באכריך** ז"ל / **מ**צות ה' שמר באמת ותמים / **ר**דף צדקה ואוהב שלומים / **ד**בריו ומעשיו היו נאמנים / **כ**ל ימי חייו שמונה ושבעים / **י**צא בשם טוב לחי עולמים / ת'נ'צ'ב'ה' ".

כנראה היה אביו של רבי מתתיהו באכריך ז"ל. כן יש לציין שבנוסח המצבה בלועזית כתוב שבפטירתו היה בן שבעים ותשע ולא שבעים ושמונה.

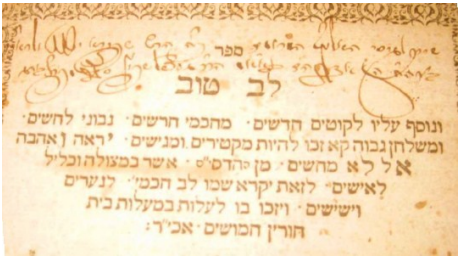
עמרם בנימין וידר - בני ברק

בשולי הדברים:

ר' צבי הרצוג הנ"ל הוא כנראה הרמן שנולד בשנת 1857 (תרי"ז) בן ר' יהודה ליב הרצוג. לר' יעקב היה ג"כ בן בשם צבי (כנראה יוסף צבי) שנולד בשנת 1843 (תר"ג) והיה נשוי פעמיים. לפי ידיעתי היה לו רק בן אחד מהנישואים הראשונים, ועוד בן מהנישואים השניים. הוא נפטר בגיל 36 בשנת 1979 (תרל"ט), בשנה שנולד לו הבן השני. הוא גר בסטערוץ ונקבר בוועראבא. נראה שאין זה צבי הנ"ל.

ש. יוסט - ברוקלין

לעלה 16 - ר' אברהם ב"ר געציל שפיץ מפרשבורג

ספר
לב טוב
ונוסף עליו לקוטים הרשים · מהכמי הרשים · נבוני לחשים ·
ומשלחן גבוה קא זכו להיות מקטרים וכנישים · יראה ואהבה
א ל א מהשים · מן ה"הדס"ם · אשר בכצולה וכליל
לאישים · לזאת יקרא שכו לב הכמי · לנערים
וישישים · ויזכו בו לעלות בכעלות בית
חורין הכושים · אכ"ד ·

למה שמובא בעלי זכרון 16 עמ' ב' צאצאי רבי געציל הלוי שפיץ מפרשבורג, ביניהם בנו אברהם. מצו"פ כת"י וחתימתו על שער הספר לב טוב: "שייך לגיסי האלוף המרומם כ"ה הרש שפירא יצ"ו. ולראי' בעה"ח הק' אברהם בלא"א הר"ר געציל שפיץ סג"ל מפרשבורג". <על גיסו רבי צבי הרש ב"ר צבי הרש שפירא חתנו של רבי געציל ראה 'פנקס המוהל חת"ס' עמ' רפא-ב>.

בצלאל אסטרייכר - ברוקלין נ.י.

נערך ע"י
הרב משה אלכסנדר זושא קינסטליכער
כל הזכויות שמורות
את העלה ניתן לקבל במייל 3446@okmail.co.il